

**PREKLADOVÁ KNIŽNICA
MATICE SLOVENSKEJ
SV. 22.**

MIGUEL DE UNAMUNO

ÁBEL SÁNCHEZ

PRÍHODA NÁRUŽIVOSTI

PRELOŽIL

MILOŠ RUPPELDT

BRITISH LIBRARY

ARBEITSAUSWEIS

BRITISH LIBRARY

Tlačila Nová kníhtlačiaren v Turčianskom Sv. Martine.

ÚVOD K DRUHÉMU VYDANIU.

Keď som robil korektúru druhého vydania svojho ÁBELA SÁNCHEZA, príhody náruživosti — hoci by bolo lepšie: príhody jednej náruživosti — a opravoval sadzbu tu vo svojom vyhnanstve na hranici, odkiaľ síce vidím svoju vlasť, ale som preč zo svojho uboleného Španielska, cítil som, že vo mne znova oživa túžba po domove, od ktorej som sa práve chcel oslobodiť pri písaní tejto smutnej príhody. Príhody, ktorú som vlastne už nechcel čítať.

Prvé vydanie tejto novely v samom Španielsku nemalo zprvu veľkého úspechu. Škodil mu, bezpochyby, pochmúrny a trúchlivý alegorický obraz na titulnej stránke, ktorý som sám nakreslil, ba aj namaľoval; a škodila mu vlastne ešte väčšmi trúchlivá pochmúrnosť deja. Ľudia sú neradi, keď sa im zarezáva ostrým operačným nožom až do páchnucích hlbín ľudskej duše, alebo keď im otvárajú vtedy.

Jednako táto novela, preložená do taliančiny, nemčiny a holandčiny, dosiahla veľmi pekný úspech v krajinách, kde sa myslí a cíti v týchto rečiach. A tak potom dielo začalo mať úspech i v španielčine. Najmä keď mladý kritik Jozef A. Balseiro v 2. sväzku El Vigía (Hlásnik) venoval dielu ostrovtip-

nú essay. Tak bolo treba, aby vyšlo toto druhé vydanie.

Mladý Severoameričan, čo si pripravuje disertáciu o mojom literárnom diele, nedávno mi písal a spýtal sa ma, či som túto príhodu nevezal z Byronovho „Kaina“, a musel som mu odpovedať, že to vybájené vo svojich novelách — či nivoliách — nečerpá som z kníh, ale zo spoločenského života, ktorý precitujem a pre ktorý trpím — ale ktorý aj vychutnávam — zo svojho okolia a zo svojho vlastného života. Všetky osoby, ktoré si autor utvorí, ak ich totiž neutvorí priamo zo života, všetky básnikove postavy, a čo by si hocako protirečily, ba ešte i každá sama osebe — sú autorovými prirodzenými a zákonnými deťmi a — šťastný je takýto autor vo svojom storočí! — sú čiastkami jeho samého.

Na konci svojho umučeného života, keď už umieral, povedal môj úbohý Joaquín Monegro: „Prečo som sa len narodil na zemi, plnej nenávisťi? Na zemi, na ktorej, tak sa zdá, je zákonom: „Nenáviď bližného svojho ako seba samého!“ Veď žil som, nenávidiac seba, lebo tu všetci žijeme, nenávidiac druh druhu. Ale... prineste sem dieťa!“ A keď som znova počul tieto slová svojho Joaquína, teda už po druhý raz a po niekoľkých rokoch — a akých rokoch! — ktoré tieto dve vydania oddeľujú od seba, cítil som všetku hrôzu horúčky španielskeho národného malomocenstva a povedal som si: „Ale... prineste sem dieťa!“ Lebo tu, v mojej rodnej zemi baskickej — či je francúzska a či španielska, to je jedno — do ktorej som sa vrátil na dlhý pobyt po

tridsiatich štyroch rokoch svojho odchodu, znova počínam prežívať svoje detstvo. Veď nie sú tomu ani tri mesiace, čo som tu napísal:

*Keby sa tak mohol s cesty vrátiť,
stať sa znova malým, jak sme boli;
keby teda mohol dať Ti, Bože,
čos' Ty dal mi, keď som bol dieťaťom ...*

Ale aká tragická je moja skúsenosť o žití-bytí španielskeho národa! Salvador de Madariaga, keď porovnával Angličanov, Francúzov a Španielov, hovoril, že pri rozdeľovaní hlavných hriechov, pod ktorými trpíme všetci, na Angličana sa dostalo viac pokrytectva než na ostatných dvoch, na Francúza viac lakomstva a na Španiela viac závisti. A táto strašná závisť — Gréci ju menovali phthonos — v národe demokratickom, lepšie demagogickom, ako sú Španieli, stala sa kvasom španielskeho spoločenského života. O tomto, ako nik iný, najlepší vedel Quevedo, a vedel o tom mních Luis de León. Hádám ani pýcha Filipa II. nebola ničím iným ako závisťou. „Závisť sa narodila v Katalánsku,“ povedal mi raz Cambó na Veľkom námestí v Salamanke. A prečo nie v Španielsku? A celé to hnilé nepriateľstvo neutrálov, tých majiteľov vlastných domkov, voči politikom čímže je iným než závisťou? A z čoho sa zrodila inkvizícia, ktorá dnes vstáva z mŕtvych?

A konečne, závisť, ktorú som sa usiloval ukázať v duši svojho Joaquína Monegru, je závisť tragická, závisť, ktorá sa bráni, závisť, ktorú by bolo možno pomenovať anjelskou; ale čím je tá druhá

závist, závist pokrytecká, lstivá, nízka a podlá, ktorá rozožiera dušu nášho národa na najbezbrannejšom mieste? Je to kolektívna závist? Je to závist obecnstva, ktoré ide do divadla, aby aplaudovalo vtipom, a nie tomu, čo je najvýtečnejšie a najhlbšie?

V rokoch, ktoré oddeľujú obe vydania mojej príhody tragickej náruživosti — možno, najtragickejšej — cítil som, že už dozrieva vred nášho národného malomocenstva, a za týchto asi päť rokov, ktoré som musel prežiť za hranicami svojej vlasti, Španielska, cítil som, že stará tradičná — a tradičná — španielska nenávisť, tá pravá, plnokrvná, ktorá roztrpčila Quevedove všetky tri grácie, ako i Larrove, vzmožila sa na zostavenie akejsi politickej stranôčky, hoci spustlej, ako býva so všetkým hanebným a pokryteckým. Videl som, ako táto závist zakladala ochranné spolky, videl som, ako sa obracia proti akejkoľvek prirodzenej vyššej autorite. A teraz, keď znova čítam, a to po prvý raz, svojho Ábela Sáncheza, aby som urobil korektúru tohto druhého — a dúfam, nie posledného — vydania, cítim veľkosť náruživosti svojho Joaquína Monegru a nakoľko mravne prevyšuje všetkých Ábelov. Nie Kain je zlo; tým zlom sú malí Kainovia. Ako aj Ábelkovia.

Ale, keďže sa nechcem paprať v starých smutných veciach, v smutných veciach starej vlády — hoci nie sú smutnejšie než veci novovymenovanej vlády — končím toto úvodné slovo, napísané vo vyhnanstve, vo francúzskej časti zeme, kde som prežil svoje detstvo, ale pritom pozerám na svoju vlasť,

*na svoje Španielsko, a hovorím spolu so svojim
úbohým Joaquínom Monegrom: „Ale... prineste
sem dieťa!“*

V Hendaye 14. júla 1928

Miguel de Unamuno.

Po smrti Joaquína Monegru našli medzi jeho listinami akési „Pamäti pochmurnej náruživosti“, ktorá mu zničila život. Do tejto našej rozprávky sú vpletené úryvky z tejto Spovede — totiž tak ich pomenoval — a sú ako by vysvetlivkami, ktoré si Joaquín sám zaznačil o vlastnom utrpení. Tieto úryvky dáme do úvodzoviek. Spoveď venoval svojej dcére.

I.

Ábel Sánchez a Joaquín Monegro sa nepamätali, odkedy sa poznali. Poznali sa už od najútlejšieho detstva, ešte pred chlapčerstvom, keďže ich dojky sa často schádzavaly a sblížovaly ich, keď ešte ani len hovoriť nevedeli. Poznávali sa vzájomne. A takýmto činom žili a stali sa priateľmi už od narodenia, ako by boli bývali rodnými bratmi.

Pri prechádzkach, hrách a pri iných priateľských prejavoch sa zdalo, že Joaquín má vo všetkom prevahu a všetko on počína, keďže bol hlavatejší. Ale Ábel, zdanlive popúšťajúc, predsa len urobil všetko podľa svojho. A pre neho bolo vážnejšie neposlúchať, než rozkazovať. Takmer nikdy sa nepovadili. „Pre mňa, nedbám, ako chceš...!“ hovorieval Ábel Joaquínovi, na čom sa Joaquín často rozhneval, lebo so svojím „ako chceš...!“ vyhol hádke.

— Nikdy mi nepovieš: nie! — zvolal Joaquín.

— A načo? — odvetil priateľ.

— Dobre, dobre, ale on nechce, aby sme šli do Pinarského hája, — povedal raz Joaquín, keď sa viacerí kamaráti dohovorili, že pôjdu na vychádzku.

— Ale ja? Že by som ja nechcel ísť? — zvolal Ábel. — Ale áno, človeče, áno. Ako chceš. Teda poďme ta!

— Nie tak, ako ja chcem, nie! Už som ti viac ráz povedal, že tak to nejde! Ako ja chcem, — nie, nie! Ty nechceš ísť!

— Ale áno, človeče...

— Tak teda — teraz už ja nechcem ísť...

— Ani ja nie...

— To neplatí, — Joaquín už skoro kričal. — Idete s ním, alebo so mnou!

A všetci šli s Ábelom, nechavši Joaquína samého.

Vysvetľujúc vo svojej „Spovedi“ takéto prípady z detstva, napísal: „Už od týchto čias stal sa sympatickým, ani neviem prečo, a ja antipatickým, naozaj nechápuc príčinu toho; a všetci ma opustili. Už od detstva sa mi odcudzili moji priatelia.“

V čas štúdií na gymnáziu, do ktorého chodili obaja spolu, Joaquín bol šplhavec, štváľ sa za význameniami a vždy bol v aule prvý, Ábel bol prvý von z nej, prvý na dvore školy, na ulici, v prírode, na býčích zápasoch, medzi kamarátmi. Ábel rozosmial svojimi vtipmi každého, a najmä vydobyl si triumfy a potlesk svojimi karikatúrami z profesorov. „Joaquín je usilovnejší, ale Ábel je pohotovejší... keby si len sadol k štúdiu!...“ A tento

úsudok všetkých kamarátov, keďže Joaquín o ňom vedel, otrávil mu srdce. Dospel až tak ďaleko, že ho pokúšalo čosi, aby zanedbal svoje štúdiá a aby sa usiloval zvíťaziť nad Ábelom na inom poli, ale povedal si: „No, to už vari nie! Čo by tí vedeli! ...“ — A ostal i nabudúce verným svojej povaha. No čo sa akokoľvek usiloval prevýšiť ho duchom a spoločenským vystupovaním, nedosiahol to. Jeho vtipy nerozosmialy nikoho a pokladali ho za hlboko vážneho. „Ty si zachmúrenec,“ hovorieval mu Federiko Cuadrado. „Tvoje vtipy sú vtipmi bolesti.“

Obaja složili matúru. Ábel sa rozhodol pre umeleckú dráhu a pokračoval v štúdiu maliarstva, Joaquín sa zapísal na medicínsku fakultu. Často sa vídali a navzájom si hovorili o pokrokoch, aké robia vo svojich štúdiách, pričom Joaquín sa všemožne usiloval dokázať Ábelovi, že medicína je tiež umenie, ba priam krásne umenie, v ktorom je možná aj poetická inšpirácia. Inokedy zasa popieral krásne umenia, ktoré vraj enervujú ducha, a veľmi vychvaľoval vedu, ktorá je vlastne nositeľkou ducha človeka, posilňuje ho, a v skutočnosti vlastne jedine ona prehlbuje ducha.

— Ale veď ani medicína je nie veda, — odvetil mu Ábel. — Nie je ničím iným ako umením, ako praxou, prýštiacou z vedy.

— Ale veď ja sa nechcem venovať liečeniu chorých, — odvetil Joaquín.

— Je to veľmi čestné a užitočné povolanie... — doložil druhý.

— Áno, ale nie pre mňa. Nech je akokoľvek čestné a užitočné, všetko, ako sa ti páči, ale ja po-

hrdam takouto čestnosťou a užitočnosťou. Nech si iní zarábajú groše meraním pulzu, skúmaním jazyka a predpisovaním všelijakých receptov. Ja ašpirujem vyššie.

— Vyššie?

— Áno, ašpirujem na hľadanie nových ciest. Chcem sa venovať vedeckým výskumom. Lekárova sláva tkvie v objavovaní záhad nejakej choroby, a nie v tom, aby aplikoval lekárske vynálezy s väčším alebo s menším šťastím.

— Rád ťa vidím takým idealistom.

— A čo, vari sa nazdávaš, že len vy umelci-maliari môžete snívať o sláve?

— Človeče, veď ti nikto nepovedal, že snívam o takýchto veciach...

— Že nie? Teda prečože si sa venoval maliarstvu, keď nie pre toto?

— Preto, lebo sa darí, je to povolanie veľmi sľubné...

— Sľubné?

— Nuž teda dobre, ktoré sa vypláca.

— No, už ty len hod' tento koštiať inému psovi, Ábel. Veď ťa poznám temer od svojho narodenia. Mňa neoklameš, dobre ťa poznám.

— Vari som ťa chcel dakedy oklamať?

— To nie, ale klameš ma bez svojho pričinenia. S tými svojimi maniermi, ako by pre teba nič zvláštneho nejestvovalo, tým, že pokladáš život za hračku a o všetkom tvrdíš, že nemá ceny ani za fajku tabaku, jednako si len úžasne ambiciózny...

— Ja? Ambiciózny?

— Áno, ambiciózny na slávu, na dobrú po-

vest' . . . Takýto si bol vždy od svojho narodenia, lenže si sa pretvaroval.

— Ale poďže sem, Joaquín, a povedz mi: či som ti dakedy odškriepil tvoje vyznačenia? Nebol si v triede vždy prvý, mnoho sľubujúci chlapec?

— Áno, ale kohútom na smetisku, rozmazaným deckom všetkých kamarátov, tým si bol ty!

— Azda som sa za tým všetkým hnal . . .

— Vari chceš, aby som ti uveril, že si nikdy nehľadal takéto druhy populárnosti . . . ?

— Skôr si ich hľadal ty . . .

— Čo? Ja? Ale ja? Ja pohrdam davom!

— Dobre, dobre, dajme už raz pokoj týmto hlúpostiam a vylieč sa z nich. Lepšie bude, keď mi zas povieš niečo o svojej snúbenici.

— O mojej snúbenici?

— Áno, áno, o tvojej sesterničke, ktorú chceš pokladať za snúbenicu.

Lebo Joaquín skutočne chcel zvíťaziť nad srdcom svojej sesternice, Eleny, a do svojej ľúbostnej žiadosti vložil celé horlivé úsilie svojej sústredenej a skeptickej duše. A svoje žiale a túžby, ktoré boly nevyhnutné, ba zdravé v boji zaľúbenca, vybíjal s priateľom Ábelom.

A koľko toho vytrpel od Eleny!

— Čím diaľ, tým menej ju chápem, — hovorieval Ábelovi. — Toto dievča je pre mňa sfingou . . .

— Veď vieš, čo povedal Oskar Wilde, a či ktorý to bol: každá žena je sfingou, ale bez záhady.

— No, už Elena, tak sa zdá, ju má. Iste miluje

iného, hoci dotyčný nevie o tom. Presvedčený som, miluje iného.

— A už prečože tak myslíš?

— Ináč si neviem vysvetliť jej správanie voči mne...

— Teda to značí, keď ťa nechce milovať... totiž milovať ako snúbencia, zaiste ťa bude milovať ako bratanca...

— Nevysmievaj sa mi!

— Dobre, dobre, teda, keď ťa nechce ľúbiť ako snúbencia, alebo, ešte jasnejšie, ako manžela, musí byť rozhodne zamilovaná do iného? To je veru pekná logika!

— Ja sa dobre vyznám v tejto veci!

— Pekne, ale i ja ťa poznám.

— Ty?

— Vari si nenamýšľaš, že ma poznáš lepšie, ako sa poznám sám? Ako je to už dávno, čo ťa poznám? Veď sa poznáme od toho istého dňa.

— Ubezpečujem ťa, že sa pre túto ženskú ešte zbláznim a stratím všetku trpezlivosť. Veď ona sa iba zahráva so mnou. Keby mi bola hneď povedala, že nie, tak dobre, ale takto ma za blázna mať: hovorieva, že uvidí, že si to rozmyslí... Pri takejto veci netreba rozmýšľať... tá koketa!

— To ťa len tak skúma.

— Čo? mňa skúma? Ona? Ba čo by som ja tak mal na nej študovať? A čo môže ona skúmať?

— Ale, ale, Joaquín, ponižuješ sám seba a ju tiež...! Alebo sa nazdávaš, že postačí vidieť, počuť ťa, aby vedela, že ju miluješ, a už sa ti aj má poddať?

— Áno, ale vždy som jej bol nesympatický...

— Ale, ale, človeče, daj pokoj, nerob sa takým...

— Čo robiť, keď sa len zahráva so mnou! Nie je šľachetné takto si zahrávať s človekom môjho charakteru, s človekom priamym, verným, úprimným... Ale keby si vedel, aká je krásna! A čím je chladnejšia, čím hodnejšia opovrhnutia, tým je krajšia! Sú chvíle, keď neviem, či ju milujem, alebo ešte viac nenávidím. Chceš, aby som ťa jej predstavil?

— Človeče, ak chceš...

— Dobre, predstavím ťa...

— A ak ona chce...

— Čo?

— Odmaľujem ju.

— Urob to, priateľ môj.

Ale tejto noci Joaquín zle spal a stále uvažoval o tom maľovaní a myslel na to, ako bude Elenu portretovať Ábel Sánchez, ten sympatický, neuvedomujúci si toho, ten rozmaznanec cudzích priazní.

Čo z toho bude, či aj Elene, tak ako jeho kamarátom, bude sa zdať Ábel sympatickejší? Už pomyslel i na to, že vyhne tomu oboznámeniu, ale keď mu to už sľúbil...

II.

— Ako sa ti pozdáva moja sesternica? — spýtal sa nasledujúceho dňa Joaquín Ábela, keď mu ju bol predstavil a navrhol Elene, aby sa mu dala odmaľovať, čo ona prijala s najväčšou radosťou a uspokojením.

— Človeče, chceš, aby som ti pravdu povedal?

— Vždy len pravdu, Ábel. Keby sme si vždy len pravdu, úplnú pravdu povedali, to by bol raj medzi ľuďmi.

— Áno, tak by bolo najmä vtedy, keby si ju každý povedal sám sebe...

— No, teda dobre, čujme tú pravdu!

— Pravda je, že tvoja sesternica a nádejná snúbenica, prípadne žena, Elena, zdá sa mi kráľovským pávom... lepšie povedané, kráľovskou pávicou... veď sa rozumieme...

— Áno, rozumiem ťa.

— Ja sa veru neviem ináč vyjadriť, len večne so štetcom v ruke...

— A namaľuješ kráľovského páva alebo kráľovskú pávicu, pričom urobíš z jej chvosta kruh, samé okále, potom hlavičku...

— No, už ako model je báječná! Hovorím ti, chlapče, ohromná! Aké oči! Aké ústa! Tie plné, mäsité a zároveň zvlnené pery... tie oči, ktoré nepozerajú... Aké hrdlo! A najmä aká farba na lícach! Ak sa mi nenahneváš...

— Mal by som sa hnevať?

— Tak ti poviem, farba jej líc je ako u divej Indiánky, alebo lepšie, takú máva divá, neskrotená zver. Je v nej čosi, ale v tom dobrom smysle slova, ako z nejakej pantery. A všetko na nej je chladné.

— Aké chladné!

— Ale to mi neprekáža, chlapče, obraz ti namaľujem taký, že to bude hodno obdivu.

— Mne namaľuješ? Ba vari jej?

— Nie, obraz bude pre teba, hoci to bude jej portrét.

— Nie, to už nie, obraz musí patriť jej!

— Nuž tak dobre, vám obom. Ktovie... či vás práve on nespojí.

— Ej, ej, tak sa mi zdá, že z portretistu sa stávaš...

— Čím len chceš, Joaquín, ešte i mníchom, len aby si konečne prestal takto trpieť. Bolí ma, keď ťa vidím takéhoto.

I počalo sa portretovanie, ktoré shromaždilo všetkých troch. Elena sedela v póze slávnostnej a chladnej, plná hrdého pohrdania, ako nejaká bohyňa, nesená osudom. „Smiem pritom hovoriť?“ pýtala sa hneď v prvý deň a Ábel odvetil: „Áno, môžete hovoriť, ba aj pohybovať sa; pre mňa je lepšie, keď budete hovoriť a pohybovať sa, lebo tak ožije vaša tvár... Ved' to nemá byť fotografia a okrem toho nechcem z vás spraviť sochu...“ A ona hovorila, rozprávala, ale málo so pohybovala, skôr štufovala svoj postoj. A čo hovorila? Tí dvaja to veru nevedeli. Lebo i jeden i druhý ju iba očami hltali; videli ju, no nepočuli.

Ale ona vravela a vravela, lebo si myslela podľa svojej dobrej výchovy, že sa nesvedčí mlčať, pričom ustavične zapárala do Joaquína, nakoľko len mohla.

— A čo je s tvojou klientelou, bratanček? — spýtala sa ho.

— Azda ťa to tak zaujíma?

— Ako by ma nezaujímal, človeče, ved' ma to musí zaujímať! Len si predstav...

— Nie, nič si nepredstavujem.

— Keďže sa ty o mňa tak interesuješ, nesmiem byť ani ja horšia a tiež sa musím zaujímať o teba. A ináč, ktovie . . .

— Čo to má znamenať, že ináč ktovie . . . ?

— Dost' už, nechajte to, — zastaral sa Ábel, — ved' vy sa len ustavične vadíte.

— No, a čo, to je celkom prirodzené v rodine, — odpovedala Elena. — A ináč, hovorí sa, že sa tak začína . . .

— Čo sa tak začína? — spýtal sa Joaquín.

— To dobre vieš, bratanček, ved' ty si začal.

— Ale čo urobím, bude, že skončím so všetkým.

— Sú všelijaké konce, bratanček.

— A všelijaké začiatky.

— O tom niet pochybnosti. A čo myslíte, Ábel, neuškodí mi tento slovný súboj s Joaquínom?

— Nie, nie, ba naopak. Tento súboj dodáva viac výrazu očiam, aj črtám tváre. Ale . . .

O dva dni Ábel a Elena si už tykali: prial si to sám Joaquín. Ale on sám na tretí deň nebol pri portretovaní.

— No, podívam sa, ako pokročil portrét, — povedala Elena a vstala pozrieť si maľbu.

— Ako sa ti páči?

— Nerozumiem sa do toho a okrem toho neviem sama posúdiť, či je obraz verný alebo nie.

— Ako? Vari nemáš zrkadla? Nikdy si sa doň nepoďívala?

— To už áno, ale . . .

— Čo znamená to „ale“ . . . ?

— A ja viem? . . .

— Nezdáš sa sebe dosť švárnou v tomto zrkadielku?

— Čo mi tak lichotíš?

— Teda dobre, opýtajme sa Joaquína.

— Na všetko sväté Ťa prosím, nehovor mi o ňom. Aký to čudák!

— A predsa musím sa s tebou poshovárať o ňom.

— Radšej odídem . . .

— Nie, nie, vypočuj ma. Je to veľmi nepekné od teba, že tak zaobchodíš s tým chlapcom.

— Ach, vari chceš povedať zaňho obhajobnú reč? Vari to maľovanie bolo len zámienkou?

— Ved' pozri, Elena, nie je dobre, že sa tak zahrávaš so svojim bratancom. On niečo znamená, to musíš uznať . . .

— Áno, je protivný!

— To nie, je uzavretý, hrdý v duši, je síce aj tvrdohlavý a namyslený, ale je dobrý, čestný, srdce má na pravom mieste, je inteligentný, čaká ho skvelá budúcnosť v životnom povolání a miluje Ťa šialene . . .

— Ale keď ho ja nemilujem?

— Tak mu musíš vec hneď vysvetliť.

— A vari som mu to už dosť neprejavila? Čo som sa mu nahovorila, že sa mi zdá dobrým šuhajom, ale z toho nevyplýva, keď ho pokladám za dobrého mládenca, výtečného bratanca — a nevtipkujem — že sa stane aj mojím snúbencom, a viem, že s touto žiadosťou skôr-neskôr ku mne príde.

— Ved' on hovorí . . .

— Ábel, ak ti povedal niečo iné, tak nepovedal pravdu. Teda sa musím už teraz s ním rozlúčiť a zakázať mu, aby sa ináč neshováral so mnou, len ako bratanec. Bratanec! I to je milosť!

— Nevysmievaj sa z neho.

— Ale keď nemôžem ináč...

— A on ťa ešte väčšmi upodozrieva, totiž nasilu si namýšľa, že ak ho nemiluješ, to iste preto, lebo si tajne zamilovaná do iného...

— To ti povedal?

— Áno, povedal.

Elena si zahryzla do perí, začervenala sa a na chvíľočku zamĺkla.

— Áno, povedal, — opakoval Ábel, pričom sa pravou rukou oprel o žrdku, potrebnú pri maľovaní, ktorou podoprel plátno. Uprene sa zahľad na Elenu, ako by chcel uhádnuť smysel niektorej črty v jej tvári.

— Teda keď si to namýšľa...

— Nuž tak čo?

— Koniec bude, že sa skutočne zaľúbim do iného...

Tohto popoludnia Ábel už nemaľoval. A vyšli ako snúbenci.

III.

Úspech Eleninho portrétu, namaľovaného Ábelom, bol veľký. Ľudia sa stále zastavovali pred výkladom, kde bol obraz vystavený. „Máme už zas o jedného veľkého maliara viac,“ hovorili. A ona, Elena, schválne prechádzala sa tesno pred miestom,

kde bol jej portrét vyložený, len aby vypočula komentáre o obraze, a potom sa už prechádzala ulicami mesta ako živý, nesmrteľný portrét, umelecké dielo, vypäté a rozpäté ako páví chvost. Či sa ozaj nenarodila pre to?

Joaquín sotva mohol spávať.

— Je horšia ako kedykoľvek predtým, — povedal Ábelovi. — Teraz si ešte len zahráva so mnou. Takýmto činom ma zabije!

— Pravdaže! Možno cíti, krása stáva sa jej povolaním...

— Áno, veď ty si ju spravil nesmrteľnou! Druhá Gioconda!

— Ale ty, ako lekár, môžeš jej život predĺžiť...

— Alebo skrátiť.

— Ale, nerob sa takým tragikom.

— Čo robiť, Ábel, čo mám robiť...?

— Buď trpezlivý...

— Ináč, hovorila mi o veciach, z ktorých som mohol súdiť, že si jej rozpovedal, ako by som si namýšľal, že je zamilovaná do iného...

— Chcel som ti tým pomôcť...

— Mne si chcel tým pomôcť?... Ábel, Ábel, paktuješ s ňou... klamete ma...

— Teba klamať? A v čom? Azda ti niečo sľúbila?

— A tebe?

— Hádam je tvojou snúbenicou?

— Azda je už tvojou?

Ábel zamíkol, meniac farbu v tvári.

— Vidiš? — vykrikol Joaquín, zajakajúc sa a trasúc sa. — Vidiš?

— A čo takého?

— Ešte i to tajíš? Máš toľko bezočivosti ešte to zapierať?

— No dobre, Joaquín, boli sme priateľmi ešte prv, než sme sa poznali, sme takmer bratmi...

— Áno, a takéto bodnutie dýkou od brata, sťa od nejakého najatého vraha, či nie je tak?

— Nehnevaj sa tak veľmi; buď trpezlivý...

— Trpezlivosť? A čím iným je môj život než večitou trpezlivosťou, ustavičným utrpením...? Ty, ten sympatický, oslavovaný, víťaziaci, ty, umelec... A ja...

Slzy mu vyhrkly z očí a prerušily slová.

— A čo urobiť, Joaquín, čo by si chcel, aby som urobil...?

— Nemal si sa uchádzať o jej lásku, keď som ju ja miloval...!

— Ale veď ona, Joaquín, ona to bola...

— Áno, to je jasné, o teba, umelca, šťastlivca, miláčika, o teba sa uchádzajú ženy. Teda už ju máš...

— Ona má mňa, hovorím ti.

— Áno, už ťa má tá kráľovská pávica, tá krásavica z povolania, Gioconda... Už si aj jej maliarom... Budeš ju maľovať vo všetkých postojoch, vo všetkých formách, pri každom osvetlení, oblečení, i bez šiat...

— Joaquín!

— A tak ju urobíš nesmrteľnou. Bude žiť tak dlho ako tvoje portréty. Čo hovorím, žiť? Nie, to nie! Elena nežije, bude len trvať. Bude trvať, ako

mramor, z ktorého je. Lebo je z kameňa, je chladná a tvrdá, chladná a tvrdá, ako ty. Hromada mäsa...!

— Nerozčuľuj sa tak, už som ti povedal.

— Ako sa nerozčuľovať, človeče, ako sa len nerozčuľovať! Veď je to infámnosť, podlosť!

I sadol si zronený a zamíkol, ako by nenachádzal slov na vyjadrenie veľkej svojej prudkosti.

— Ale, podže sem, človečku, pod sem, — povedal mu Ábel najsladším hlasom, ktorý však bol pre Joaquína najúžasnejší, — a porozmýšľaj. Môžem ja urobiť, aby ťa milovala, keď ťa milovať nechce? Snúbencom jej nemôžeš byť...

— Áno, áno, nikomu nie som sympatický; narodil som sa, aby som bol zatratený.

— Prisahám ti, Joaquín...

— Neprisahaj!

— Prisahám ti, keby len na mne záležalo, Elena by sa s tebou zasnúbila a zajtra by bola tvojou ženou. Keby som ti ju len mohol prepustiť...

— Vari by si mi ju predal za miskú šošovice, však?

— Ba ešte čo, predaj ju, to už len vari nie! Prepustil by som ti ju zadarmo a tešil by som sa, vidiac vás šťastných, ale...

— Ale keď nemiluje mňa, lež teba, však je tak?

— Tak je!

— Keď odmieta mňa, ktorý som ju hľadal, a vyhľadáva teba, hoci si ju odmietal.

— Tak je! A či už veríš alebo nie, ona ma zviedla.

— Aká to lož! Ošklivíš sa mi!

— Lož?

— Áno, už je tak, zvedeným byť je horšie než zvodcom. Úbohá obeť! Ešte sa ženy pobijú pre teba.

— Ty ma ešte z kože vyženieš, Joaquín...

— Teba? Vyhnať z kože? Vravím ti, že je to oplanstvo, infámia, zločin... Skončili sme navždy!

A o chvíľu povedal, zmeneným hlasom a s nevy-skúmateľnými slzami v hlase:

— Zľutuj sa nado mnou, Ábel, zľutuj sa. Veď vidíš, že všetci len tak potmehúdsky pozerajú na mňa, vidíš, že všetci sú pre mňa prekážkami... Ty si mladý, šťastný, rozmazaný, máš mnoho ženských... Ponechaj mi Elenu, uver mi, že sa nebudem vedieť k inej prikloniť... Ponechaj mi Elenu...

— Ale veď ti ju nechám...

— Vykonaj všetko možné, aby ma vypočula, pričin sa, aby ma úplne poznala, daj jej znať, že umriem pre ňu, že bez nej nemôžem žiť...

— Ej, nepoznáš ju...

— Áno, oboch vás poznám! Ale, pre Boha ťa prosím, prisahaj mi, že sa neoženiš s ňou...

— A kto hovoril o ženbe?

— Ach, tak? Vy ma chcete len urobiť žiarlivým? Veď je ona iba koketa... ba horšia než koketa, ona je...

— Mlč! — skríkol na neho Ábel.

A výkrik bol taký silný, že Joaquín zamíkol a díval sa na neho.

— Je to skutočne nemožné, Joaquín, s tebou je to nemožné. Ty si nemožný človek!

A Ábel odišiel.

„Nasledovala strašná noc,“ tak napísal Joaquín vo svojej Spovedi, „prevaľoval som sa s boka

na bok v posteli, zahryznúc občas do hlavnice a zdvihnúc sa, aby som sa mohol napiť vody z krčaha pri umývaku. Mal som horúčku. Chvíľami som zdriemol a mučily ma ukrutné sny. Pomyslel som si pritom, zabiť ich oboch, a v duši som si už osnoval celý plán toho, ako by šlo o nejakú drámu alebo novelu, ktorú chcem napísať; už som kul podrobnosti svojej krvavej pomsty a vyhútal som si rozhovory s nimi. Zdalo sa mi, že Elena ma chce len potupiť, a nič viac, že sa zaľúbila do Ábela len preto, lebo pohrda mnou, ale nevie milovať nikoho, taký kus mäsa pred zrkadlom. A ja som ju požadoval väčšmi a s väčšou zúrivosťou než predtým. V hlbokom spánku tejto noci, v niektorom z nekonečných snov, zdalo sa mi, už mi práve náleží a vedľa nás leží Ábelovo chladné a zomdleté telo. Vo mne zúrila búrka zlých žiadostí, hnevu, špinavých vášní, jedu. Keď zas svitol deň a po únave z toľkého utrpenia vrátila sa mi rozvaha, pochopil som, že na Elenu nemám nijakého práva, a začal som Ábela nenávidieť celou dušou. Jednako umienil som si ukryť v sebe túto nenávisť, ale ospravedlniť ju pred sebou, pestovať, opatrovať ju v tajných skrýšach svojej duše. Je to ozaj nenávisť? Ešte som nechcel vyriechnuť toto slovo, ba ešte nechcel som si ani uvedomiť, že sa už vo mne zrodila, že mi je predurčená s celou svojou ohavnosťou a zárodkom. Tejto noci sa zrodilo peklo môjho života.“

IV.

— Elena, — povedal jej Ábel, — tá vec s Joaquínom mi odoberá spánok . . . !

— A prečo?

— Keď mu poviem, že sa sosobášime, neviem, čo sa stane. A ináč, zavše sa zdá, že je už pokojný a ako by sa už bol spriatelil s naším pomerom...

— Ej, veru pekne sa spriateluje s tou myšlienkou!

— Ale pravda je, že to nebolo celkom správne od nás.

— Čo? Už aj ty? Nuž či už my ženy máme byť ako zvieratá, ktoré jednoducho možno darovať, požičovať, prenajímať a predávať?

— To zas nie, ale...

— Tak teda čo?

— On ma predstavil tebe, aby som ťa odmaľoval, a ja som to zneužil...

— A veľmi dobre zneužil! Vari som bola zasnúbená s ním? A keby som aj bola bývala! Každý je sám sebe pánom.

— Áno, ale...

— Čo? Vari ťa to trápi? Nuž pre mňa... A keby si ma aj nechal teraz, keď som už zasnúbená s tebou a všetci vedia, že si mojím oficiálnym snúbencom a že ma už v týchto dňoch pôjdeš vypýtať, predsa by som sa viac nevrátila k Joaquínovi, to už nie! Je to nemožnejšie než predtým! Mala by som uchádzačov vyše práva, tak, hľa, toľko, koľko mám prstov na rukách, — a zdvihla obe svoje dlhé ruky, so štíhlymi prstami, ruky, ktoré s takou láskou maľoval Ábel, pričom potriasala nimi, sťa by chcely lietať.

Ábel schytil jej obe ruky svojimi silnými, pod-

niesol si ich k ústam a dlho-dlho ich bozkával. A potom ju bozkával na ústa . . .

— No, dosť už, dosť, uspokoj sa, Ábel!

— Máš pravdu, Elena, nedajme sa rušiť vo svojom šťastí myšlienkou na to, čo cíti a trpí preň chudák Joaquín . . .

— Že vraj chudák! Skôr závistník!

— Ale sú všelijaké druhy závisti, Elena . . .

— Bodaj sa sám sebe zošklivil!

A po chvíli, plnej pochmúrneho mlčania, povedala:

— A čo, keby sme ho tak pozvali na svadbu . . .

— Elena!

— A čo je na tom, je mojím bratancom, твоjím najlepším priateľom a jemu vďačíme za to, že sme sa poznali. Ak ho nepozveš ty, pozvem ho ja. Ak nepríde? Tým lepšie. Ak príde? Bude to ešte lepšie.

V.

Keď Ábel oznámil Joaquínovi deň svojej svadby, povedal mu Joaquín:

— Tak sa to muselo stať. Jeden je toľko hoden ako druhý.

— Ale, rozumej ma dobre . . .

— Áno, chápem to, nemysli si, že som blázon alebo zúrivec, chápem všetko, dobre je, že ste šťastní . . . Ja už šťastný nemôžem byť . . .

— Ale, Joaquín, preboha! Keby si len úprimne chcel . . .

— Dosť! Nehovorme viac o tom. Urob Elenu

šťastnou a ona nech ťa tiež spraví šťastným. Už som vám odpustil...

— Naozaj?

— Áno, naozaj. Chcem vám odpustiť. I ja si už len nejako upravím svoj život.

— Tak sa teda odvažujem pozvať ťa za seba na svadbu.

— A za ňu tiež?

— Áno, i za ňu.

— Rozumiem tomu. Prídem pozdvihnúť vaše šťastie. Prídem.

Joaquín poslal Ábelovi ako svadobný dar pár utešených damažských pištolí, ako pre umelca.

— Na to sú, aby si si nimi vpálil guľku do hlavy, keď sa ti už zunujem, — povedala Elena svojmu budúceму mužovi.

— Aké to reči, žena!

— Kto pozná jeho úmysly? ... Celý život mňa sa mu v tom, že vždy niečo kuje...

„V dni, ktoré nasledovaly, keď mi povedal, že sa soberú,“ tak píše Joaquín vo svojej Spovedi. „cítil som, ako mi duša mrzne. A tento ľad svieral mi srdce. Boly to plamene ľadu. Bolo mi namáhavé dýchať. Nenávisť k Elene, a najmä k Ábelovi, lebo to už bola nenávisť, chladná nenávisť, ktorej korene zapíňaly moju dušu, premenila ma na skalú. Nebola to zlá burina, bola to ľadová kryha, ktorá sa zacepenila do mojej duše: lepšie povedané, celá moja duša zmrzla v tejto nenávisti. A bol to ľad, taký kryštálove čistý, že som videl cezeň všetko s dokonalou jasnosťou. Uvedomil som si, že rozvaha, totiž, čo pod tým rozumieme, bola na ich strane, oni ju mali:

totiž nemôžem dokázať na Elenu nijakého práva: nesmie, ani sa nedá vynútiť cit od ženy; keďže sa milujú, majú sa aj sobrať. Ale cítil som neurčite aj to, že ja som ich sblížil, nielen preto, aby sa poznali, ale aj aby sa milovali, cítil som, že si porozumeli v tom, že mnou pohrdli, že v Eleninom rozhodnutí bolo mnoho vôle, aby som len zúril a trpel, aby sa zobudily vo mne vášne a aby som bol ponížený pred Ábelom. A v ňom zas, aby sa vyvinul svrchovaný egoizmus, ktorý nikdy nepripustí, aby precítil cudziu bolesť. Vo svojej dobromyseľnosti prosto si neuvedomil, že na svete jestvujú aj iní ľudia. My ostatní sme boli preňho najviac ak modelmi pre jeho obrazy.

Ábel nevedel ani len nenávidieť, takým plným životom žil.

Šiel som na svadbu, v duši so zrelou nenávisťou, so srdcom nepriateľsky zatrpknutým a zľadoveným, ale zachvátený smrteľným úžasom, lebo som sa obával, keď počujem ich „áno“, ľad sa rozpukne a rozbité srdce ostane ležať tam mŕtve alebo šialené. Šiel som ta, ako kto ide na smrť. A to, čo ma postihlo, bolo smrteľnejšie ako smrť sama; bolo horšie, omnoho horšie, ako umrieť. Ej, keby som bol radšej hneď tam umrel!

Bola prekrásna. Keď ma pozdravila, cítil som, ako by ma nejaká ľadová dýka bola bodla do ľadu môjho srdca, pričom ostalo ako by vlašné. Bol to bezočivý úsmev jej súcitu. „Ďakujem!“ povedala mi a ja som si to takto vysvetľoval: „Chudák Joaquín!“ On, Ábel, ani neviem, či ma videl. „Chápem tvoju obeť,“ povedal mi, len aby nemusel mlčať.

„Nie, nie je to tak,“ odvetil som mu; „povedal som ti, že prídem, a prišiel som: vidíš, správam sa rozumne, nemohol som nebyť teraz u svojho priateľa od kolísky, u svojho brata.“ Zdalo sa, že im predchodí zaujímavým toto moje správanie, ale málo malebným. Bol som tam kamenným hosťom.

Keď sa približovala ona fatálna chvíľa, počítal som sekundy. ‚O chvíľu,‘ povedal som si, ‚skončí sa pre mňa všetko!‘ Myslím, že mi srdce prestalo biť, počul som celkom jasne a zreteľne tie dva ‚áno!‘, od neho a od nej. Na mňa sa poďívala, keď vyslovila to slovo. A schladol som ešte väčšmi než predtým, nepreľakol som sa a srdce sa mi nezachvelo, sťa by som bol počul niečo, čo sa ma netýka. A to ma naplnilo pekelnou hrôzou voči sebe. Cítil som, že som horší než nejaký netvor. Cítil som, ako by ma ani nebolo, ako by som bol len kus ľadu, a to navždy zľadovený. Ohmatal som si telo, uštipol som sa, chytil som si tepnu. ‚Či naozaj žijem? Či jestvujem?‘ povedal som si. Nechcem si pripomenúť všetko, čo sa v tento deň stalo. Odobrali sa odo mňa a šli na svadobnú cestu. Pohrúžil som sa do svojich kníh, do svojho povolania, medzi svojich pacientov, ktorí ma už začali hojne vyhľadávať. Duševná prázdnota, ktorú vyvolal tento už neodčiniteľný úder, a odhalenie v sebe samom, že niet duše, pohly ma k tomu, aby som v štúdiu hľadal, keď už aj nie útechu — veď ja som útechu ani nepotreboval, ani nechcel — ale aspoň oporu pre istú svoju ambíciu. Musel som dobrou povestou svojho mena zničiť vznikajúcu dobrú povesť Ábelovho mena. Moje vedecké objavy, ktoré boly opravdivým umením, skutočnou

poéziou, musely zatieniť jeho obrazy. Musel som do-
siahnuť, aby Elena raz pochopila, že ja, lekár, anti-
patický človek, bol by som jej dal nimbus slávy, a
nie on, maliar. I zahrúžil som sa do učenia. Už som
si myslel, že zabudnem na nich! Chcel som urobiť
z vedy narkotikum a zároveň dráždidlo!“

VI.

Len čo sa mladomanželia vrátili zo svadobnej
cesty, ochorel Ábel dosť vážne, i povolali Joaquína,
aby ho prezrel a liečil.

— Veľmi som znepokojená, Joaquín, — pove-
dala mu Elena; — celú predošlú noc blúznil, a v tom
blúznení len teba volal.

Joaquín prezrel svojho priateľa veľmi pozorne
a dôkladne, potom, priamo sa dívajúc do očí svojej
sesternice, povedal jej:

— Prípád je ťažký, ale verím, že ho zachránim.
Ja som zas ten, pre koho už niet záchrany.

— Áno, zachráň mi ho, — zvolala ona. — A už
vieš...

— Áno, viem všetko! — a odišiel.

Elena podišla k posteli svojho muža, položila
ruku na jeho čelo, ktoré blčalo, a zatriasla sa na ce-
lom tele. — Joaquín, Joaquín, — blúznil Ábel, —
odpusť nám, odpusť mi!

— Mlč, — pošepala mu Elena do ušú, — mlč;
prišiel ťa prezrieť a hovorí, že ťa bude liečiť, že ťa
zachráni... Hovorí, aby si mlčal...

— Že ma bude liečiť...? — dodal apaticky
chorý.

Joaquin prišiel domov tiež s horúčkou, ale s akýmsi druhom ľadovej horúčky. „A keby tak umrel...!“ pomyslel si. Hodil sa oblečený na posteľ a počal si vymýšľať scény, ktoré by sa mohly prihodiť, keby Ábel umrel: Elenin smútok, jeho schôdzky s vdovou, hryzenie svedomia u nej, vyznanie s jej strany, čím jej bol on, Joaquín, a ako, s akou prudkosťou žiadal si ju zas on späť, aj ako ju nevyhnutne potreboval, a konečne, ako mu ona padla do náručia a ako doznela, že to druhé, tá zrada, nebolo ničím iným, len ťažkou morou, a že to bol len zlý sen kokety; že vždy jeho milovala, Joaquína, a nie toho druhého. „Ale Ábel neumrie!“ povedal si potom. „Nemôžem pripustiť, aby umrel, nemôžem ho tak nechať, je to otázka mojej cti, a potom... ja potrebujem, aby žil!“

A keď povedal toto: „potrebujem, aby žil!“, celá duša sa mu zachvela, ako sa chveje lístie dubu vo víchrici.

„Boly to úžasné dni počas Ábelovej choroby,“ tak písal vo svojej Spovedi Joaquín. „Boly to dni neuveriteľných múk. V mojej moci bolo nechať ho umrieť, ba ešte viacej, bolo možné dať mu umrieť tak, aby nikto nemohol podozrievať, aby ostala čo len najmenšia stopa podozrenia. Vo svojej profesionálnej lekárskej praxi videl som niekoľko prípadov zvláštnej mystickej smrti, ktoré mi neskôr objasnily v tragickom lesku nasledovávajúce udalosti; boly to, napríklad, svadba vdovy a iné prípady. I bojoval som so sebou ako ešte nikdy, bol to boj s ohavným drakom, ktorý mi otrávil a zatemnil život. Tu boly v nebezpečenstve moja lekárska česť,

moja mužská česť, a bolo v nebezpečenstve aj zdravie môjho mozgu, môjho rozumu. Pozoroval som dobre, že som sa svíjal v pazúroch šialenstva. Videl som už príšeru bláznovstva, ako mi zatemňuje srdce. Ale zvíťazil som. Zachránil som Ábela od smrti. Nikdy som nebol taký šťastný, taký múdry. Prebytok môjho nešťastia vyvolal moje nadmierne šťastie dosiahnutím tohto úspechu.“

— Už je von z nebezpečenstva tvoj... manžel,
— povedal raz Joaquín Elene.

— Vďaka ti, Joaquín, vďaka, — i schytila mu ruku do svojich a on ju podržal; — nevieš, čo sme ti dlžni...

— Ani vy neviete, čo som ja vám dlžen...

— Preboha, nebuď taký... teraz, keď sme ti tak mnoho dlžni, nevracajme sa k tomu...

— Nie, veď sa naskrze nevraciam. Ja vám mnoho dlhujem. Táto Ábelova choroba naučila ma mnohému, nesmierne mnohému...

— Ach, ty na to hľadíš ako na nejaký zvláštny lekársky prípad?

— Nie, Elena, nie. Ten prípad som práve ja!

— Nerozumiem ti.

— Ani ja nie celkom. A hovorím ti, že v týchto dňoch, keď som bojoval, aby som zachránil život tvojho manžela...

— Povedz Ábela!

— Dobre, nech je tak; namáhajúc sa teda, aby som ho zachránil, študoval som s jeho nemocou i svoju, i vaše šťastie a rozhodol som sa, že sa... ožením!

— Ach, tak už máš snúbenicu?

— Nie, ešte nemám, ale budem si ju hľadať. Potrebujem rodinný kozub. Idem si hľadať ženu. Alebo sa nazdávaš, Elena, že si nenájdem ženu, ktorá by ma milovala?

— Ale ty ju nechceš nájsť, človeče, nechceš nájsť!

— Ženu, ktorá by ma milovala, hovorím ti.

— Áno, dobre som ti rozumela, ženu, ktorá by ťa milovala, áno, áno!

— Lebo ako partia...

— Áno, niet o tom pochybnosti, si dobrá partia... si mladý, nie chudobný, máš dobrú kariéru pred sebou, počínaš mať už dobrú povest', si dobrý...

— Dobrý... áno, a antipatický, však?

— Ale nieže tak, človeče, nie tak; nie si antipatický!

— Ach, Elena, Elena, kde ja len takú ženu nájdem...

— Ktorá by ťa milovala?

— Nie, Elena, len aby ma neklamala, nech mi vždy povie pravdu, nech sa mi nevysmieva a nech ma nemá za blázna...! Nech sa vydá za mňa hoci zo zúfalstva, len preto, aby som ju vydržiaval, ale nech mi to povie...

— Veru si pravdu povedal, že si chorý, Joaquín. Ožeň sa!

— A myslíš si, Elena, nájde sa mužský alebo žena, ktorí by ma mohli milovať?

— Niet človeka, ktorý by nemohol nájsť niekoho, čo by ho miloval.

— A ja budem milovať svoju ženu? Povedz, budem ju môcť milovať?

— Človeče, už by iba to chýbalo . . .

— Lebo sa poďivaj, Elena, nie je najhoršie nebyť milovaným, nemôcť byť milovaným; najhoršie je nemôcť milovať.

— Takto hovorí don Mateo, náš farár, o diablove, že nemôže milovať.

— A diabol chodí po zemi, Elena.

— Mlč už a nehovor takéto veci.

— Horšie je, že si ich vravím sám sebe.

— Ale už dost, mlč už!

VII.

I rozhodol sa Joaquín, že sa zachráni. Obzeral sa za touto záchranou pred svojím utrpením, chcel si nájsť ženu, materské náručie ženy, v ktorom by sa zachránil od nenávisť, akú cítil, hľadal lono, kde by si mohol ukryť hlavu, ako robieva dieťa, keď cíti úžas pred strašidlom, aby nevidelo diabolské oči ľadového šarkana.

Chuderka Antonia!

Antonia sa narodila, aby bola matkou; bola samá nežnosť, samý súcit. Uhádla s božským inštinktom v Joaquínovi chorého človeka, duševného invalida, posadnutého, a ani nevediac ako a prečo, zaľúbila sa do jeho nešťastia. Cítila akúsi mystickú príťažlivosť v chladných a úsečných slovách tohto lekára, ktorý neveril v dobrotu iných.

Antonia bola jediná dcéra vdovy, ktorú liečil Joaquín.

— Myslíte, vyzdravie? — spýtala sa ho.

— Vidím, prípad je ťažký, veľmi ťažký. Chu-

derka je veľmi zrobená, strhaná; iste veľmi mnoho trpela... srdce má veľmi slabé...

— Zachráňte mi ju, don Joaquín, zachráňte mi ju, pre Boha vás prosím! Keby som mohla, dala by som za ňu život!

— Nie, to nemožno. A, ináč, ktovie, Antonia, váš život je potrebnjší než jej...

— Môj? Pre koho? A načo?

— Ktovie...!

A chuderka vdova umrela.

— Nemohlo to byť ináč, Antonia, — povedal Joaquín. — Veda býva bezmocná!

— Áno, Boh to tak chcel!

— Boh?

— Ach, — a slzami zaliate oči Antonie sa uprely pevne do Joaquínových chladných a ocelových očí.

— Vari neveríte v Boha?

— Ja...? Neviem...!

A od súcitu skrúsené srdce úbohej sirotky, zo súcitu, ktorý cítila k lekárovi, dalo jej na chvíľu zabudnúť na matkinu smrť.

— A keby som ja tak neverila v Neho, čo by bolo teraz so mnou?

— Život všetko zmôže, Antonia.

— Viac zmôže smrť! A teraz... tak sama... bez niekoho...

— To je pravda, osamotenosť je niečo hrozného. Vy však máte pamiatku na svoju svätú matku a budete žiť, odporúčajúc ju Bohu... Ale je aj iná osamotenosť, ktorá je ešte strašnejšia!

— A ktorá je to?

— Osamotenosť človeka, ktorého si všetci veľ-

mi málo uctia, z ktorého sa všetci vysmievajú...
ktorý nenájde nikoho, čo by mu povedal pravdu...

— A akú pravdu chcete, aby vám povedali?

— Vedeli by ste mi povedať vy teraz, tu, nad
teplým ešte telom svojej matky? Prisahajte, že mi
ju poviete?

— Áno, poviem vám ju.

— Dobre teda, povedzte, som antipatický?
Však?

— Nie, nie ste!

— Pravdu, Antonia...

— Nie, nie ste!

— Teda čo som...?

— Vy? Vy ste nešťastný, trpiaci človek...

A ľad v Joaquínovi sa roztopil a v jeho očiach
zjavilo sa niekoľko slz. Začal sa chvieť na celom
tele až do dna duše.

Skoro potom Joaquín a sirota usporiadali si svoj
vzájomný pomer a boli pripravení sobrať sa, len čo
minie rok jej smútku.

„Chúďatko, moje žieňa,“ tak písal po rokoch
Joaquín vo svojej Spovedi, „umienila si, že ma bude
milovať a liečiť, ba že premôže odpor, ktorý som
ja bezpochyby v nej vzbudzoval. Nikdy mi to nepo-
vedala, nikdy mi to nedala znať, ale či bolo možné,
aby som nevzbudzoval v nej nevoľu, najmä keď
som jej odhalil malomocenstvo svojej duše, vred
svojich nenávistí? Vydala sa za mňa, ako by sa bola
vydala za malomocného, o tom ani najmenej nepo-
chybijem, vydala sa z božského súcitu, z kresťan-
ského ducha sebazaprenia a obetivosti, z hrdinstva
svätosti, aby zachránila moju dušu a tak aj svoju.

A aj bola sväticou! Ale nevylicila ma z Eleny nevylicila ma z Ábela! Jej svätosť mi zavinila o jedno hryzenie svedomia viac.

Jej útlocit ma rozčul'oval. Boly prípady, nech mi to Boh odpustí, že som si žiadal, aby bola zlá, hnevľivá, pohrdavá.“

VIII.

Medzitým Ábelova umelecká sláva sa stále zväčšovala a upevňovala. Už bol jedným z najznámejších maliarov celého národa, ba jeho povest' začala už prenikať i za hranice. A táto rastúca povest' mala účinok všeničiaceho kamenca na Joaquínovu dušu. „Áno, je maliar, a to veľmi vedecký maliar; úplne ovláda techniku; vie veľmi mnoho, áno, veľmi mnoho; je veľmi talentovaný,“ hovorieval o svojom priateľovi syčiacimi slovami. Namýšľal si, že týmto spôsobom rozčúli Ábela a pokorí jeho dušu.

Joaquín si zas namýšľal, že je umelec, pravý poéta svojho povolania, že je geniálny klinik, tvorca, že je priam zachvátený duchovnou intuíciou, a preto začal snívať o tom, že nechá tak svojich pacientov, aby sa mohol venovať výlučne čistej vede, teoretickej patológii a výskumom. Ale keď zas ináč tak mnoho zarábal . . .!

„A jednako nie zisk,“ hovorí vo svojej Spovedi, „ma najväčšmi hatil, aby som sa venoval vedeckým výskumom. Zčiasťky ma ťahala k tomu túžba vydobyť si slávu a dobrú povest'. Spraviť sa veľkou vedeckou veličinou a tým zatieniť Ábelovu umeleckú veľkosť, týmto potrestať Elenu, pomstiť sa im

obom a všetkým ostatným. A k tejto žiadosti pripäly sa najšialenejšie sny. Všetk ináč táto špinavá náruživosť, uprílišnenosť mojej roztrpčenosti a moja nenávisť odoberaly mi pokojnú myseľ. Nie, nemal som smysel pre štúdium, ktoré si vyžaduje duševnú čistotu a pokoj. Moji pacienti ma aspoň rozptyľovali.

Pacienti ma síce rozptyľovali, ale často som trpol, mysliac na svoju roztržitosť, v ktorej ma držala sputnaného moja náruživosť, že mi bude prekážať, aby som sa venoval potrebnej starostlivosti a chorobám svojich úbohých chorých.

Medzitým sa prihodilo niečo, čo otriaslo celou mojou dušou. Liečil som istú úbohú paniu, ktorá ochorela pre akési nešťastie, ale jej stav nebol beznádejný. Ábel namaľoval jej portrét, veľkolepý portrét; bol to jeden z jeho najlepších portrétov, ktoré mali večnú hodnotu medzi jeho umeleckými dielami. Keď som vstúpil do domácnosti chorej, prvé, čo mi udrelo do očí a čo zároveň vzbudilo moju nenávisť, bol tento portrét. Žila na ňom. Väčšmi žila na ňom ako na posteli so svojimi chorými údmi. A zdalo sa mi, ako by mi ten portrét hovoril: „Pozri, on mi dal večný život, uvidíme, či mi ty predlížiš ten druhý, zemský?“ A pri tejto úbohej chorej, keď som naslúchal bitie jej tepny a keď som meral jej pulz, videl som pred sebou len tú druhú, tú portretovanú. A bol som nešikovný, veľmi nešikovný, a úbohá chorá mi umrela; umrela vlastne pre moju nešikovnosť a kriminálnu roztržitosť. Cítil som hrôzu sám nad sebou a nad svojou biednou dušou.

O niekoľko dní po smrti tejto panej musel som

ísť znova do jej domu k inému chorému a vošiel som k nim s rozhodnutím, že nepozriem na ten portrét. Ale to bolo daromné, lebo portrét sa díval na mňa, hoci som sa nedíval naň, jednako pripútaval k sebe môj pohľad. Keď som odchádzal, vyprevadil ma ku dverám vdovec. I zastali sme pod portrétom a ja, sťa by hnaný neodolateľnou a fatálnou silou, zvolal som:

„Veľkolepý portrét! Je to najlepšie, čo Ábel do týchto čias namaľoval!“

„Áno,“ odvetil vdovec. „Je to najväčšie potešenie, ktoré mi ostáva. Celé hodiny prestojím pred ním a pozorujem ho. Zdá sa mi, ako by sa mi prihovárala.“

„Áno, áno,“ doložil som, „Ábel je skutočne obdivuhodný umelec!“

A keď som vychádzal z domu, povedal som si: „Nechal som ju zomrieť, a on ju vzkriesil do života!“

Joaquín vždy veľmi trpel, keď umrel niekto z jeho pacientov, najmä keď umrely deti, ale zas smrť iných nedotkla sa ho nejako veľmi ťažko. „A prečo by aj mal chcieť žiť...?“ tak si povedal o niektorých. „Možno, preukázal som mu milosť tým, keď som ho nechal umrieť...“

Jeho psychologické a pozorovateľské schopnosti zostrily sa jeho náruživosťou duše a uhádol vždy hneď najskrytejšie mravné biedy. Vždy sa hneď domnieval, pod podvodníctvom spoločenských rozhovorov, že manželia beztrestne predvídajú, keď si to ani neželajú, smrť žien, a ženy zas túžia po tom, aby sa oslobodily od svojich manželov, možno

preto, aby si mohly vziať tých, ktorých si už vo-
pred vyhliadly. Keď sa vydala vdova jeho pacienta
Álvareza rok po smrti svojho muža za jeho intím-
neho priateľa Menéndeza, povedal si Joaquín: „Aká
záhadná bola jeho smrť, už si ju viem vysvetliť...
Už si ju teraz viem vysvetliť... Ľudstvo je naj-
ošklivejšia vec na svete a táto pani, ináč dáma veľmi
dobročinná, je jedna z najčestnejších paní...!“

— Pán doktor, — povedal mu raz istý pacient,
— zabite ma, preboha, zabite ma tak, aby som o tom
nevedel, nemôžem už trpieť... Dajte mi užiť niečo,
od čoho by som navždy zaspal...

„Prečo by som nesplnil žiadosť toho človeka?“
povedal si Joaquín, „keď život mu je už len utrpe-
ním? Lutujem ho! Ohavný život!“

A jeho pacienti bývali mu často zrkadlom.

Raz prišla k nemu zo susedstva istá chudobná
žena, vycivená rokmi a robotou, ktorej muž po dva-
dsaťpäťročnom manželstve zamotal sa s akousi úbo-
hou dobrodružkou. Prišla mu rozpovedať súženia
pohrdnutej ženy.

— Hľa, don Joaquín, — povedala mu, — vy,
o ktorom hovoria, že tak mnoho viete, hádam mi
len dáte nejaký liek, aby sa mi muž vyliečil z otrav-
ného nápoja, ktorý mu dala tá pobehlica.

— O akom to nápoji hovoríte? Ženská, preboha!

— Ide žiť s ňou a opúšťa ma po dvadsiaticich
piaticich rokoch...

— Divnejšie by bolo, keby vás bol nechal, keď
ste sa sobrali a keď ste boli mladá a hádam...

— Ach, nie, pane, nie! Ale ona mu počarila ne-
jakým nápojom, od ktorého sa mu rozum poplieto,

lebo ináč sa to nemohlo stať... nemohlo sa to stať...

— Čarodejný nápoj... čarodejný nápoj... — šeptal Joaquín.

— Áno, don Joaquín, čarodejný nápoj... A vy, čo ste taký múdry, dajte mi protiliek.

— Ej, dobrá žena, už odpradáva na darmo pracovali na tom, aby vynašli vodičku, ktorá by omladila človeka . . .

A keď odišla táto úbohá, hlboko skormútená žena, povedal si Joaquín: „Ale či táto nešťastnica sa nikdy nepodíva do zrkadla? Nevidí ničivú silu rokov drsného robotenia? Títo dedinskí ľudia všetko pripisujú čarodejným nápojom, alebo Závisti... Nemôžu si nájsť iné zamestnanie? . . .

Závisť... Keď im niečo zle vypáli? Zvalia to na Závist. Kto všetky svoje nezdary pripíše cudzej závisti, je sám závistník, a nebudeme nimi všetci? Či mne kedysi nemohli dať taký čarodejný nápoj?“

Niekoľko dní sotva mohol myslieť na niečo iné než na čarodejný nápoj. A končil tým, že si povedal: „To je ten dedičný hriech!“

IX.

I oženil sa Joaquín s Antoniou, hľadajúc v nej cporu, a ona, chuderka, dobre uhádla hneď od začiatku svoju úlohu a miesto, ktoré mala vyplňať v srdci svojho muža, a tak sa mu stala záštitou a útechou, nakoľko to bolo možné. Vzala si za muža chorého človeka, ba hádam nevyliciteľného duševného invalida. Jej misiou bolo byť ošetrovatelkou.

A prijala túto úlohu, preplnená súcitom a plná lásky k nešťastiu toho, ktorý takto spojil svoj život s jej životom.

Antonia cítila, že medzi ňou a jej Joaquínom stojí akýsi neviditeľný múr, akási kryštalove čistá a priezračná stena z ľadu. Tento človek nemohol byť rozhodujúcim pánom nad svojou ženou, keď nemohol vládnuť ani len nad sebou, ale zároveň bol šialenec a pochábeľ. I pri najintímnejších a najnáruživších prejavoch ich manželského spolužitia vznikala medzi nimi neviditeľná, mnoho veštiaca tóna. Mužove bozky zdaly sa jej ukradnutými, i keď nie bozkami hnevu.

Joaquín sa vystríhal hovoriť pred svojou ženou o svojej sestrenici Elene, a ona, keď sa to dovtípila, nerobila inšie, ako že na každom kroku vplietla toto meno do ich rozhovorov.

Takto bolo zo začiatku, neskôr však vyhýbala menovať ju.

Raz zavolali Joaquína k Ábelovi ako lekára a vtedy sa dozvedel, že Elena nosí plod lásky svojej k mužovi, a pri jeho žene, Antonii, nebolo ešte ani slychu o tom. A jeho, chudáka, nadišlo hanebné pokušenie, že sa musel hanbiť sám za seba, a diabol to bol, čo mu hovoril: „Vidiš? Ešte i v tom je on inakší chlap ako ty! On, ktorý svojím umením budí mŕtvych a nesmrteľnými spraví tých, ktorí umierajú pre tvoju nešikovnosť, on bude mať skoro syna, prinesie na svet niečo nového, živého, ešte ďalšie dielo svoje z mäsa i krvi i kostí, a ty... Ty by si ani na to nebol schopný... Je inakší chlap než ty!“

I vstúpil smutný, zachmúrený cez prah svojho domu.

— Prichádzaš od Ábela, však? — spýtala sa ho žena.

— Áno. A na čom si to poznala?

— Na tvojej tvári. Ten dom, to sú tvoje muky. Nemal by si ta chodiť...

— A čo som mal urobiť?

— Ospravedlniť sa! Veď prvé je tvoje zdravie a tvoj duševný pokoj...

— To sú tvoje falošné domnienky...

— Nie, Joaquín, ty mi to chceš zatajiť... — a nemohla pokračovať, lebo slzy jej udusily hlas.

Chudera Antonia si sadla. Plakala plným prúdom a vzlykala.

— Ale čo sa ti robí, žena, čo to značí...?

— Povedz mi ty, čo je s tebou, Joaquín, vyspovedaj sa mi zo všetkého, vyspovedaj sa sebe v mojej prítomnosti...

— Nemám sa z čoho obviniť...

— No, povedz, Joaquín, povieš mi pravdu, úplnú pravdu?

A jej muž váhal chvíľočku, zdalo sa, ako by zápasil s neviditeľným nepriateľom, so svojím strážnym diablom, konečne hlasom, ako by ním bol i s ko-reňom vytrhol zo seba rozhodnutie, v tej chvíli vzniklé a zúfalé, zvolal, ba takmer zakričal:

— Áno, poviem ti pravdu, celú pravdu!

— Miluješ Eleny; ešte vždy si zamilovaný do Eleny.

— Nie, nie som! Nie som! Bol som, ale už nie, a ešte raz nie!

— A tak teda? ...

— Nuž čo potom?

— Načo teda toto mučenie, v ktorom žiješ? Lebo ten dom, dom Eleny, je prameňom tvojej planej vôle, ten dom ti nedá žiť v pokoji, je to Elena ...

— Nie Elena! Je to Ábel!

— Vari žiarliš na Ábela?

— Áno, žiarlim na Ábela; nenávidím ho, nenávidím, nenávidím, — a zapchal si ústa, i zaťal päste, keď toto vravel len tak cez zuby.

— Keď žiarliš na Ábela ... tak miluješ Elenu.

— Nie, nemilujem Elenu. Keby náležala inému, nežiarlil by som. Nie, nemilujem Elenu, pohrdam ňou, tou kráľovskou pávicou, krásavicou z povolania, modelkou módného maliara, Ábelovou milenkou ...

— Preboha, Joaquín, preboha ...

— Áno, milenkou ... hoci zákonitou. A vari sa nazdávaš, že kňazovo požehnanie zmení konkubinát na manželstvo?

— Ale veď vieš, Joaquín, že práve tak sme i my sosobášení ako oni ...

— Nie ako oni, Antonia, to už nie ako oni! Oni sa sobrali, aby ma ponížili, pokorili, očiernili. Oni sa sobrali, aby sa mi mohli vysmievať; oni sa sobrali, aby sa postavili proti mne.

A tento úbohý človek vypukol v taký nárek, že sa mu až svieraly prsia a krátil dych. Zdalo sa, že umiera.

— Antonia ... Antonia ... — vzdychol pohasnutým a ako nitka tenušským hlasom.

— Úbohé dieťa moje! — zvolala ona a objala ho.

A vzala si ho do náručia, sťa choré dieťa, a dala sa ho hladkať. I povedala mu:

— Utíš sa, Joaquín môj, utíš sa... Som tu ja, tvoja žena, celá tvoja a jedine tvoja. A teraz, keď poznám celé tvoje tajomstvo, ešte väčšmi som tvoja než predtým a milujem ťa väčšmi než kedykoľvek... Zabudni na nich... pohrdni nimi... Bolo by horšie, keby ťa niektorá žena takto bola milovala...

— Áno, ale on, Antonia, on...

— Zabudni ho!

— Nemôžem ho zabudnúť... prenasleduje ma... jeho povest', jeho sláva sú mi vždy za päťami...

— Pracuj a budeš mať aj ty povest' a slávu, lebo nie si menej cenný než on. Nechaj svoju prax, ktorú naskrze nepotrebujeme, odíďme odtiaľto do Renady, do domu mojich rodičov, a tam sa venuj tomu, čo ťa najväčšmi teší, totiž vede, venuj sa výskumom v nej, aby sa o tebe hovorilo... ja ti budem pomáhať, ako len budem môcť... postarám sa, aby ťa nik nevyrušoval... a staneš sa väčším, než je on...

— Nemôžem, Antonia, nemôžem; jeho úspechy mi odoberajú spánok a nedaly by mi pracovať v pokoji... vízie jeho zázračných obrazov by sa vtisly medzi moje oči a mikroskop a nedovolily by mi vidieť to, čo iní ešte nevideli ani s jeho pomocou... Nemôžem... nemôžem...

A stíši ac hlas ako dieťa, takmer bľabotajúc, sťa omráčený pádom do hľbokej priepasti vlastnej nízkosti, povedal fikajúc:

— A budú mať dieťa, Antonia...

— I my budeme mať, — pošepala mu do ucha a zavila tieto slová do bozku, — neodoprie mi ho Najsvätejšia Panna Mária, od ktorej si ho pýtam každého dňa... Ako aj požehnaná voda z Lourdes...

— I ty veríš v čarodejný nápoj, Antonia?

— Ja verím v Boha!

„Verím v Boha,“ opakoval si Joaquín, keď videl, že je sám, sám s tým druhým: „A čo to značí veriť v Boha? Kdeže je Boh? Musím Ho hľadať!“

X.

„Keď sa Ábelovi narodil syn,“ písal Joaquín vo svojej Spovedi, „cítal som, že ma nenávisť ešte väčšmi rozpaľuje. Povolal ma, aby som asistoval pri Eleninom pôrode, ale vyhovoril som sa, že ja neasistúvam pri pôrodoch, čo bola pravda, a nevedel by som si zachovať chladnokrvnosť, hoci by mi krv zmrzla na ľad pred mojou sestrenicou, keby som ju videl v nebezpečenstve. Ale diabol vo mne vnukol mi divé pokušenie, aby som šiel asistovať a uškrtil potajomky dieťa. Ale zvíťazil som nad touto oškľivou myšlienkou.“

Tento nový Ábelov triumf, človeka, nie umelca, — a dieťa bolo prekrásne, majstrovské dielo zdravia a sily, „anjelik“ — tak hovorili — ma ešte väčšmi pripútal k mojej Antonii, od ktorej som očakával svojho syna. Chcel som, potreboval som, aby úbohá obeť mojej slepej nenávisti — lebo obeťou bola väčšmi moja žena než ja — stala sa matkou mojich detí, telo z môjho tela, duša z mojej duše,

ale trýznené démonom. Stala by sa matkou mojich detí a tak nimi vyššou než matky detí iných ľudí. Ona, chuderka, dala prednosť mne, antipatickému, opovrhnutému, zhanobenému; ona si vzala to, čo iná odvrhla s pyšným pohrdaním a výsmechom. A ešte mi pekne a dobre hovorila o nich!

Ábelov syn, Ábelko, lebo mu dali otcovo meno, aby tak pokračoval jeho rod a jeho sláva, teda jeho syn, ktorý sa mal stať po čase nástrojom mojej pomsty, bol zázrakom medzi deťmi. I ja som musel mať takého, ba ešte krajšieho syna, ako mal on.“

XI.

— A čo hotuješ teraz? — spýtal sa Joaquín raz Ábela, keď prišiel k nemu poďívať sa na dieťa a keď sa sišli v Ábelovej pracovni.

— Chystám sa namaľovať obraz z histórie, lepšie povedané zo Starého zákona, a hľadám prame-
ne ...

— Ako? Vari hľadáš modely z tej doby?

— Nie, čítam Bibliu a komentáre k nej.

— Skutočne, pravdu mám, že si vedecký maliar ...

— A ty zas lekár-umelec, či nie je tak?

— Ba si niečo horšie než vedecký maliar ... si literát! Len si daj pozor, aby si štetcom nerobil literatúru!

— Ďakujem za dobrú radu.

— A aký sujet bude mať tvoj obraz?

— Zavraždenie Ábela Kainom, prvú bratovraždu.

Joaquín zbledol ešte väčšmi, a ostro pozerajúc do očí svojho prvého priateľa, spýtal sa tlmeným hlasom:

— A ako si prišiel na túto myšlienku?

— To je jednoduché, — odvetil Ábel, nešípiac, čo sa odohráva v priateľovej duši; — je to istá sugescia mien. Tak, keďže sa volám Ábel... Sú to dve štúdie nahých postáv...

— Áno, nahých tiel...

— Ako i nahých duší...

— Vari chceš maľovať aj ich duše?

— To sa vie! Dušu Kaina, totiž nenávisti, a dušu Ábela...

— Ako dušu čoho?

— Práve o tom rozmýšľam. Ešte som neuhádol výraz Ábelovej duše. Lebo chcem ho namaľovať ešte pred smrťou, ako je strhnutý k zemi a smrteľne ranený vlastným bratom. Tu mám práve pred sebou Knihu Genesis a Kaina od lorda Byrona, však to všetko poznáš?

— Nie, nepoznám Kaina od lorda Byrona. A čo si vyňal z Biblie?

— Len máličko... Uvidíš, — a vezmúc knihu, začal čítať: „Adam potom uznal Evu, ženu svoju; ktorá, počavši, porodila Kaina a riekla: Dostala som muža od Hospodina. A znova porodila brata jeho, Ábela. A bol Ábel pastierom oviec a Kain bol oráč. Stalo sa potom po mnohých dňoch, že obetoval Kain z úrody zemskej obeť Hospodinu. Áno, i Ábel obetoval prvorodených stáda svojho, a z tuku ich. I vzhliadol Hospodin na Ábela a na obeť jeho. Na Kaina potom a na obeť jeho nevzhliadol...“

— A to prečo? — prerušil ho Joaquín. — Prečo hľadel Boh so záľubou na Ábelovu obeť a s nevoľou na obeť Kainovu?

— Nie je to tu vysvetlené...

— A vari si sa sám seba na to nespýtal prv, než si počal maľovať tento obraz?

— Ešte nie... Hádám Boh v Kainovi videl už budúceho vraha svojho brata... teda závistníka...

— Teda, aby ho spravil závistným, zaiste mu dal čarodejný nápoj. Ale čítaj ďalej.

— „Preto rozhneval sa Kain náramne a opadla tvár jeho. I riekol Hospodin Kainovi: Prečo si sa rozpálil hnevom? a prečo opadla tvár tvoja? Či nebudeš príjemný, ak budeš dobre činiť, hriech vo dverách leží; a pod mocou tvojou bude žiadosť jeho, a ty panovať budeš nad ním...“

— A hriech zvíťazil nad ním, — prerušil ho Joaquín, — lebo Boh odtiahol od neho svoju ruku. Pokračuj!

— „I hovoril Kain k Ábelovi, bratovi svojmu. Stalo sa potom, keď boli na poli, že, povstav Kain proti Ábelovi, bratovi svojmu, zabil ho. I riekol Hospodin Kainovi...“

— Dost! Nečítaj ďalej. Nezaujíma ma, čo povedal Kainovi potom, keď už nebolo pomoci.

Joaquín sa oprel oboma lakťami o stôl, hlavu si držal medzi dlaňami, a upierajúc svoj ľadový a pichľavý pohľad do Ábelových očí, ani nevediac, čo ho tak zastrašilo, povedal mu:

— Nepočul si nikdy o akomsi žarte, ktorý si dovoľujú deti, keď sa učia z pamäti biblickú históriu, keď sa ich totiž sputujú: „A kto zabil Kaina?“

— Neviem!

— Teda spytujú sa ich tak a deti, popletené, obyčajne povedia: „Jeho brat Ábel.“

— Nepoznal som tento žart.

— Tak teraz ho už vieš. A povedz mi, keď sa už chystáš namaľovať túto biblickú scénu... a takú biblickú!... neprišlo ti na um, že keby Kain nebol zavraždil Ábela, bol by on, Ábel, zabil svojho brata?

— Ako ti len mohla taká myšlienka na um prísť?

— Ábelove ovečky boly Bohu príjemné a Ábel, pastier, našiel zaľúbenie v očiach Hospodina, ale plody Kainovej úrody, plody oráča, nepáčily sa Bohu, ani Kain nenašiel u Neho zaľúbenia. Ale miláčikom, oblúbencom Boha bol Ábel... a nešťastníkom Kain...

— A akú vinu mal v tom Ábel?

— Ach, nuž a vari si myslíš, že tí šťastlivci, tí miláčikovia, oblúbenci, nie sú v tom nijako vinní? Ich vinou je, že neskrývajú, alebo skrývajú len tak ledabolo, ako by sa za to hanbili, všetku nezaslúženú priazeň, všetky privilégia, ktoré si nezadovážili svojimi vlastnými zásluhami, teda že neskrývajú tieto milosti, ba ešte sa nimi vystatujú. Lebo nepochybujem o tom, keby tak Ábel mal pretrieť Kainovi popod nos svoje zásluhy, poštvál by ho dymom zo svojich ovečiek, obetovaných Bohu. Tí, ktorí sa cítia spravodlivými, bývajú obyčajne namyslení a utláčajú iných, pričom ostentatívne poukazujú na svoju spravodlivosť. Už raz ktosi povedal, kto to právom mohol povedať, že niet väčších lumpov, ako sú takzvaní čestní ľudia...

— A ty sa nazdávaš, — spýtal sa Ábel, prestrašený vážnosťou rozhovoru, — že Ábel sa chvastal svojím šťastím?

— Ani trochu nepochybujem o tom; nielen že nemal úctu ku svojmu staršiemu bratovi, ale ani neprosil milosť pre neho od Hospodina. A viem ešte aj viac, totiž, že Ábeličkovia vymysleli peklo pre Kainov, lebo ináč by sa ich sláva stala bezduchou. Ich rozkošou je práve to, aby oni, netrpiaci, videli trpieť iných...

— Ale, Joaquín, Joaquín, aký si ty zlý!

— Áno, nikto je nie lekárom sám sebe. A teraz, daj mi toho Kaina od lorda Byrona, chcem ho čítať.

— Tu ho máš!

— A povedz mi, či ťa tvoja žena aspoň trochu neinšpiruje do tohto tvojho obrazu? Nedáva ti nejakú myšlienku preň?

— Moja žena? Pri tejto tragédii nebolo ženy.

— Pri každej tragédii býva žena, Ábel.

— Bola by to hádam Eva...

— Možno... Ona obom dala to isté mlieko: čarodejný nápoj...

XII.

Joaquín prečítal Kaina od lorda Byrona. O niečo neskôr napísal vo svojej Spovedi toto:

„Úžasný účinok malo na mňa čítanie tejto knihy. Cítil som potrebu uľahčiť si, a preto som si urobil niekoľko poznámok, ktoré si dodnes zachovávam a mám ich pri sebe aj teraz. Ale urobil som to len preto, aby som si uľahčil a oddýchol si? Nie; bolo

to spravené s úmyslom využiť ich raz, keď mi budú môcť poslúžiť ako materiál pre nejaké geniálne veľdielo. Márnivosť nás ničí. Robievame divadlo zo svojich najintímnejších a najhnusnejších chorôb. Viem si predstaviť, že sa nájdu ľudia, ktorí by si žiadali morové rany, akých ešte predtým nikto nemal, len aby sa mohli ukázať hrdinami. A či táto moja Spoveď tiež nie je ničím iným ako takým uľahčením?

Už som si zavše myslel, že Spoveď roztrhám, aby som sa oslobodil od nej. Ale či by som sa oslobodil? Nie! Významnejšie je urobiť zo seba divadelné predstavenie, než zničiť sám seba. A veď, konečne, život je tiež nie nič iné než divadelné predstavenie.

Čítanie Kaina od lorda Byrona preniklo ma až do najintímnejších hlbín duše. S akou oprávnenosťou obviňoval Kain svojich rodičov, že jedli so stromu vedenia dobra a zla, a oni mali jesť s rajského stromu života! Veď, aspoň u mňa, veda nič iné neurobila, len mi ranu ešte väčšmi rozjatrila.

Bodaj by som nikdy nebol žil! — hovorím i ja s oným Kainom. Prečo ma splodili? Prečo mám žiť? A čo si neviem vysvetliť, je, prečo sa Kain neodhodlal na samovraždu. To by bol býval najušľachtilejší počiatok histórie ľudstva. Ale ozaj, prečo nespáchali samovraždu Adam a Eva po svojom páde a prv, než splodili deti? Ach, zaiste preto, lebo by potom bol Jehova stvoril nových. im podobných ľudí, iného Kaina a iného Ábela. Či sa neopakuje táto istá tragédia aj na iných svetoch, tam na ostatných nebeských telesách? Alebo či má táto tragédia aj iné dejstvá tam, alebo či by nestačilo toto otvá-

racie prvé predstavenie na našej Zemi? Ale či ozaj bolo prvé a otváracie?

Keď som čítal, ako Lucifer označil Kaina za nesmrtelného, začal som s úžasom myslieť na to, či ja ozaj tiež budem nesmrtelný a vo mne nesmrtelná aj moja nenávisť? ‚Bude vo mne duch,‘ povedal som si neskôr, ‚ale či táto moja nenávisť sa tiež stane duchom?‘ a prišiel som na myšlienku, že to ináč nemôže byť a že takáto nenávisť nemôže byť funkciou tela. Čo som v iných nenašiel ani pitevným nožom, našiel som v sebe. Skaze vystavený organizmus nemohol tak nenávidieť, ako som nenávidel ja. Lucifer sa usiloval stať Bohom, a či som zas ja od detstva nestaral sa ničím ostatných? A ako by som sa mohol stať takým nešťastným, keby ma nebol takým stvoril stvoriteľ nešťastia?

Ábelovi bolo ľahko dochovávať svoje ovečky, tak ako druhému ľahko bolo maľovať svoje obrazy: ale ako bolo so mnou? Mňa stálo mnoho práce ustáliť diagnózu chorôb svojich chorých.

Kain sa často ponosoval, že Adah, jeho milovaná Adah, jeho vlastná žena a sestra, nerozumela jeho duši a tomu, čo ju tlačí. A áno, veru áno, moja úbohá Adah dobre porozumela mojej duši. To preto, že bola kresťanka. Ale ja som zas nikoho iného nenašiel, kto by bol so mnou sympatizoval.

Až keď som prečítal, i viac ráz prečítal Byronovho Kaina, ja, ktorý som videl toľko ľudí v agónii a zomierať, nemyslel som na smrť, neodhalil som ju. A vtedy som premýšľal o tom: keď umriem, či ozaj umriem spolu so svojou nenávisťou, či umrie so mnou, alebo či ma prežije. Rozmýšľal som, či ne-

návisť prežije nenávisníkov, či je to niečo podstatného a čo sa prenáša, či je ona dušou, samou podstatou duše? A začal som veriť v peklo a že smrť je bytosť, démon, že nenávisť je osobnosťou, je Bohom duše. Všetko, čo mi veda nemohla ukázať, ukázala mi strašná báseň veľkého nenávisníka, akým bol lord Byron.

A moja Adah mi to tiež často, ale krotko-jemne vyčitovala, keď som nepracoval, keď som nemohol pracovať. A Lucifer stál medzi mojou Adah a mnou. „Nechodievaj s týmto duchom v sebe!“ často mi vykrikla moja Adah. Chuderka Antonia! A prosila ma, aby som ju oslobodil od tohto ducha. Moja úbohá Antonia sa nevzmohla na to, aby ich nenávidela tak, ako som ich nenávidel ja. Ale či som dosiahol, aby som svoju Antoniu opravdive miloval? Ach, keby som tak bol býval schopný milovať ju, to by ma bolo zachránilo. Ona bola pre mňa druhým nástrojom pomsty. Chcel som mať v nej matku svojho syna alebo dcéry, ktorí by ma pomstili. Hoci som zas myslel, ja hlupák, keď budem raz otcom, že sa z toho vyliečim. Ale či som sa neoženil preto, aby som stvoril nenávisníkov, akým som bol sám, aby som preniesol na nich svoju nenávisť, aby som ju tak spravil nesmrteľnou?

Do mojej duše vryla sa ohnive Kainova scéna s Luciferom v priepasti vesmíru. Videl som svoju vedu vo svojom hriechu, ako aj úbohosť daru života, ktorým sa len smrť napomáha. A videl som, že nesmrteľná nenávisť je mojou dušou. Predstavoval som si, že nenávisť predišla moje narodenie a že by prežila moju smrť. A bol som prestrašený hrôzou nad

myšlienkou, že budem žiť večne, aby som večne nenávidel. To už bolo peklo. A to som takto smýšľal ja, ktorý som sa vždy tak smial nad tými, ktorí verili v peklo! Ale toto už bolo opravdivé peklo!

Keď som čítal, ako sa Adah shovárala s Kainom o ich synovi, Enokovi, myslel som na syna alebo dcéru, ktorú budem mať; myslel som na teba, dcéra moja, ty moja spása a moje potešenie; myslel som, že ma prídeš raz zachrániť. A čítajúc miesto, kde onen Kain hovoril svojmu spiacemu a nevinnému synovi, ktorý nevedel, že je nahý, myslel som na to, či nebolo zločinom, že som ťa splodil, dcéra moja, ty chúd'atko! Či mi odpustíš, že som ťa splodil? A keď som znovu čítal miesto, čo Adah povedala svojmu Kainovi, rozpomenul som sa na svoje detské roky, keď som žil ešte ako v raji, keď som sa ešte nehnaľ za odmenou, keď sa mi ešte ani leni nesnívalo prevýšiť ostatných. Nie, dcéra moja, veru nie. Neobetoval som svoje štúdiá Bohu s čistým srdcom, nehľadal som pravdu a vedomosti, ale usiloval som sa o vyznačenia, slávu a byť väčším než on.

Ale on, Ábel, miloval svoje umenie a pestoval ho s čistými úmyslami a nikdy sa neusiloval vyniknúť nado mnou. Nie, nie on mi ju vzal, nie! A mne už i taká myšlienka prišla na um, aby som zrúcaľ Ábelov oltár! Och, ja blázon! A to preto, že som nemyslel na nič iné, len na seba.

Rozprávka o Ábelovej smrti, ako nám ju opísal ten úžasný démonický poéta, úplne ma zaslepila. Keď som to čítal, cítil som, že tratím rozvahu, ba myslím, cítil som aj duševný otras. A od tohto dňa, vďaka bezbožníkovi Byronovi, začal som veriť.“

XIII.

Antonia dala Joaquínovi dcéru. „Dcéru mám,“ povedal si, „a on syna!“ Ale skoro sa zotavil z tejto novej ľsti svojho démona. A začal milovať svoju dcéru celou silou svojej náruživosti a skrze ňu aj matku. „Bude mojou pomstiteľkou,“ povedal najprv, ale nevedel, za čo ho má pomstiť, a neskôr: „Ona ma očistí.“

„Začal som toto opisovať,“ tak ostalo po ňom napísané v jeho Spovedi, „neskôr pre svoju dcéru, aby, keď zomriem, poznala svojho úbohého otca, putovala a obľúbila si ho. Keď som pozeral na ňu, spiacu v kolíske a snívajúcu vo svojej nevinnosti, myslel som, ak ju mám vypelchať a vychovať čistú, musím sa sám očistiť od svojej náruživosti a pozbaviť morovej rany svoju dušu. I rozhodol som sa, že sa postarám o to, aby milovala všetkých ľudí, a najmä tých dvoch. A tu, nad jej nevinným spánkom, prisahal som oslobodiť sa od svojich pekelných pút. Musel som sa starať o to, aby som sa stal heroldom Ábelovej slávy.“

I stalo sa, Ábel Sánchez dokončil svoj obraz a zanesol ho na výstavu, kde sa mu dostalo všeobecnej pochvaly. Jeho obraz obdivovali, ako zázračné majstrovské dielo, a dali mu čestnú medailu.

Joaquín šiel do výstavnej siene, poďívať sa na obraz, aby videl na ňom, sťa v zrkadle, Kaina a aby lovil v očiach okoloidúcich, či sa ozaj dívajú na neho, keď si najprv boli obzreli toho druhého Kaina.

„Mučilo ma podozrenie,“ píše vo svojej Spovedi, „či ozaj Ábel na mňa myslel, keď maľoval svojho

Kaina, či by bol odhalil všetky nevyspytateľné, čierne tiene z nášho rozhovoru, ktorý sme mali v jeho dome, keď mi ohlásil svoj úmysel namaľovať tento obraz a keď mi prečítaval state z knihy Genesis, pričom som ja úplne zabudol na neho a myslel som len na seba, takže som úplne obnažil svoju chorú; dušu. Ale nie! V Ábelovom Kainovi sa nič neponášalo na mňa, nemyslel na mňa, keď ho maľoval, vlastne, neznevážil ma, nemaľoval obraz, pohrdajúc mnou, a ani Elena mu iste nič nepovedala o mne. Im stačilo, že si už vopred pochutnávali na budúcom triumfe, ktorý očakávali. Ani len nemysleli na mňa!

A táto myšlienka, že ani len nemysleli na mňa, že ani stopy o tom nebolo, ako by ma nenávideli, ešte väčšmi ma mučila ako to druhé. Keby ma bol nenávidel tou istou nenávosťou, akú som ja prechovával k nemu, to by bolo aspoň niečo a bolo by hádam mohlo byť mojou záchranou.“

A Joaquín šiel ešte ďalej, vlastne vstúpil ešte hlbšie do seba, i nadhodil myšlienku uctiť Ábela banketom, aby oslávili jeho úspech, ako aj to, že on, jeho priateľ oddávna, priateľ, skôr než sa ešte poznali, dáva mu tento banket.

Joaquín sa tešil istej povesti dobrého rečníka. V lekárskej a vedeckej akadémii vždy prevyšoval ostatných svojimi ostrými, chladnými, dôkladnými a obyčajne aj sarkastickými rečami. Jeho prejavy bývaly obyčajne sprchy chladnej vody na nadšenie začiatočníkov, žeravé lekcie skeptického pesimizmu. Jeho obvyklou zásadou a tézou bolo, že v medicíne sa nič nevie celkom určite, že všetko je len hypo-

téza a večné bádanie a habkanie a že najistejšia je: nedôvera. Preto, keď sa ľudia dozvedeli, že Joaquín dáva banquet, väčšina očakávala s najväčším radostným rozochvením od neho dvojsečnú reč, nemilosrdnú analýzu obrazu, ale súčasne očakávali od neho pod zdanlivým vychvaľovaním vedeckého a z vedeckých prameňov vzniknuvšieho obrazu vlastne len jeho sarkastické vychválenie. A zlomyseľný jasot prenikol srdcami všetkých, ktorí už počuli raz hovoriť Joaquína o Ábelovom umení. I pripravili Ábela na toto hroziace nebezpečenstvo.

— Mýlite sa, — povedal im Ábel. — Veď dobre poznám Joaquína a myslím, nebol by schopný na to. Viem síce niečo o tom, čo sa v jeho duši odohráva, jednako, má hlboký umelecký cit a tak iste bude hovoriť tak, že to bude hodno počuť. Ináč práve sa hotujem portretovať ho.

— Portretovať?

— Áno, veď vy ho nepoznáte tak ako ja. Je to duša ohnivá a búrlivá.

— Ba najchladnejší človek . . .

— Len zvonka. A všetci hovoria, že oheň páli. Je to človek, ktorý by ani úmyselne . . .

A tento úsudok Ábela dostal sa do ušú odsudzovaného, totiž Joaquína, a ešte väčšmi ho potvrdil v jeho rozumkovaní. „Čo si on vlastne v skutočnosti myslí o mne?“ povedal si. „Či je ozaj pravda, že ma pokladá za dušu ohnivú a búrlivú? Či je pravda, že ma pokladá za obeť rozmaru osudu?“

A tu sa stalo niečo, nad čím sa potom úžasne zahabil. Totiž prijal do svojho domu slúžku, ktorá

predtým slúžila v Ábelovom dome, i začal ju vyšet-
rovať s dvojsmyselnou familiárnosťou, pravda, tak,
aby sa nekompromitoval, len sa chcel dozvedieť od
nej, čo počula o ňom, o Joaquínovi, hovoriť v tom
druhom dome.

— Ale povedz mi pravdu, či si nepočula nikdy
u nich hovoriť niečo o mne?

— Nie, pane, nič.

— Jednako, či zavše predsa len nehovorili o
mne?

— Hovoriť hovorili, áno, myslím, že áno, ale nič
takého nepovedali.

— Nič, nikdy nič?

— Nepočula som ich hovoriť. Pri stole, keď som
obsluhovala, hovorili málo, a i to veci, ktoré sa oby-
čajne pri jedení hovorievajú. O pánových obra-
zoch...

— Rozumiem ťa. Ale či predsa nepovedali niečo
aj o mne?

— Nepamätám sa.

Ale keď slúžka odišla, cítil, ako vniká do neho
odpor proti sebe. ‚Už osprostievam,‘ povedal si. ‚Čo
si toto dievča len pomyslí o mne?‘ A tak ho nastra-
šilo to, čo urobil, že pod akousi zámienkou vypove-
dal túto slúžku. ‚A ak by tak teraz,‘ povedal si zas
neskôr, ‚znova šla slúžiť k Ábelovi a ak mu to roz-
povie?‘ A už bol hotový požiadať svoju ženu, aby ju
zavolala nazpät. Ale neodvážil sa. A keď šiel po
ulici, vždy sa obával, či sa s ňou nestretne.

XIV.

Nadišiel deň banketu. Joaquín nespal celú noc.

— Idem do boja, Antonia, — povedal svojej žene, keď vychádzal z domu.

— Nech ťa Boh osvieti a sprevádza, Joaquín.

— Chcem si vidieť dieťa, chúd'atko Joaquinitu...

— Áno, choď si ju pozrieť... spí...

— Chúd'atko! Ešte nevie, čo je démon! Ale prisahám ti, Antonia, že budem si ho vedieť vyrvať zo seba. Vytrhnem si ho, zaškrťím ho a hodím ho k Ábelovým nohám. Bozkal by som ju, keby som sa nebál, že ju zobudím...

— Nie, nie! Len ju bozkaj!

I zohol sa otec k nej a poľúbil si spiacu dcéru, ktorá sa usmiala, zaiste cítila bozk vo sne.

— Vidíš, Joaquín, aj ona ťa žehná.

— Teda s Bohom, žena moja! — A pobozkal ju dlho, dlho.

A ona sa šla pomodliť pred obraz Panny Márie.

Cez rozhovor pri bankete prebiehalo vzduchom akési zlomyseľné očakávanie niečoho. Joaquín, sediac napravo od Ábela, bol veľmi bledý a sotva niečo jedol a hovoril. Sám Ábel sa začal čohosi obávať. Pri čiernej káve zrazu bolo počuť syčanie, zavládlo ticho medzi prítomnými a niekto sa ozval: „Čujme!“ I zdvihol sa Joaquín. Začal trasľavým a tlmeným hlasom, ale skoro sa mu hlas vyjasnil a zaznel novým tónom. Nebolo počuť nič iného, len jeho hlas, ktorý úplne vyplnil tichosť. A údiv bol všeobecný. Ešte nikto nevyslovil chválu vrúcnejšiu, zápalistej-

šiu, plnšiu obdivu a lásky k dielu a jeho autorovi. Mnohí pocítili, že im až slzy vystúpily do očí, keď Joaquín apostrofoval dni ich spoločného detstva s Ábelom, keď ešte ani jeden, ani druhý netušil, čo z nich bude.

„Nik ho nepoznal tak hlboko do duše ako ja,“ pokračoval: „myslím, že ťa lepšie poznám ako sám seba, čistejšie, lebo sami v sebe vidíme na dne duše len hlinu, z ktorej sme stvorení. V iných ľuďoch vidíme teda to najlepšie z nás a milujeme to; je to obdivovanie. On urobil vo svojom umení to, čo by som bol ja chcel urobiť vo svojom, a preto mi slúži za vzor. Jeho sláva je vzpruhou pre moju prácu a útechou za slávu, ktorú som si nevedel vy dobyť. On je náš, patrí nám všetkým, no hlavne je môj a ja, Kochajúc sa v jeho diele, pokladám ho za svoje, tak, ako ho on pokladal za svoje, keď ho tvoril. Mne je i to útechou, že som aspoň len obeťou prostrednosti...“

Kým hovoril, jeho hlas často bol zastrený slzami. Obecenstvo bolo podmanené a ako by v tme habkajúce, len tušilo obrovský boj tejto duše s jeho diablom.

„A pozrite si teraz Kainovu postavu,“ pokračoval Joaquín, nechajúc pomaly plynúť svoje horúce slová, sťa by po kvapkách, „toho tragického Kaina, blúdiaceho roľníka, prvého človeka, ktorý založil mestá, toho otca priemyslu, nenávisti a občianskeho života, pozrite si ho len dobre! Vidíte, s akou láskou, s akým súcitom, s akou náklonnosťou k nešťastnému je namaľovaný. Úbohý Kain! Náš Ábel Sánchez obdivuje Satana, ako ho kedysi obdivoval

aj Milton, je zamilovaný do svojho Kaina, ako si i Milton bol zaľúbil svojho Satana, lebo obdivovať niekoho značí milovať ho a milovať zas značí súcíť. Náš Ábel vycítil všetku tú úbohosť, všetko to nezaslúžené nešťastie toho, ktorý zabil prvého Ábela, čím priniesol na svet, podľa biblickej legendy, smrť. Náš Ábel nám umožňuje pochopiť Kainovu vinu, lebo vinným bol, ako aj súcíť s ním, milovať ho... Tento obraz je aktom lásky!“

Keď Joaquín zakončil svoj prívet, nastalo ťažké ticho, až potom zaburácaly salvy potlesku. Potom vstal Ábel a bledý, so slzami v očiach začal hovoriť, trhaným, až zajakavým hlasom, ku svojmu priateľovi:

„Joaquín, čo si práve povedal, je omnoho viac hodno, omnoho viac než môj obraz, viac než všetky obrazy, ktoré som namaľoval, viac než všetky, ktoré ešte namaľujem... Áno, obraz je dielom umenia a srdca. Nevedel som, aké dielo som stvoril, kým som to od teba nepočul. Ty si namaľoval môj obraz, a nie ja, ty!

I objali sa, plačúc, obaja priatelia, priatelia od dávna, pri volaní na slávu a potlesku prítomných, ktorí všetci vstali so svojich miest. A keď sa držali v objatí, pošepol Joaquínovi jeho démon: „Keby si ho tak teraz mohol zahrdúsiť svojimi rukami...!“

— Obdivuhodné! — hovorili. — Aký to rečník! Aká to bola reč! Kto by to bol očakával? Škoda, že neobjednali stenografov!

— Zázračné to bolo, — povedal ktosi. — Nikdy viac nepočujeme niečo podobného.

— Mne zas, — dodal iný, — mráz behal po chrbte, keď som to počul.

— Ale pozri len na neho, pozri, aký je bledý!

A tak i bolo. Joaquín, sadnúc si po svojom víťazstve, premožený, cítil, že sa prepadáva do hlbkej priepasti smútku. Nie, jeho démon nebol mŕtvy. Táto jeho reč bola takým úspechom, akého ešte nikdy nemal, akého nikdy viac nebude mať, ale ona súčasne splodila v ňom myšlienku venovať sa rečníctvu, aby si ním vydobyl slávu, ktorá by zatemnila priateľovu slávu v umení.

— Videl si, ako plakal Ábel? — ozval sa jeden z vychádzajúcich.

— Táto Joaquínova reč je viac hodna než všetky obrazy toho druhého. Táto reč urobila obraz obrazom. Mal by sa pomenovať obrazom reči. Vezmi reč, a čo ti ostane z obrazu? Nič! Pri tom všetkom, že dostal prvú cenu.

Keď Joaquín prišiel domov, vyšla mu Antonia otvoriť dvere a objala ho:

— Už viem všetko, už mi to povedali. Tak je, dobre je! Si viac hoden než on, a to omnoho viac; nech vie, ak jeho obraz je hoden niečo, tak je to pre tvoju reč.

— To je pravda, Antonia, máš pravdu, ale...

— Aké ale? Ešte niečo...

— Áno, ešte niečo. Nepoviem ti všetko, čo mi povedal démon, ten môj démon, keď som Ábela objímal...

— Nie, ani mi to nepovedz, mlč!

— Tak mi zavri ústa.

I zavrela mu skutočne ústa dlhým, vrelým, vlh-

kým bozkom, pričom sa jej oči naplnily slzami a zatienily jej zrak.

— Uvidíme, či vytrhneš takto démona zo mňa, Antonia, uvidím, či mi ho vysaješ zo srdca.

— Áno, aby potom vo mne ostal, či nie? — a chuderka pokúsila sa o úsmev.

— Áno, vysaj ho, veď v tebe nijakú škodu neurobí, v tebe by umrel, zadusí sa v tvojej krvi ako vo svätenej vode...

A keď sa Ábel zas ocitol doma osamote so svojou Elenou, povedala mu:

— Už mi prišli povedať o tom Joaquínovom prejave. Musel pokorne pretrpieť tvoj triumf... musel ťa úplne uznať...!

— Nehovor tak, žena moja, veď si ho nepočula.

— Ale ako by som ho bola počula.

— Išlo mu všetko zo srdca. Bol som ním dojatý. Hovorím ti, že ani sám som nevedel, čo som vlastne namaľoval, kým som ho nepočul, ako nám to vysvetlil.

— Nedôveruj mu... veru nedôveruj... keď tak chválil ten obraz, iste má na to príčinu...

— A nemohol povedať, čo cítil?

— Veď dobre vieš, že až umiera od nenávisti k tebe...

— Ale mlč!

— Umiera, áno, doslovne umiera od nenávisti k tebe...

— Ale mlč, mlč, žena moja, mlč!

— Nie, nie je to žiarlivosť, lebo ma už nemiluje, ak ma kedy miloval... je to u neho nenávisť... len nenávisť...

— Dost' už! Mlč! — temer vykrikol Ábel.

— Dobre, už mlčím, ale uvidíš . . .

— Už som videl i počul, a stačí mi to. Mlč už teda, hovorím ti!

XV.

Ale nie, veru nie! Onen hrdinský čin nevyliečil úbohého Joaquína.

„Pocítil som hryzenie svedomia,“ pokračuje vo svojej Spovedi, „že som povedal, čo som povedal, že som nepripustil vybúšiť zlej náruživosti, aby som sa tak od nej oslobodil; že som neskončil s ním ako s umelcom, odhaliac klamstvá a falošné účinky jeho umenia, jeho napodobňovania, jeho chladnú a vypočítanú techniku, nedostatok duševného vzrušenia, slovom, že som nezabil jeho slávu. A tak by som sa bol od neho oslobodil, vysloviac pravdu, snížiac jeho slávu a prestíž na skutočnú hodnotu. Veď možno, že Kain, biblický Kain, ktorý zabil toho iného Ábela, začal ho potom milovať, keď ho videl mŕtveho. A vtedy sa stalo, že som počal veriť: vlastná moja reč spôsobilá, že som sa stal veriacim.“

To, čo Joaquín takto apostrofoval vo svojej Spovedi, bolo, že Antonia, jeho žena, videla že je ešte nie vyliečený, i bála sa, že je hádam nevyliečiteľne chorý, preto ho navádzala, aby hľadal zbraň v náboženstve svojich otcov a v jej náboženstve, v ktorom chcela vychovať i svoju dcéru, teda v modlitbách.

— Musíš sa vyspovedať . . .

— Ale, žena moja, veď už od toľkých rokov nechodím do kostola . . .

— Práve preto.

— Ale keď neverím v tie veci . . .

— To si len myslíš, ale mne raz vysvetlil náš farár, ako vy, ľudia vedy, domnievate sa, že neveríte, a predsa veríte. Dobre viem, že veci, ktorým ťa kedysi učila tvoja matka a ktorým ja naučím našu dcéru . . .

— No, už dobre, dobre, daj mi pokoj!

— Nie, nedám ti. Chod' na spoveď, prosím ťa o to.

— A čo povedia ľudia, ktorí poznajú moje smýšľanie?

— Ach, nuž tak? Predsa len dbáš na mienku ľudí?

Ale táto vec predsa len mala účinok na neho, na jeho srdce, i spýtal sa Joaquín sám seba, či skutočne neverí v nič, a neveriac, chcel predsa len skúsiť, či ho Cirkev vylieči. I začal chodiť do kostola. Bolo to síce trochu prisilné pre verejnosť, ako by jej chcel hodiť výzvu pred nohy, keďže dobre poznali jeho protináboženské smýšľanie. No koniec toho všetkého bol, že šiel ku spovedníkovi. A keď sa raz našiel pred spovednicou, otvorila, oslobodila sa mu duša.

— Nenávidím ho, otče, nenávidím ho celou dušou svojou, a keby som neveril, ako verím, a keby som nechcel veriť, ako chcem veriť, zabil by som ho . . .

— Ale, ale, syn môj, to nie je nenávisť, to je skôr závisť.

— Každá nenávisť je závisť, otče, áno, každá nenávisť je závisť.

— Ale musíte ju zmeniť na šľachetné horlenie, na túžbu pracovať vo svojom zamestnaní a pritom slúžiť Bohu, ako len najlepšie viete...

— Nemôžem, nie, nemôžem, nemôžem pracovať. Jeho sláva mi to nedovoľuje.

— Treba sa len trochu ponamáhať... preto je človek slobodným tvorom...

— Neverím v slobodnú vôľu človeka, otče. Som lekár.

— Ale...

— Čo som len urobil, že ma Boh spravil takýmto, pomstivým, závistlivým, zlým? Akú zľú krv mi zanechal otec?

— Syn môj... Syn môj...

— Nie, neverím v ľudskú slobodu, a kto neverí v slobodu, nie je slobodný. Nie, nie som ním! Byť slobodným je veriť, že človek ním aj je!

— Ste skutočne zlý, lebo nedôverujete v Boha.

— Nedôverovať v Boha je zloba, otče?

— Nechcem to práve povedať, ale vaša zlá vášeň pochádza z toho, že nedôverujete v Boha...

— Nedôverovať v Boha je teda zloba? Znova sa vás na to spytujem.

— Áno, je to zloba.

— Teda, nedôverujem v Boha, lebo ma urobil zlým, tak, ako urobil zlým i Kaina. Boh ma spravil nedôverčivým...

— Učinil vás voľným a slobodným.

— Áno, slobodným, aby som bol zlým.

— A byť dobrým!

— Prečo som sa narodil, otče?

— Radšej sa spýtajte, načo ste sa narodili...

XVI.

Ábel namaľoval obraz Panny Márie s dieťaťom na rukách, ktorý vlastne bol portrétom Eleny, jeho ženy, s ich synom, Ábelkom. Obraz mal úspech, reprodukovali ho a pred jednou skvelou fotografiou tohto obrazu modlil sa Joaquín k Najsvätejšej Panne takto: „Oroduj za mňa! Zachráň ma!“

Ale kým sa modlil, mrmlúc modlitby tichým hlasom a tak, aby sa sám počul, chcel umlčať v sebe iný, hlbší hlas, ktorý, usilujúc sa vybúšiť z jeho duše, takto mu hovoril: „Tak nech umrie! Tak ti ju nechá slobodnú!“

— Čo sa stalo s tebou, že si sa stal reakcionárom? — povedal raz Ábel Joaquínovi.

— Ale ja?

— Áno, povedali mi, že si sa oddal Cirkvi, že každý deň chodíš na omšu, hoci si predtým neveril ani v Boha, ani v diabla, a že to nie je kostolným riadom takto sa premeniť, tak zrazu; slovom, si reakcionár!

— A čo teba do toho?

— Ach, veď ja nechcem, aby si mne s tým zúčtoval; ale... či skutočne veríš?

— Mne je potrebou veriť.

— To je už iná vec. Ale či veríš?

— Už som ti povedal, že mi je potrebou veriť, a nespýtuj sa viacej.

— A mne stačí moje umenie. Umenie je mojím náboženstvom.

— Ved' si aj maľoval panny . . .

— Áno, Elenu.

— Ktorá vlastne nie je ňou.

— Pre mňa ako by ňou bola. Je matkou môjho dieťaťa . . .

— A nič viac?

— A každá matka je pannou, keďže je matkou.

— Ej, to už zaváňa teológiou!

— Neviem, ale cítim odpor k reakcionárstvu a pokrytectvu. To všetko, tak sa mi zdá, rodí sa len zo závisti, a divím sa ti, lebo ťa pokladám za veľmi schopného odlišovať sa od obyčajných, od prostredných ľudí, že berieš na seba takúto uniformu.

— Čujme, čujme, Ábel, vyjadri sa lepšie!

— Ved' je to jasné. Obyčajní, prostí, neohrabaní ľudia nevedia sa odlišovať druh od druhu, a keďže nestrpia, aby sa iní odlišovali, chcú im naložiť uniformu dogmy, to je vlastne pancier, aby sa nemohli líšiť. Prameňom všetkej ortodoxie, v náboženstve aj v umení, je závišť, dúfam, nemáš o tom pochybnosti. Dovolené je nám všetkým, aby sme sa obliekali, ako sa nám len páči, naraz však síde niekomu na um, aby sa niečím prikrášlil. Tým vyzve pozornosť ľudí a zadováži si dobrú povest' svojou eleganciou, a ak je mužským, stará sa, aby ho ženy obdivovaly a aby sa zaľúbily do neho. Ten druhý, pravdaže, neohrabaný a vulgárny človek, dosiahne iba to, že sa stane terčom výsmechu, keď sa oblieka svojim spôsobom, a preto tí neogabanci, neokrôchanci, a to sú tí závistliví, vymysleli si akýsi druh

rovnošaty, obliekajú sa ako bábky, čo sa stane módou, lebo móda je vlastne tiež ortodoxia. Priznaj sa len, Joaquín, že si sa mýlil: to, čo menujeme nebezpečnými, odvážlivými, bezbožnými ideami, znamená iba toľko, že im tie idey nesišly na um, tým chudobným rutinovaného ducha, ktorí nemajú ani zbla vlastnej mienky, ani originalnosti, ale iba všeobecné smýšľanie a vulgárnosť. Najväčšmi nenávidia obrazotvornosť, a to preto, že oni jej nemajú.

— A čo by i tak bolo, — zvolal Joaquín, — nuž či títo, ktorých volajú vulgárnymi, grobianmi, prostrednými, nemajú právo brániť sa?

— Kedysi si zastával v mojom dome — pamätáš sa? — Kaina, toho závistníka, a potom, v tom tvojom nezabudnuteľnom prejave, ktorý si aj umierajúc budem ešte opakovať, v tvojej reči, ktorej najväčšmi vd'ačím za svoju reputáciu, poučil si nás, aspoň mňa si poučil, o Kainovej duši. Ale Kain nebol vulgárny, nebol grobian, ani prostredný človek...

— Ale stal sa otcom závistníkov...

— Áno, ale inakšej závisti, nie nenávisti týchto obyčajných ľudí... Kainova závišť bola čímisi veľkým; ale závišť fanatického inkvizítora je tým najmenším, čo jestvuje. A mňa zaráža, že ťa vidím medzi tamtými...

„Ale tento človek,“ povedal si Joaquín, keď sa rozlúčil s Ábelom, „či ozaj číta v mojej duši? Ale vari sotva, veď nepočíta s tým, čo sa vo mne robí. Hovorí a myslí, ako maľuje, nevie, čo hovorí a čo maľuje. On je neuvedomelý, hoci sa nútim vidieť v ňom premýšľajúceho technika...“

XVII.

Joaquín sa dozvedel, že sa Ábel zaplietol s akou-
si svojou dávnejšou modelkou, a toto utvrdilo v ňom
falošnú mienku, že Ábel sa neoženil s Elenou z lás-
ky. „Sobrali sa,“ tak si povedal, „aby ma uponížili.“
A k tomu doložil: „Ani ona, Elena, ho nemiluje, ne-
môže ho milovať... ona nikoho nemiluje, je ne-
schopná lásky, je iba schránkou márnivosti... Vy-
dala sa z márnivosti a z pyšného opovrhnutia ku
mne a z márnivosti alebo z rozmaru je schopná
prehrešiť sa proti svojmu mužovi... Ešte aj s tým,
ktorého nechcela mať za muža...“ Zároveň zjavil
sa v ňom, ako by v pahrebe, horiaci uhlík, o kto-
rom už myslel, že vyhasol pre ľad jeho nenávisti,
a to bola jeho stará láska k Elene. Ešte vždy bol
zaľúbený, áno, pri tom všetkom, do tej kráľovskej
pávicy, do kokety, do modelky jej muža. Antonia
stála pre neho omnoho vyššie, ale tá druhá bola nie-
čím iným. A pomsta, pomsta... veď pomsta býva
taká sladká! Je to niečo tak príjemne teplého pre
ľadové srdce!

O niekoľko dní šiel do Ábelovho domu, vy-
striechnuvši hodinu, keď Ábel nebol doma. I našiel
Elenu s jej dieťaťom, tú Elenu, pred ktorej zbož-
ňovaným obrazom sa daromne modlil o ochranu a
spásu.

— Ábel mi už hovoril, — povedala mu sester-
nica, — že si sa teraz akosi pridá k Cirkvi. Či ťa to
Antonia ta priviedla, alebo utekáš ta pred Antoniou?

— Ako to myslíš?

— Lebo vy chlapi bývate blažení alebo keď

sedíte pri ženinej sukni, alebo keď ufujazdíte od nej...

— Sú však takí, ktorí uvrznú od ženy, a nie preto, aby práve do kostola šli.

— Tak? Ach!

— Áno, ale tvoj manžel, ktorý ti rozpovedal túto rozprávku, nevie ešte niečo viac, totiž, že sa nemodlím len v kostole...

— To je jasné! Každý nábožný človek má sa modliť aj doma.

— Aj tak robievam. A najhlavnejšie je, že prosím Pannu Máriu, aby orodovala za mňa a zachránila ma.

— To sa mi zdá dobré.

— A vieš, pred ktorým obrazom to robím?

— Ak mi to nepovieš...

— Pred tým, ktorý namaľoval tvoj muž...

Elena sa rýchlo odvrátila, lebo sa začervenala, a nahla sa k svojmu dieťaťu, ktoré spalo v kútiku izby. Drsná prudkosť nápadu ju úplne zmiatla. Ale spamätala sa a povedala:

— To je bezbožnosť s tvojej strany, Joaquín, a dôkazom toho, že tvoja najnovšia oddanosť k Bohu je iba komédia, alebo ešte niečo horšie...

— Prisahám ti, Elena...

— A po druhé, nemáš prisahať a brať meno božie nadarmo.

— Ale ja ti predsa prisahám, Elena, že moje obrátenie bolo úprimné, lepšie povedané, chcel som veriť, chcel som sa vierou obrániť pred zožierajúcim ma utrpením...

— Áno, veď ja dobre poznám to tvoje utrpenie.

— Nie, nepoznáš ho!

— Poznám. Nemôžeš ani len cítiť Ábela.

— A prečo by som ho nemohol ani len cítiť?

— To už ty vieš. Nikdy si ho nevedel mať rád, ani predtým, než si mi ho predstavil.

— Nepravda... Nepravda!

— Ba pravda! Pravda!

— A prečo by som ho tak nemohol ani len cítiť?

— Keďže si dobýva dobrú povest', lebo už má dobré meno... A či ty nemáš pacientov? Nezarobíš si dosť?

— Počuj, Elena, poviem ti pravdu, úplnú pravdu. To by mi nestačilo! Áno, ja som chcel byť slávnym človekom, chcel som objaviť niečo nového vo svojej vede a spojiť svoje meno s nejakým vedeckým objavom...

— Teda sa pričin, nadanie ti nechýba.

— Pričiniť sa... pričiniť sa... Bol by som to urobil, keby som bol mohol položiť túto slávu ku tvojim nohám... áno, Elena...

— A prečo nie k nohám Antonie?

— Nehovorme o nej!

— Ach, tak, pre toto si sem prišiel! Vystriehol si, keď je môj Ábel, — pričom veľmi prízvukovala slovičko „môj“, — nie doma, aby si mohol s týmto ku mne prísť?

— Tvoj Ábel... tvoj Ábel... aj veľmi dbá o teba ten tvoj Ábel!

— Čo? Ešte budeš aj udavačom, žalobcom, tajným ohováračom?

— Tvoj Ábel má aj iné modely okrem teba.

— A potom? — zvolala Elena, hrdo sa vypnúc.
 — A keď ich aj má? To značí, že si ich vie zadovážiť! A či mu vari už aj to závidíš? To preto, že už nemáš iného lieku, ako sa uspokojiť so... svojou Antoniou? Ach, a keďže si on vedel nájsť inú, prichádzaš sem, aby si si aj ty našiel inú? A prichádzaš takto, s takýmito klebetami? Či sa nehanbíš, Joaquín? Prac sa mi odtiaľto, choď, strach mi naháňaš.

— Preboha, Elena, zabiješ ma..., zabiješ ma!

— Odíď, ber sa do kostola, ty pokrytec, závistník; choď, nech ťa tvoja žena vylieči, lebo si veľmi chorý.

— Elena, Elena, len ty ma môžeš vyliečiť! Hoc aj miluješ iného, Elena, ale uvidíš, že navždy ztratíš človeka!

— Ach, a vari by si chcel, aby som, zachrániač teba, stratila toho druhého, toho môjho?

— Toho viac nestratíš; už je stratený pre teba. Už si nič z teba nerobí. Nevie ťa milovať. Ja, áno, ja ťa milujem, s celou dušou svojou, s celou láskou, o akej ani len nesnívaš.

Elena sa zdvihla, podišla ku svojmu dieťaťu, a zobudiac ho, vzala ho na ruky, obrátila sa k Joaquínovi a povedala mu: — Hľa, poďívaj sa! Toto je Ábelov syn, on ťa vyhadzuje zo svojho domu; ber sa!

XVIII.

S Joaquínom bolo zas horšie. Hnev, že si obnažil dušu pred Elenou, a roztrpčenosť nad spôsobom, akým ho odmietla, z ktorého jasne vycítil, že ním

pohárda, úplne rozrušily jeho dušu. Ale opanoval sa a hľadal útechu i liek vo svojej žene a vo svojej dcére. Lenže jeho život pri domácom kozube sa ešte väčšmi zachmúril; a dobrá nálada zhorkla.

Vtedy mali v dome slúžku, veľmi pokornú, ktorá sa usilovala, aby každého dňa mohla počúvať omšu, a keď jej len služba dovoľovala, strávila celé hodiny zavretá vo svojej izbičke v modlitbách. Chodila so sklopenými očami, uprenými na zem, a na všetko odpovedala s najväčšou krotkosťou a trochu fufňavým hlasom.

Joaquín ju nemohol strpieť a hrešil ju pod akoukoľvek zámienkou. „Pán majú pravdu,“ odpovedávala mu.

— Akože mám pravdu? — vykrikol raz, stratiac trpezlivosť, on, jej pán. — Nie, tentoraz nemám pravdu!

— Dobre, pán môj, neráňte sa hnevať, nemáte pravdu.

— A nič viac?

— Nerozumiem vás, pane.

— Ako ma môžeš nerozumieť, ty falošnica, pokrytec? Prečo sa nebrániš? Prečo mi neodpovedáš na moje reči? Prečo sa nevzbúriš?

— Ja by som sa mala vzbúriť? Boh a Najsvätejšia Panna Mária ma ochránia od toho, pán môj!

— Ale či chceš ešte niečo viac, — zastarala sa Antonia, — nestačí ti, že priznala svoju vinu?

— Ona ju nepriznáva. Je úžasne pyšná!

— Ale ja som pyšná, pán môj?

— Vidíš, to je pyšné pokrytectvo takto nepriznať svoju vinu. Vec je v tom, že ona na mne, na

môj účet, sa cvičí v pokore a trpezlivosti; návaly mojej zlej vôle berie kajúcne na seba, aby sa cvičila v ctnosti trpezlivosti. A to všetko na môj účet. Nie, to už nie, a stokrát nie! Na moje útraty, to už nie! Mňa nikto nesmie pokladať za svoj nástroj, ktorým si chce vydobyť zásluhy pre seba. To je pokrytectvo!

Slúžtička sa rozplakala, šeptajúc medzi zubmi modlitby.

— Ale, a ak je to predsa pravda, Joaquín, — ozvala sa zas Antonia, — že je skutočne taká pokorná a ponížená... Prečo by sa mala vzbúriť? Veď keby sa bola vzbúrila, bol by si sa ešte väčšmi rozčúlil.

— Nie! Je naničhodníctvo využívať slabosť svojho bližného len preto, aby sme sa pritom lepšie pocvičili v ctnostiach. Nech mi teda odvrkne, nech je bezočivá, nech je individualita... a nie slúžka...

— Veď by ťa to ešte väčšmi rozčúlilo.

— Nie, to, čo ma najväčšmi hnevá, to sú tie nároky na väčšiu dokonalosť.

— Mýlite sa, pán môj, — prehovorila zas slúžka, nezdvihnúc pohľad so zeme; — nemyslím, že som lepšia ako iní.

— Nie? Tak? Ale ja myslím, že áno! A ten, kto neverí, že je lepší, než sú iní, je blázon. Ty si však myslíš o sebe, že si najhriešnejšia zo všetkých žien, je tak? Chcem hneď a hneď odpoveď!

— Na také veci sa nespytujeme, pane.

— Hneď mi odpovedz, veď i o svätom Ľudovítovi Gonzagovi hovoria, že sa pokladal za najväč-

šieho hriešnika sveta. Povedz, myslíš, či nemyslíš si o sebe, že si najhriešnejšia medzi ženami?

— Hriechy ostatných žien nemôžem prevziať na seba, pane.

— Veď si ty idiot, viac než idiot. Pakuj sa odtiaľto!

— Boh nech vám to odpustí, pán môj, ako vám to ja odpúšťam.

— Čo hovoríš? Podže sem a povedz mi, čo mi máš odpustiť? A čo mi má Boh odpustiť? Čujme, čujme!

— Dobre teda, milostpani, vás mi je ľúto, ale odchádzam z tohto domu.

— Tým si mala začať, — zakončil Joaquín.

A neskôr, keď ostali sami, povedal žene:

— A či táto prekliata mačička nebude teraz všade hovoriť, že som blázon? A vari som nie, Antonia? Povedz, som šialený, alebo nie?

— Preboha, Joaquín, nebuď taký...

— Áno, áno, myslím si, že som blázon... Daj ma zavrieť. Toto bude môj koniec.

— Nie, skonč s tým radšej ty.

XIX.

Joaquín sústredil potom celé svoje horlivé úsilie na svoju dcéru, na jej výcvik a výchovu a ďaleko ju držal od všetkého mravného svetského bahna.

— Pozri, — hovorieval žene, — to je naozaj šťastie, že je sama, že sme nemali viac detí.

— Nebol by si chcel mať syna?

— Nie, nie, lepšie je dievča, skôr ho človek môže oddeliť od neslušného okolia. A okrem toho, keby sme boli mali dvoje detí, iste by bola vznikla medzi nimi závisť.

— Alebo hádam aj nie!

— Alebo predsa áno! Nemožné je podeliť lásku rovnako medzi viacerými deťmi: čo človek dá jednému, to odníme druhému. Každé z nich pýta všetko pre seba, a len pre seba. Nie, nie, nechcel by som byť Bohom...

— Ako to myslíš?

— Totiž, že má toľko detí. Totiž, či nehovoria, že sme všetci božími deťmi?

— Ale, nehovor také veci, Joaquín...

— Jedni sú zdraví, aby iní boli chorí... Len si tak obzrime, ako sú rozdelené choroby...

Nechcel, aby sa jeho dcéra stýkala s niekým. Priviedol k nej súkromnú učiteľku do domu a sám, keď mal voľnú chvíľu, vyučoval ju.

Úbohá dcéra Joaquína uhádla vo svojom otcovi pacienta, kým sama dostávala od neho mračný pojem o svete a o živote.

— Hovorím ti, — povedal Joaquín svojej žene, — je naozaj lepšie, omnoho lepšie, že máme len jednu dcéru a že nemusíme svoju lásku deliť...

— Ale veď sa hovorí, že čím sa láska väčšmi delí, tým väčšmi rastie...

— Never tomu. Iste sa pamätáš na chudáka Ramireza, prokurátora? Jeho otec mal dvoch synov a dve dcéry a málo prostriedkov. V jeho dome sa nejedávaly predjedlá. Iba otec, totiž otec Ramirez, jedával predjedlo, z ktorého niekedy dal jednému zo

synov a jednej z dcér, nikdy však aj ostatným. Len niekedy, keď mali všetkého do sýtosti, teda vo významné dni, boly dve predjedlá pre všetkých a jedno, okrem toho, pre neho, pre hlavu rodiny, lebo sa musel niečím líšiť od ostatných. Bolo teda treba zachovať poriadok podľa dôstojnosti. A v noci, keď sa otec Ramirez poberal spať, vždy pobozkal jedného zo synov a jednu z dcér, ostatných nie.

— Aký to úžas! A prečo?

— Čo ja viem... Tí, ktorých vyznačoval, zaiste zdali sa mu krajšími...

— To je tak ako u Carvajala, ktorý ani len vidieť nemôže svoju mladšiu dcéru...

— To preto, že prišla na svet posledná, šesť rokov po predošlej a keď práve mal málo prostriedkov. Veď to bola nová ťarcha pre neho, a to nečakaná. To volajú ináč násilným a nepríjemným vtrhnutím a vniknutím.

— Aké sú to nehanebné veci, Bože môj!

— Taký je, hľa, život, Antonia, škôlka nehanebných vecí. A my blahorečme Hospodinovi, že svoju lásku nemusíme deliť.

— Mlč už!

— Už mlčím!

I umlčala ho.

XX.

Ábelov syn študoval lekárstvo a jeho otec často dával Joaquínovi zprávy, ako pokračuje v štúdiách. Joaquín si niekedy pohovoril aj s mladíkom samým

a len trochu ho mal rád. Takým bezvýznamným sa mu zdal.

— A prečo ho dávaš za medika, a nie za maliara? — spýtal sa raz svojho priateľa.

— Veď ja ho nedávam, on sa tomu sám chce venovať. Necíti náklonnosť k umeniu . . .

— To je jasné, a k štúdiu medicíny netreba cítiť náklonnosť, však? . . .

— To som nepovedal. Ty vždy tak zle smýšľaš. A nielen že necíti v sebe náklonnosť k maliarstvu, ale ani len záujem. Sotva letmo pozrie, čo maľujem, a ani sa o ničom neinformuje.

— Hádam je to tak lepšie . . .

— A prečo?

— Lebo keby sa bol venoval maliarstvu, bol by to robil, čo ty, a to alebo lepšie, alebo horšie. Ak horšie, tak, keďže je synom Ábela Sáncheza, nazvali by ho Ábelom Sánchezom Slabým, alebo Sánchezom Slabým, alebo Ábelom Slabým, a to by nebolo dobre, a ani on by to nestrpel . . .

— A keby bol lepší než ja?

— Tak by si to zas ty nestrpel.

— Zlodej si obyčajne myslí, že všetci ostatní sú tiež zlodeji.

— Áno, len mi prichádzaj teraz s takouto pretvárkou. Opravdivý umelec nestrpí slávu iného, a tým menej slávu svojho vlastného syna alebo brata. Ešte skôr nejakého cudzieho človeka. Ale, aby ho niekto z vlastnej krvi predstihol . . . to už nie! Ako by sa to malo vysvetliť? Dobre robíš, že ho dávaš na medicínu.

— Okrem toho — i viac si tak zarobí.

— Vari mi chceš nahovoriť, že si maľovaním nezarobíš mnoho?

— Ba, už si len niečo zarobím.

— A okrem toho sláva.

— Sláva? Podľa toho, koľko trvá...

— Kratšie než groše.

— Ale tie sú pevnejšie.

— Prosím ťa, nebuď šašom, Ábel, nepretvaruj sa, že si slávu nevážiš.

— Ubezpečujem ťa, čo ma dnes zaujíma, je, aby som synovi zanechal majetok.

— Necháš mu dobré meno.

— Dobré mená neznačia na burze.

— Tvoje áno!

— Moja firma je však... Sánchez! A nie je taká zlá, i keď sa nepodpisujem Ábel S. Puig! — iba ak ho spravia markízom z domu Sánchezovcov. A nech potom Ábel sníme zlé vlastnosti Sánchezovcov. Preto bude Ábel Sánchez dobre spať.

XXI.

Aby utiekol sám od seba a aby udusil v sebe, vo svojej duši, smutné chorobné svedomie, týrané stálou prítomnosťou toho druhého, totiž Ábela, začal navštevovať zábavné miestnosti kasína. Tu obvyklá ľahká konverzácia by mu slúžila ako narkotikum, alebo, lepšie povedané, spil by sa ňou. Či niet ľudí, ktorí sa oddávajú pitiu, aby v ňom utopili svoju zhubnú náruživosť, aby vo víne roztopili stroskotávajúcu lásku? Teda aj on sa chce oddať konverzáciám v kasíne, skôr však počúvať ich, než mať v nich ne-

jakú aktívnu účasť, len aby tým zničil svoj bôľ. Ale liek sa mu stal horším, než bola choroba.

Šiel ta vždy s úmyslom, že sa bude mierniť a len sa smiať a žartovať, aj pohundrať si len tak ako by popod nos, alebo len tak zo zábavy. Chcel sa ostatným predstaviť len ako nezainteresovaný pozorovateľ života, ako dobrák, ktorý je skeptický ku svojmu povolaniu, ako pozorný k zásade, že rozumieť značí odpustiť. A nepripustí, aby čo len šípili rakovinu, ktorá mu zožierala dušu. Ale jeho choroba prekypovala mu už aj ústami, v jeho slovách, keď to najmenej očakával, a všetci zbadali jej zápach. I vrátil sa do svojho domu nahnevaný na seba, vyčitoval si zbabelosť a že sa nevie opanovať. Rozhodol sa teda, že sa viac nevráti do zábavných miestností kasína. „Nie,“ povedal si, „už sa ta nevrátim, nesmiem sa vrátiť. To len zhoršuje môj stav, zafažuje mi ho. To prostredie je vražedné, tam človek vdychuje do seba iba zlé, tlmené náruživosti. Nie, nevrátim sa už ta. Čo ja potrebujem, je samota, áno, samota. Ty svätá samota!“

A vrátil sa ta.

Vrátil sa ta, lebo nemohol zničiť samotu. Lebo v samote nikdy nemohol dosiahnuť to, aby ostal skutočne sám, keďže bol s ním vždy ten druhý. Ten druhý! Stávalo sa, že sa sám prekvapil pri tom, ako sa shovára s ním, nadpriada na to, čo mu ten druhý povedal. A ten druhý mu povedal v týchto samotárskych dialogoch, v týchto dialogizovaných monologoch, rôzne ľahostajné alebo milé veci a nepreukazoval mu hnev. „Prečo len necíti ku mne nenávisť,

Bože môj!“ povedal si konečne. „Prečo len necíti ku mne nenávisť?“

A raz sa prekvapil pri tom, ako prosí Boha v jednej diabolskej, hanebnej, infámnej modlitbe, aby On infikoval do Ábelovej duše nenávisť k nemu, Joaquínovi. A inokedy zas: „Ach, keby ma len nenávidel . . . keby ma len nenávidel . . .!“ A nad ideou, ktorá ako smrteľne bledý lesk prekrižovala mrákavy jeho duše, plnej trpkosti, cítil rozkoš akejsi vrúcnosti, rozkoš, ktorá ním otriasla až do dna duše a ktorá v ňom horúčkovite horela. Byť nenávideným . . .! Byť nenávideným . . .!

„Ale či je to nie to samé,“ povedal si zas o chvíľu, „že sám seba nenávidím, že sám sebe závidím...?“ I podišiel ku dverám, zamkol ich, poobzeral sa na všetky strany, a keď videl, že je sám, pokľakol a šeptal so slzami, ktoré mu rozohrialy hlas: „Ó, Pane, Hospodine môj! Ty si mi povedal a prikázal: miluj bližného svojho ako seba samého! A ja nemilujem svojho bližného, nemôžem ho milovať, lebo ani seba nemilujem, neviem sa milovať, nemôžem sám seba milovať. Čo si urobil zo mňa, Pane?“

Hneď nato chytil do ruky Bibliu a otvoril ju na mieste, kde sa hovorí: „I riekol Hospodin Kainovi: Kde je Ábel, brat tvoj?“ a zavrel pomaly knihu, šep-tajúc: „A kde som ja?“ Vtom začul zvonku šum, i poponáhľal sa otvoriť dvere. „Otecko, otecinko!“ zvolala jeho dcérka, vbehnúc dnu. Tento svieži hlások, tak sa mu zdalo, vrátil mu svetlo. I pobožkal dievčatko, a dotknúc sa ústami jeho uška, povedal mu ticho, veľmi tichučko, aby to nik nepočul: „Modli sa za svojho otca, dcéra moja!“

— Otecko! Otecko! — zastonalo dievča, oblapiac ho okolo hrdla.

Ukryl svoju hlavu na dcérinom pliecku a vypukol v plač.

— Čo je s tebou, otecko, vari si chorý?

— Áno, som chorý. Ale nežiadať si vedieť viacej.

XXII.

I vrátil sa do kasína. Bolo úplne márne zriekať sa ho. Každý deň si vynášiel novú zámienku, aby mohol ta ísť. A mlyn zábavnej miestnosti mlel ďalej.

Býval tam Federico Cuadrado, ten nesmieriteľný, ktorý, keď začul, že niekto niekoho chváli, spýtal sa: „Proti komu je namierená táto chvála?“

— Lebo mne nik neurobí čierno bielym, — povedal svojim chladným a ostrým hláskom. — Keď niekoho veľmi chvália, majú vždy pred sebou iného, ktorého hľadia touto chválou ponížiť ako súpera chváleného. A keď ho nechvália so zlým úmyslom, tak aspoň aby sa rozhneval . . . Nikto nechváli s dobrým úmyslom.

— Človeče, — odpovedal mu León Gómez, ktorému pôsobilo rozkoš nahať sa s cynickým Cuadradom, — tu máš, hľa, dona Leovigildu, o ktorom ešte nik nepočul, že by bol o niekom zle povedal . . .

— Tak je, — zastaral sa do reči istý vidiecky poslanec, — a to preto, že don Leovigildo je politik a politici majú byť zadobre s celým svetom. Čo myslíš, Federico?

— I ja hovorím, že don Leovigildo umrie, nepo-

vediac a nepomysliac si o niekom nič zlého... On ani len najšetrnejšie nenarazí na nikoho, aby padol, ani vtedy, keby ho pri tom nik nevidel, lebo nielen že sa bojí trestného zákonníka, ale aj pekla. No keď ten druhý padne a zlomí si väzy, zaraduje sa až do špiku kostí. A aby zažil rozkoš nad tým, že si ten druhý zlomil väzy, on prvý pôjde k nemu vysloviť mu sústrasť nad jeho nešťastím a poľutovať ho.

— Nerozumiem, ako možno žiť s takými citmi?
— povedal Joaquín.

— S takými citmi, ako to myslíš? — hneď sa zadrpil do neho Federico. — Ako cíti don Leovigildo, ako cítim ja a ako cítiš ty?

— O mne nikto nehovoril! — a povedal to s trpkou nevoľou.

— Ale hovorím ja, syn môj, lebo sa tu všetci dobre poznáme...

Joaquín cítil, ako bledne. Slovíčka: syn môj!, ktorými ho Federico tak štedro obdaril, prenikly mu, sťa dýka z ľadu, až do hlbín duše. To je u Federica, tohto strážneho démona, vždy tak, keď raz vytiahne pazúry.

— Nechápe, prečo cítiš taký odpor k donovi Leovigildovi, — dodal Joaquín, no hneď oľutoval, že to povedal, lebo cítil, že ho zlý plameň už zachvacuje.

— Odpor? Ja, a odpor? A ešte k tomu k donovi Leovigildovi?

— Áno, neviem, čo zlého ti urobil...

— Po prvé, syn môj, nie je potrebné cítiť k tomu odpor, kto nám urobil niečo zlého. Keď človek cíti k niekomu odpor, veľmi ľahko si niečo zlého

vymyslí na neho, to jest, vybásni si, že mu niečo zlého urobil... A ja necítim k donovi Leovigildovi väčší odpor než ku komukoľvek inému. Je to človek, a to stačí. A k tomu čestný človek!

— Tak, ako ty si zas profesionálny mizantrop...
— ozval sa zas vidiecky poslanec.

— Človek je najzhnitejší a najneslušnejší hmyz, už som vám to sto ráz povedal. A čestný človek je ešte horší.

— Ale choď, choď, veď práve ty si pred niekoľkými dňami hovoril o čestnom politikovi, a vzťahovalo sa to na dona Leovigildu! — povedal León Gómez poslancovi.

— Čestný politik! — skočil mu do reči Federico. — To už veru nie!

— A prečo? — spýtali sa ho všetci traja odrazu.

— Prečo? Lebo to i sám tvrdil. Totiž v jednej svojej reči mal toľko bezočivosti povedať o sebe, že je čestný človek. Nie je čestné takto sám seba kvalifikovať. Evanjelium hovorí, že náš Pán Ježiš Kristus...

— Predovšetkým, prosím ťa, nezadieraj do Krista, — prerušil ho Joaquín.

— Čo, teba ešte i Kristus trápi, syn môj? — Nastala krátka, pochmúrna a chladná pomlka.

— Náš Pán Ježiš Kristus povedal, — so zvláštnym prízvukom pokračoval Federico, — aby ho nezvali dobrým, že dobrý je iba Boh. A sú na svete také svine kresťanské, ktoré sa opovažujú nazývať čestnými!

— To preto, že čestný človek nemusí byť práve

i dobrým, — zastaral sa do rozhovoru don Vicente, súdny radca.

— Teraz ste to správne povedali, don Vicente. A vďaka Bohu, raz sa mi podarilo počuť od súdneho radcu rozumný a spravodlivý výrok!

— Podľa toho, — povedal Joaquín, — človek by nemohol vyznať, že je čestný. A ako je to s nejakým oplanom?

— Tomu je to nie treba.

— To, čo pán Cuadrado chce, je, — povedal don Vicente, súdny radca, — aby ľudia priznali, že sú podliaci, a aby v tom aj pokračovali, či nie je tak?

— Veľmi dobre! — zvolal vidiecky poslanec.

— Hovorím vám, syn môj, — odpovedal Federico, rozmýšľajúc nad odpoveďou. — Mali by ste vedieť, v čom je význam sviatosti spovede v našej všemúdrej Matke Cirkvi...

— To bude zas nejaké barbarstvo, — prerušil ho súdny radca.

— Barbarstvo, to nie, ale veľmi múdra inštitúcia. Spoveď je na to, aby človek mohol pokojnejšie hrešiť ďalej, lebo už vopred vie, že mu bude hriech odpustený. Či nie je tak, Joaquín?

— Človeče, ak neoľutuje...

— Áno, syn môj, tak je, ak človek oľutuje, a znova hreší a znova sa kaja a vopred vie, že keď zhreší, aj to oľutuje, a vie isto, že keď sa pokaja, znova sa k hriechu vráti, takže končí sa to tým, že odrazu i hreší, aj sa kaja. Či nie je tak?

— Človek je skutočné mystérium, — ozval sa León Gómez.

— Ale, človeče, nehovor také hlúposti! — odpovedal mu Federico.

— Hlúposť? A prečo?

— Každá filozofická výpoveď, teda každá zásada, každý všeobecný a slávnostný výrok, vyslovený ako poučenie, je hlúposť.

— Nuž potom čo filozofia?

— Niet inej filozofie okrem tej, ktorú tu robíme...

— Áno, za chrptom očierniť svojho bližného.

— Výtečne. Nikdy mu nebude lepšie, ako keď je očiernený.

Keď sa spoločnosť zodvihla so svojich miest, Federico sa priblížil k Joaquínovi a spýtal sa ho, či ide domov, chcel by ho na kúsku odprevadiť; keď mu však Joaquín povedal, že nejde domov, ale kdesi na návštevu, povedal mu Federico:

— Áno, rozumiem ťa; to s tou návštevou je len zámienka. Chceš byť sám. Rozumiem ťa.

— A prečo tomu tak rozumieš?

— Nikdy je človeku nie lepšie, ako keď je sám. Ale ak ťa bude ťažiť samota, poponáhľaj sa ku mne. Nikto ťa lepšie nezabaví v tvojom žiali.

— A tvoje žiale čo robia? — skočil mu Joaquín rozčúlene do reči.

— Ba, ešte čo! Kto by na ne myslel...!

A rozišli sa.

XXIII.

V tie časy chodil po meste istý núdzu trpiaci, chudobný človek, rodák z Aragónska, otec piatich

detí, ktorý si zarábala na živobytie, ako vedel, už či ako pisár alebo čím sa dala. Tento chudák sa často utiekal o pomoc ku známym a priateľom, keď ich raz už človek má, a prosil od nich pod tisícimi zámienkami, aby mu požičali dva alebo tri dury. A čo bolo najsmutnejšie, posielaval i niektorého zo svojich synov, a niekedy i svoju ženu, do domov svojich známych s napísanými žiadosťami. I Joaquín mu niekoľko ráz prispel pomocou, najmä keď ho volal, ako lekára, k členom svojej rodiny. Nachádzal zvláštne uľahčenie v tom, keď pomáhal tomuto chudákovi. Myslel si o ňom, že je obeťou nejakej ľudskej zloby.

Spýtal sa raz Ábela na neho.

— Áno, poznám ho, — odvetil mu, — ba za čas bol aj mojím úradníkom. Ale je darebák a tulák. Pod zámienkou, aby utopil svoje žiale, nezamešká ani deň, aby nezašiel do kaviarne, hoci v jeho dome ani len v kuchyni nerozložia oheň. A ani tabatierka s cigarami mu nechýba. Svoje žiale musí premeniť na dym.

— To by nebolo nič zvláštneho, Ábel. Museli by sme hlbšie nazrieť do vecí . . .

— Ale daj pokoj a nerob z toho také komédie. Už pre to som naskrze nie, aby mohol niekto tak klamať, veď je to klamstvo, keď povie, aby som mu požičal, a dodá, že „mi vráti peniaze, len čo mu to bude možné . . .“ Nech si radšej pýta almužnu, a vec je v poriadku. Tak je to iste jasnejšie a šľachetnejšie. Posledný raz si pýtal odo mňa tri dury, aby som mu ich požičal. I dal som mu tri pesety, ale doložil som: „A nečakám na vrátenie!“ Je to darebák!

— Ale v čom je teda jeho vina . . . ?

— Hľa, už to máme, v čom je jeho vina . . .

— Veď je to jasné! Čo to v ňom zavinilo?

— Dobre, dost' už, dajme pokoj týmto veciam. A keď mu chceš pomôcť, dobre, pomôž mu, ja proti tomu nič nemám. Ba i ja mu znova pomôžem, o tom som presvedčený, keď zas ku mne príde.

— To som vedel, lebo v jadre si . . .

— Nie, nechodme až po jadro. Som maliar a ne-maľujem jadro ľudí. Naopak, som presvedčený, že ľudia nosia na svojom vonkajšku všetko, čo je v ich dušiach.

— Ako vidím, tak je, pre teba nie je človek ničím iným, iba modelom

— A vari ti je to málo? A pre teba je zas každý chorým. Lebo ty každého prezeráš, vyšetruješ znútra . . .

— Polovičaté zamestnanie . . .

— Prečo?

— Lebo keď je niekto navyknutý skúmať iných znútra, musí potom i sám seba prezrieť a vyšetriť.

— Vidíš, ja mám pritom výhodu. Ja, keď sa pozriem do zrkadla, to mi stačí.

— A ty si sa naozaj už pozrel niekedy do zrkadla?

— Pravdaže! A či nevieš, že som si už spravil aj autoportrét?

— To bude iste majstrovské dielo . . .

— Nie je celkom zlé, človeče . . . A ty, ty si sa už preskúmal dobre znútra?

Nasledujúceho dňa po tomto rozhovore Joaquín vyšiel spolu s Federicom z kasína a spýtal sa ho, či pozná onoho chudobného človeka, ktorý chodí takým hanebným spôsobom po pýtani: „A povedz mi pravdu, sme, hľa, sami; ale bez tvojich ukrutností.“

— Teda počúvaj, je to úbohý darebák, ktorý už dávno mal sedieť v árešte, kde by aspoň lepšie jedol, ako jedáva, a kde by aj pokojnejšie žil.

— Čo takého urobil?

— Nič, vlastne nič neurobil; ale mal urobiť, a preto hovorím, mal by sedieť v árešte.

— A čo takého mal urobiť?

— Mal zabiť svojho brata.

— Už zas začínaš!

— Vysvetlím ti to. Tento bedár, ako už vieš, pochádza z Aragónska a tam v jeho užšej vlasti jestvuje ešte vždy absolútna sloboda robiť závety. Mal nešťastie, že sa narodil ako prvý svojim rodičom, bol teda majorátnym pánom a dedičom. Neskôr mal zas nešťastie, že sa zaľúbil do istého chudobného, a ako sa zdalo, pekného a čestného dievčaťa. Otec sa však všetkými silami postavil proti tomuto pomeru a hrozil mu, že ho vydedí, ak sa s ňou ožení. A on, láskou oslepený, najprv sa ťažko previnil na dievčati, mysliac si, že takto presvedčí otca a že sa bude môcť oženit s ňou a vystahovať sa z domu. Žil teda ďalej v obci, pracujúc, ako len mohol, v dome svojho testu, a očakával, že otec sa konečne dá presvedčiť a obmäkčiť. Ale on, ako dobrý Aragóneč, bol tvrdý ako poleno. Aj umrel, vydediac svojho syna, tohto chudáka, a zanechal svoj majetok druhému synovi, a bol to pekný majetok. A keď mu onedlho

aj testovci umreli, on, teraz žijúci z pôžičiek, utiekal sa o pomoc ku svojmu bratovi a prosil ho o ochranu a prácu, ale jeho brat mu všetko odoprel, a on, aby ho nejako preto nezabil, lebo ho nutkal do toho hnev, prišiel sem a tu žije z almužien a zo svojej mnohovravnosti. Toto je jeho história, — ako vidiš, veľmi povznášajúca.

— A aká povznášajúca!

— Keby tak bol zabil svojho brata, akýsi typ Jakuba, bolo by to zlé, veľmi zlé pre neho, a keďže ho nezabil, tiež je to zlé, veľmi zlé . . .

— Hádam ešte horšie.

— Nehovor tak, Federico.

— Ale áno, lebo že nielen žije biedne a hanebne a z chvastúnstva, ale žije, nenávidiac svojho brata.

— A keby ho bol zabil?

— Tak by sa bol aspoň vyliečil z nenávisťi, a dnes, oľutujúc svoj zločin, bol by sa na neho s láskou rozpomínal. Čin oslobodzuje od zlého pocitu, a je to zlý cit, ktorý otravuje dušu. Ver mi, Joaquín, že je tak, ja to dobre viem.

Joaquín ostro a uprene mu pozrel do očí a zrazu sa ho s divým nepokojom spýtal:

— A ty?

— Ja? Nechci zvedieť, syn môj, čo sa ťa netýka. Nech ti stačí toľko, že celý môj cynizmus je obrannej povahy. Ja nie som synom toho, o ktorom vy všetci myslíte, že je mojím otcom; ja som zrodený z cudzoložstva a nikoho na svete nenávidím tak ako svojho vlastného otca, toho prirodzeného; tento sa stal katom toho druhého, ktorý mi zas z podlosti a

zbabelosti dal svoje meno, toto neslušné meno, ktoré nosím.

— Ale otcom nebýva ten, kto človeka splodí, ale ten, kto ho vychováva . . .

— Dobre, dobre, ale tento, o ktorom si myslíte, že ma vychoval, nevychoval ma, ale dochoval vo mne jed nenávisť, a túto nenávisť prechováva on k tomu druhému, ktorý ma splodil a ktorý ho prinútil, aby si vzal moju matku.

XXIV.

Keď Ábelov syn, Ábelko, skončil svoje štúdiá, zašiel hneď jeho otec ku svojmu priateľovi a prosil ho, aby ho prijal ako asistenta k sebe na prax. Joaquín ho prijal.

„Prijal som ho,“ písal neskôr vo svojej Spovedi, ktorú venoval svojej dcére, „z akejsi zvláštnej miešanej zvedavosti a odporu proti jeho otcovi, z lásky k synovi, ktorý sa mi vtedy zdal len takým prostredným, a konečne zo žiadosti, aby som sa takto oslobodil od svojej zlej náruživosti, hoci mi zároveň, celkom na dne duše, hovoril démon, že synovým stroskotaním pomstil by som sa za otcovo vyvyšovanie. Na jednej strane chcel som láskou k synovi vykúpiť sa z nenávisťi k otcovi, a na druhej strane som sa zas kochal myšlienkou, očakávajúc, hoci Ábel Sánchez triumfoval v maliarstve, že druhý Ábel Sánchez z jeho krvi bude len habkať a robiť chyby v lekárstve. Nikdy by som si nevedel predstaviť, akú hlbokú lásku by som v tomto prípade

cítil k synovi toho, ktorý mi roztrpčil a zatemnil život srdca.“

A tak sa stalo, že Joaquín a Ábelov syn cítili k sebe vzájomnú hlbokú príťažlivosť. Ábelko veľmi rýchlo chápal a veľmi sa zaujímal o Joaquínovu vedu, ktorého počínal volať majstrom. Tento jeho majster si umienil vychovať z neho dobrého lekára a sveriť mu poklad svojich klinických skúseností. „Budem ho tak viesť,“ vravieval si často, „aby mohol objaviť veci, ktoré som nemohol objaviť ja pre svoju zlorečenú, prekliatu nespokojnosť duše.“

— Majster, — spýtal sa ho raz Ábelko, — prečo nesobierate všetky svoje roztratené pozorovania a bádania, všetky tie svoje zápisky, poznámky a značky, ktoré ste mi vysvetlili, a prečo nenapíšete o tom knihu? Bolo by to nesmierne zaujímavé a veľmi poučné. Sú medzi nimi veci priam geniálne, plné neobyčajného vedeckého ostrovtipu.

— Pozri, syn môj (tak ho totiž volával), — odvetil mu, — nemôžem to urobiť, nemôžem... Nemám na to náladu, chýba mi na to vôľa, smelosť, duševný pokoj, a neviem, čo ešte...

— Len aby ste sa raz do toho pribrali...

— Áno, synku, áno, ide o to, aby som sa do toho pribral, ale koľko ráz som už myslel na to, nedošlo k činu. Napísať knižku... a k tomu v Španielsku... a o lekárskej vede...!! Nehodno. Padla by do prázdna...

— Ó, nie, vaša, majster, veru nie, ručím za to.

— Čo som mal urobiť ja, to musíš urobiť ty: nechaj tých pacientov, tých neznesiteľných pacientov, a oddaj, venuj sa čistému vedeckému bádaniu,

fyziologii, náuke o organických tkanivách, patológii, a nie chorým, ktorí ňa platia. Ty, ktorý máš istý majetok, lebo obrazy tvojho otca iste hodne vyniesly, môžeš sa tomu venovať.

— Majster, možno, máte pravdu, ale to vám nemá prekážať, aby ste neuverejnili svoje klinické memoáre.

— Počuj, ak chceš, urob toto. Ja ti dám všetky svoje značky, mnohými výrazmi ti ich ešte doplním, poviem ti, na čo by si sa ma ešte spýtal, a ty vydaj túto knihu. Páči sa ti táto myšlienka?

— Výtečné, majster! Od týchto čias budem si zaznačovať všetko, čo som doteraz skúsil u vás ako váš asistent, všetko, čo som od vás počul a čomu som sa naučil.

— Veľmi dobre, syn môj, veľmi dobre! — a objal ho dojatý.

A neskôr si povedal Joaquín: „Tento, áno, tento mladík sa stane mojim dielom. Dielom mojim, a nie dielom svojho otca. Skončí sa to tým, že si bude ctiť mňa a pochopí, že som omnoho viac hoden ako jeho otec a že v mojej lekárskej praxi je omnoho viac umenia ako v obrazoch jeho otca. A konečne, vezmem mu ho, áno, vezmem mu ho! On mne vzal Elenu, ja im vezmem syna. Bude môj, a potom, kto vie? ... hádam nakoniec pohrdne svojím otcom, keď sa dozvie, čo mi urobil.“

XXV.

— Ale, povedzže mi, — spýtal sa raz Joaquín svojho žiaka, — ako to bolo, že si sa dal na medicínu?

— Neviem to veru...

— Lebo prirodzenejšie by bolo bývalo, keby si bol cítil náklonnosť k maliarstvu. Chlapci sa obyčajne cítia byť povolanými študovať profesiu svojich otcov; je to duch napodobňovania... už ten vzduch okolo nich to robí...

— Nikdy som sa nezaujímal o maliarstvo, majster.

— Viem to, áno, viem to od tvojho otca, syn môj.

— A ešte menej o obrazy svojho otca.

— Ako, človeče, ako je to možné?

— Nemôžem ich ani cítiť a neviem, či ich cíti on sám...

— To je ohromné. Vyjadri sa lepšie, čujme.

— Sme sami, nik nás nepočuje. Vy, majster, ako by ste mi boli druhým otcom... druhým otcom... Dobre teda. Okrem toho vy ste jeho najstarším priateľom, počul som to od neho, že ste boli priateľmi odjakživa, cez celý váš život, ešte prv, než ste vedeli myslieť, a že ste ako bratia...

— Áno, áno, tak je: Ábel a ja sme ako bratia... Pokračuj.

— Teda dobre, majster, chcem vám dnes otvoriť celé svoje srdce.

— Otvor mi ho. Čo povieš mne, padne ako do prázdna, nikto sa o tom nedozvie!

— Teda, ja pochybujem, že môj otec má cit pre maľbu, ba ani pre inšie. Maľuje ako stroj, je to u neho prirodzené nadanie, ale cítiť?

— I ja som vždy to samé myslel.

— A predsa vy ste mu, majster, ako som počul, urobili najlepšiu povest' svojou slávnou rečou, o ktorej ešte i dnes hovoria...

— A čo som mal povedať?

— I so mnou je tak. Ale môj otec nemá umeleckého citu ani k maľbe, ani k ničomu inému. Ako by bol z dreva, skutočne, majster, z dreva.

— Nie natoľko, syn môj.

— Áno, je ako z dreva. Nežije pre nič iného, len pre svoju slávu. Všetko, čo hovorí, že ju za nič nemá, je komédia, komédia, a nič inšie, iba komédia. Nehľadá nič iné, len potlesk. Je egoista, najdokonalejší egoista. Nemiluje nikoho.

— Človeče, hovoríš, že nikoho...

— Nikoho, hovorím vám, majster, nikoho! Nevie to ani pochopiť, ako sa mohol oženiť s mojou matkou. Pochybujem, že by to bolo bývalo z lásky.

Joaquín zbledol.

— Viem, pokračoval syn, — že mal akési ľúbostné dobrodružstvá a tajné pomery s niekoľkými modelkami, ale to bol číry rozmar a aby sa mal čím chvastať. Nemiluje nikoho.

— Ale mne sa zdá, že by si ho ty mal...

— Mňa si nikdy nevšimal. Vydržoval ma, platil za moju výchovu a za moje štúdiá, nikdy mi neukracoval a ani teraz neukracuje mesačný peňažitý príspevok, ale sotva jestvujem pre neho. Keď som sa ho tak niekedy spýtal na niečo, či už z histórie, či z umenia, či z techniky, či z maliarstva, alebo o jeho cestách, alebo ešte o niečom inom, povedal mi vždy: „Ale, daj mi pokoj,“ a inokedy mi povedal

ešte i to: „Uč sa o tom, ako som sa i ja učil! Tu máš knihy.“ Aký to rozdiel, vy a on, majster!

— Ale hádam nevedel nič o veci, syn môj. Lebo pozri, často sa stáva, že otcovia sa hnevajú na svojich synov, lebo si nechcú uvedomiť, že menej vedia, alebo sú ťarbavejší než oni.

— To nebol tento prípad. Bolo to niečo horšieho.

— Horšieho? Čujme!

— Áno, horšieho. Nikdy ma nevyhrešil, čokoľvek som urobil. Nie som, ani som nikdy nebol sveťák, prostopašník, ale všetci mladíci sa kedy-tedy potkneme a spadneme. A on nikdy nevyšetroval, ani sa na to nespýtal, a ak sa náhodou o tom dozvedel, nič mi nepovedal.

— To je úcta k tvojej osobnosti a dôvera v teba... Je to hádam najšľachetnejší a najúprimnejší spôsob výchovy dieťaťa — dôverovať mu...

— Nie, nie je tak, majster. Je to obyčajná nevšímavosť, netečnosť.

— Nie, nie, nezveličuj, nie je tak... A čo by ti mal povedať, keď si sa mu nezdôveril? Veď otec nemôže byť sudcom...

— Ale môže byť kamarátom, poradcom, priateľom alebo učiteľom, akým ste vy.

— Ale sú zaiste veci, pri ktorých stud nedovoľuje, aby sa o nich hovorilo medzi otcom a synom.

— Prirodzené je, že vy, ako najlepší a najstarší priateľ, takmer jeho brat, ešte ho bránite... hoci...

— Hoci? Čo to značí?

— Môžem vám všetko povedať?

— Áno, povedz všetko!

— Teda dobre, o vás vždy hovoril len veľmi dobre, príliš dobre, ale...

— Čo ale?

— Že príliš dobre hovorí o vás.

— Čo to má znamenať, príliš?

— Že prv, než som vás sám poznal, majster, ináč som o vás smýšľal.

— Vysvetli mi to.

— Pre môjho otca ste vy akýmsi druhom tragickej osobnosti, dušou, mučenou utrpeniami. „Keby tak bolo možné odmaľovať dušu Joaquína!“ tak hovorieval. Hovorí takým spôsobom, ako by medzi vás dvoch sa bolo vmiešalo nejaké tajomstvo...

— To sú tvoje falošné predstavy...

— Nie, nie sú.

— A tvoja mať?

— Moja mať...

XXVI.

— Počuj, Joaquín, — povedala raz Antonia svojmu mužovi, — tak sa mi zdá, raz pekného dňa nám naša dcéra odíde, alebo nám ju vezmú...

— Joaquína? A kamže?

— Do kláštora!

— Nemožné!

— Veru, až veľmi možné. Ty si príliš zaujatý svojimi vecami, a teraz ešte aj Ábelovým synom, ktorého ako by si bol prijal za syna... hocikto môže povedať, že ho väčšmi miluješ ako svoju dcéru...

— To preto, že ho chcem zachrániť, vykúpiť od jeho najbližších...

— To nie je tak, ale je pravda, že sa chceš pomstiť. Aký si ty pomstivý! Ani nezabúdaš, ani neodpúšťaš! Bojím sa, aby ťa Boh za to nepotrestal, a nás s tebou...

— Ach, a vari pre toto chce ísť Joaquína do kláštora?

— To som netvrdila.

— Ale tvrdím to ja, a to je to samé. Vari chce ísť ťa, lebo žiarli na Ábelka? Vari sa bojí, že ho budem raz väčšmi milovať ako ju? Ak teda pre toto...

— Nie pre toto.

— Tak teda?

— Čo ja viem...! Hovorí, že cíti vnútorné povolanie, že ju Boh ťa volá...

— Boh... Boh... Bude to iste jej spovedník. Kto je to?

— Otec Echevarría.

— Ktorý aj mňa spovedal?

— Áno, on!

Joaquín sa zachmúril, osmutnel a nasledujúceho dňa, keď pozval k sebe svoju ženu, povedal jej:

— Myslím, vnikol som do motívov, ktoré ženú Joaquínu do kláštora, lepšie povedané, do motívov, ktorými ju otec Echevarría vedie, aby ťa vstúpila. Iste sa pamätáš, ako som hľadal útulok i pomoc v cirkvi proti prekliatej besnote, ktorá zachvátila celého môjho ducha, proti tomuto svojmu nešťastiu, ktoré sa rokmi stáva starším, vlastne tvrdším a urputnejším, ale ktoré nemôžem zdolať, čo ako sa na-

máham? Ale nie, nedal mi otec Echevarría nijaký liek, nemohol mi ho dať. Pre toto zlo je iba jeden liek.

Zamíkol na chvíľu, ako by očakával, že sa ho žena niečo spýta, ale keď mlčala, pokračoval:

— Pre toto zlo niet iného lieku, iba smrť. Kto ho vie... Hádám som sa narodil s tým a musím s tým aj umrieť. Tak teda dobre, tento mníšik, ktorý mne nemohol pomôcť a ani dosiahnuť, aby som sa mu poddal, ženie teraz, zaiste, moju dcéru, tvoju dcéru, našu dcéru, do kláštora, aby sa tam modlila za mňa, aby sa obetovala, zachrániac tým mňa...

— Ale, nie je to obeť od nej... veď ona cíti, že ju k tomu volá akýsi vnútorný hlas...

— To je lož, Antonia. Hovorím ti, to je lož. Väčšina tých, ktoré idú za mníšky, chcú málo pracovať, chcú žiť život chudobný, odpočívať pritom, mysticky leňošiť, alebo utekajú z domu, ako aj naša dcéra uteká z rodičovského domu, uteká od nás...

— Iba ak od teba...

— Áno, uteká odo mňa! Uhádla si, čo sa vo mne odohráva!

— A teraz, keď jej ešte i menej náklonnosti venuješ, dávaš ju tomu...

— Vari chceš povedať, že uteká od neho?

— Nie od neho, ale od tohto tvojho najnovšieho rozmaru...

— Rozmar? Rozmar? Hovoríš o rozmare? Ja môžem byť všelijaký, ale nie rozmarný, Antonia. Ja všetko veľmi vážne beriem, všetko, rozumieš?

— Áno, až príliš vážne, — dodala jeho žena plačúc.

— Dost' už, neplač tak, Antonia, ty moja svätica, ty môj dobrý anjel, a odpusť mi, ak som ti niečo povedal...

— Nie je najhoršie to, čo povieš, ale čo zamlčíš.

— Ale, preboha, Antonia, preboha, urob všetko možné, aby nás naša dcéra neopustila. Veď ak pôjde do kláštora, zabije ma, áno, zabije ma, iste ma zabije! Nech ostane doma, všetko jej urobím po vôli..., ak chce, aby som Ábelka prepustil, prepustím ho...

— Pamätám sa, ako si mi raz povedal, ako sa tešíš tomu, že máme iba jedno dieťa, dcéru, a tak nemusíme deliť svoju lásku...

— Ale veď ju ja nedelím!

— Je to teda potom niečo ešte horšieho...

— Áno, Antonia, naša dcéra sa chce za mňa obetovať, a nevie, v akom zúfalstve ma tu nechá, ak pôjde do kláštora. Jej kláštrom nech je tento dom!

XXVII.

O dva dni uzavrel sa Joaquín do svojej izby so ženou a dcérou.

— Otecko, Boh tak chce! — zvolala dcéra odhodlane a pozerala mu priamo do očí.

— Nieže tak! Nie Boh to chce, ale ten mníšik, — odvetil. — Čo ty vieš, ty malý hlupáčik, čo chce Boh? Kedyže si sa ty s Ním shovárala?

— Otecko, každý týždeň pristupujem k Večeri Pánovej.

— A závraty, ktoré ťa zachvacujú pri lačnom žalúdku, zdajú sa ti zjaveniami.

— Horšie sú záchvaty srdca, keď je lačné.

— Nie, nie, to nemôže byť. Toto nemôže chcieť Boh, ani to nechce, hovorím, nemôže to chcieť!

— Ja neviem, čo chce Boh, a ty, otče, vari ty vieš, čo On nemôže chcieť, ozaj? O veciach tela, možno, vieš mnoho, ale o veciach Boha, duše...

— Duše? Hm! Prečo si myslíš, že neviem nič o duši?

— Hádám by bolo najlepšie pre teba, keby si o tom nevedel.

— Obviňuješ ma?

— Nie. Ty, otecko, obviňuješ sám seba.

— Vidíš, Antonia, vidíš, nepovedal som ti to?

— A čo ti povedal, mama?

— Nič, dcéra moja, nič; falošné predstavy, nepravdivé pochybnosti tvojho otca...

— Teda dobre, — vykrikol Joaquín ako taký, ktorý sa na niečo odhodlal, — ideš do kláštora, aby si ma zachránila, či je nie tak?

— Možno, nie si ďaleko od pravdy.

— A od čoho ma chceš zachrániť?

— Neviem to ešte dobre.

— Ale viem to ja...! Od koho? Od koho?

— Od koho, otče, od koho? Teda od diabla, alebo od teba samého.

— A čo vieš o tom?

— Preboha, Joaquín, preboha, — úpenlive prosila ho matka so slzami v hlase, nastrašená pohľadom a tónom hlasu svojho muža.

— Nechaj nás osamote, žena, nechaj nás, nechaj ju a mňa samých. To sa teba netýka!

— Ako sa to nemá týkať mňa? Ved' je i mojou dcérou ...

— Mojou! Nechaj nás, ona je z krvi Monegrov, ako som aj ja Monegro. Nechaj nás samých. Nerozumieš sa, nemôžeš sa rozumieť do týchto vecí ...

— Otec, ak chcete i ďalej takto zachádzať s matkou predo mnou, odídem. Neplač, mama.

— Ale, ver mi, dcéra moja ...!

— Čo verím a viem, je, že som tak dcérou vašou, ako aj tvojou, mama.

— Tak veľmi?

— Hádám i väčšmi.

— Nehovorte takéto veci, preboha, — zvolala matka plačúcim hlasom, — lebo odídem.

— To by bolo najlepšie, — dodala dcéra. — Osamote si lepšie uvidíme tváre, vlastne, čo hovorím, duše, my, Monegrovcí.

Matka pobožkala dcéru a vyšla.

— Tak teda dobre, — povedal chladno otec, keď videl, že sú s dcérou sami, — od čoho, alebo od koho ma chceš zachrániť, keď pôjdeš do kláštora?

— Dobre, otec môj, neviem, od koho, neviem, od čoho, ale musím ťa zachrániť. Neviem, čo sa robí v tomto dome, medzi tebou a medzi mojou matkou, neviem, čo sa odohráva v tebe, ale je to niečo zlého ...

— Povedal ti to ten tvoj mníšik?

— Nie, nepovedal mi to mníšik. Nemusel mi to povedať. Nikto mi to nepovedal, ale dýcham to od

svojho narodenia. Tu, v tomto dome, žije sa ako v duševných temnotách!

— Ech, tieto veci si iste vyčítala vo svojich knihách...

— Tak ako si ty vyčítal iné zas z tvojich kníh. Alebo sa nazdávaš, že len knihy hovoria o tom, čo je v duši človeka, a to len tie tvoje knihy s tými mrzkými meďorezmi? Len tie poukazujú na pravdu?

— Nuž dobre, čo sú to tie duševné temnoty, o ktorých si hovorila?

— Otče, to ty lepšie vieš ako ja. Ale nemôžeš tajiť, že tu sa niečo deje, že je niečo medzi nami, akási tmavá hmla, smútok, tísnucci sa do všetkých kútov, že nikdy nie si spokojný, trpíš, ako by si niesol na chrbte akúsi veľkú vinu...

— Áno, dedičný hriech, — povedal Joaquín posmešne.

— Áno, to je to! — vykrikla dcéra. — Z neho si sa nevylicil.

— Ale veď ma pokrstili...!

— To nemení na veci.

— A ako liek proti nemu chceš sa zakukliť za mníšku, či je tak? Teda po prvé, treba vyšetriť vec, za ktorú sa musí takto zaplatiť...

— Boh ma uchovaj od toho, otecko. Ja vás v nijakom prípade nechcem súdiť.

— Ale odsúdiť, to už áno?

— Odsúdiť?

— Áno, odsúdiť, lebo keď odídeš odo mňa, to je toľko, ako odsúdiť ma...

— A keby som odišla s manželom? Keby som Ťa zanechala kvôli nejakému mužskému...?

— Závisí od toho, aký mužský by to bol.

Na chvíľu sa odmlčali.

— Teda áno, dcéra moja, — znova začal rozhovor Joaquín, — nie je to so mnou dobre, trpím, trpím takmer celý život, a je mnoho pravdy v tom, čo si uhádla. Ale svojím rozhodnutím stať sa mníškou ma zabiješ, zhorší a rozryje sa tým moja choroba. Zľutuj sa nad svojím otcom, nad svojím úbohým otcom...

— Veď to chcem urobiť zo súcitu...

— Nie, robíš to z egoizmu. Utekáš. Vidiš ma trpieť, a utekáš pred tým. Je to egoizmus, odpor, chlad, ktorý Ťa ženie do kláštora. Predstav si, keby som tak mal nejakú nákazlivú a dlho trvajúcu chorobu, povedzme, mor: či by si ma nechala samého a šla by si do kláštora modliť sa za mňa, aby ma Boh vyliečil? Teda čujme, povedz mi, opustila by si ma?

— Nie, neopustila by som Ťa, veď som tvoja jediná dcéra.

— Teda počítaj s tým, že som malomocný. Ostaň pri mne a lieč ma. Oddám sa do tvojej operatory, urobím, čo mi rozkážeš.

— Ak je tak...

I zdvihol sa otec, a pozerajúc na svoju dcéru so slzami v očiach, objal ju, a držiac ju takto v náručí, povedal jej tichučko, šeptom, do ucha:

— Chceš ma liečiť, dcéra moja?

— Áno, otecko.

— Teda sa vydaj za Ábelka.

— Čo? — vykrikla Joaquína, odtrhnúc sa od otca a pozerajúc mu do očí.

— Ako? Si prekvapená? — až sa zajakal otec, a bol sám prekvapený.

— Vydať sa? Ja? Za Ábelka? Za syna tvojho nepriateľa?

— A kto ti to povedal?

— Tvoje mlčanie za toľké roky.

— Teda práve preto, preto, že je synom toho, koho ty menuješ mojím nepriateľom.

— Neviem, čo je medzi vami, ani to nechcem vedieť, ale keď som posledne videla, ako si sa až zaľúbil do jeho syna, zľakla som sa toho... bojím sa... ani neviem, čoho sa bojím. Táto tvoja láska k Ábelkovi sa mi zdá neprirodzená, je v tom niečo diabolského...

— Nie, nie, dcéra moja, nieže tak! Hľadal som v ňom vykúpenie. A ver mi, ak sa ti podarí doviest' ho do môjho domu, ak ho urobíš mojím synom, stane sa to, že konečne zažiarí v mojom srdci slnce...

— Ale vari žiadaš odo mňa, ty, môj otec, aby som ho ja išla pýtať, aby som ho ja vyhľadávala?

— To som nepovedal.

— Tak čo teda?

— Ale keby tak on...

— Ach, alebo ste to už medzi sebou narafičili, neopýtajúc sa mňa?

— Nie, nemyslel som na to ešte ja, tvoj otec, tvoj úbohý otec, ja...

— Lutujem ťa, otče.

— I sám seba ľutujem. Ide to už teraz všetko na môj rováš. Nuž nemieniš sa mi obetovať?

— Teda dobre, áno, obetujem sa za teba. Nalož so mnou, ako chceš!

I chcel ju vtedy otec bozkať, ale ona, vymaniac sa z jeho náručia, zvolala:

— Nie, teraz nie! Keď si to zaslúžiš. Alebo chceš, aby som ťa i ja umlčala bozkami?

— Kde si sa zas toto naučila, dcéra moja?

— I steny majú uši, otecko.

— A žalujú!

XXVIII.

— Kto by len nechcel byť na vašom mieste, don Joaquín, — povedal mu raz onen úbohý aragónsky vydedenec, otec piatich synov, keď už bol vytiahol z neho niečo groší.

— Chceli by ste byť na mojom mieste? Nerozumiem vám!

— Áno, tak je, a dal by som všetko, len aby som mohol byť vami, don Joaquín.

— A čo je to všetko, čo by ste chceli dať?

— Všetko, čo len môžem dať, všetko, čo mám.

— A čo je to?

— Život!

— Život, aby mohol byť na mojom mieste! — a v duchu doložil Joaquín: „Ba ja by som ho dal, aby som mohol byť inakší!“

— Áno, dal by som život, aby som bol vami.

— Toto už naozaj nerozumiem, priateľ; nerozumiem, že by niekto mohol dať k dispozícii svoj

život, aby sa stal iným, ani len to neverím, že by niekto chcel byť iným. Veď stať sa iným značí prestať byť niekým, prestať byť tým, čím človek je.

— Zaiste.

— A to je vlastne: prestať jestvovať.

— Zaiste.

— Ale nie, aby sa stal iným...

— Zaiste.

— A tak teda?...

— Chcem povedať, don Joaquín, že by som z vlastnej dobrej vôle chcel nebyť, alebo, aby som sa jasnejšie vyslovil, pustil by som si guľku do hlavy, alebo hodil by som sa do vody, keby som vedel, že tí, ktorí ma viažu k tomuto psiemu životu, tí, ktorí mi nedajú spáchať samovraždu, nájdu vo vás svojho otca. Rozumiete mi už?

— Áno, rozumiem vám. Tak...

— Že preklínam prítulnosť, ktorú cítim k životu, a že by som sa z vlastnej slobodnej vôle odlúčil sám od seba a zahlušil by som navždy všetky spomienky na seba, keby som nemal svojich. A ešte ma zdržiava jedna vec.

— Ktorá?

— Bojím sa totiž, že ma moje spomienky a celá história môjho života budú sprevádzať i po smrti. Kto by len nechcel byť na vašom mieste, don Joaquín!

— A keby, priateľ môj, i mňa tak držaly pri živote tie isté motívy ako vás?

— Ale kdežeby, veď vy ste bohatý.

— Bohatý... bohatý...

— A boháč nemá príčiny ponosovať sa. Veď

vám nič nechýba. Máte ženu, dcéru, dobrých pacientov, povest' a slávu... čo viac by ste ešte chceli? Ved' vás otec nevydedil, vás z domu brat nevyhodil, aby ste šli žobrať... Vás nik neprinútil, aby ste sa stali žobrákom! Kto by len nechcel byť na vašom mieste, don Joaquín!

A keď Joaquín ostal osamote, povedal si: „Kto by chcel byť na mojom mieste. Ten človek mi závidí! Závidí mi! A ja kým by som chcel byť?“

XXIX.

O niekoľko dní Ábelko a Joaquína už boli v odaní. A Joaquín vo svojej Spovedi, venovanej dcére, takto napísal po niekoľkých dňoch:

„Nie je možné, dcéra moja, aby som ti vysvetlil, ako som pohol Ábela, tvojho terajšieho muža, aby ťa vypýtal za ženu a aby ťa poprosil môcť sa k tebe priblížiť. Musel som mu dať vedieť, že si do neho zamilovaná, alebo aspoň že by sa ti páčilo, keby sa do teba zamiloval, ale neprezradil som ani najmenšie z nášho rozhovoru osamote, ani to, že mi tvoja mať dala znať, že si chcela pre mňa vstúpiť do kláštora. Videl som v tomto svoju spásu. Jediné v spojení tvojho šťastia so šťastím jediného syna toho, ktorý mi otrávil prameň života, teda len v smiešaní našej krvi očakával som svoje spasenie.

Myslel som i na to, že hádam raz tvoje deti, moje vnúčatá, deti jeho syna, jeho vnúčatá, keďže zdedia krv nás oboch, stretnú sa s vnútorným bojom vo svojich dušiach a budú sa nenávidieť. Ale či nie je nenávisť k sebe samému, ku vlastnej svojej

krvi, jediným liekom proti nenávisti k iným ľuďom? Sväté Písmo hovorí, že Ezau a Jakub sa už v živote matky bójali. Ktovie, či raz nepočneš dvojčatá, jedno s mojou a druhé s jeho krvou, a ony sa počnú biť a budú sa nenávidieť už v tvojom lone, ešte skôr, než uvidia svetlo sveta a prídu k povedomiu! Lebo takáto je tragédia ľudstva a každý človek je, ako Jób, synom protiv a odporu.

A triasol som sa pri myšlienke, že som vás spojil, nie hádam preto, aby som vás sjednotil, ale aby som ešte väčšmi rozdelil a od seba oddialil vašu krv, aby sa tak nenávisť stala večnou. Nuž odpusť mi! Veď už blúznim.

Ale nie je to len naša krv, jeho a moja. Je tu aj jej krv, Elenina krv. Áno, Elenina krv! To je, čo ma najväčšmi trápi. Je to krv, ktorá jej kvitne na lícach, na čele, na perách, ktorá dáva ohňa jej pohľadu, je to krv, ktorá ma oslepila smyselnými vášňami!

A ešte ostáva jedna krv, krv Antonie, úbohej Antonie, tvojej svätice matky. Táto krv je krstiaca voda. Táto krv je spasiteľka. Len krv tvojej matky, Joaquína moja, môže zachrániť tvoje deti, naše vnúčatá. Je to krv bez poškvrnny, ktorá ich môže vykúpiť.

Len aby Antonia nikdy nevidela túto Spoveď. Bodaj by ju nikdy neuvidela. Nech opustí tento svet, ak ma prežije, ani len netušiac túto našu nešťachetnú tajnosť.“

Naši snúbenci si onedlho úplne porozumeli a vzájomne sa zamilovali. V intímnych rozhovoroch si uvedomili, že sú obeťami svojich vlastných rodín,

dvoch smutných prostredí, a to frivolnej bezcitnosti v jednej a ľadovej, skrytej náruživosti v druhej. I hľadali oporu v Antonii, v snúbencinej matke. Museli si zapáliť vlastný domáci kozub, opravdivý rodinný kozub, hniezdo jasnej a veselej lásky, ktorá žije sama zo seba, nesliedi za inými láskami, bude hradom láskavej osamotenosti a konečne spojí obe tieto nešťastné rodiny. Oni chceli dokázať Ábelovi, maliarovi, že intímny rodinný život je nepominuteľná podstata, ktorej umenie je len odbleskom, keď i nie tŕňou; potom Elene, že večná mladosť je v duši, ktorá sa vie vhlbiť do živého prúdu celého rodu, teda do duše rodiny; Joaquínovi, že naše meno zanikne spolu s našou krvou, ale tak, aby znova ožilo v menách a v krvi tých, ktorí ju s našou pomiešali; a konečne Antonii, ktorej však nemuseli nič ukazovať, lebo to bola žena, ktorá sa narodila, aby žila a aby znova ožila v jemnostiach zvykov a tradícií.

Joaquín cítil svoje znovuzrodenie. Hovorieval s pohnutím a láskou o svojom starom priateľovi, Ábelovi, ba raz sa priznal i k tomu, že bolo vlastne šťastím, keď mu vzal akúkoľvek nádej na Elenu.

— Teda dobre, — povedal raz dcére, keď boli sami; — keď už teraz všetko dostáva inú podstatu, poviem ti to. Miloval som Elenu, alebo aspoň som si myslel, že ju milujem, a uchádzal som sa o ňu, nedosiahnuc nič. Lebo, a to je skutočná pravda, nikdy mi ani najmenšiu nádej nedávala. A vtedy som ju predstavil Ábelovi, ktorý bude onedlho tvojím svokrom . . . tvojím druhým otcom, a oni si hneď porozumeli. A ja som to chápal, ako i to, že si ma

menej cení a že ma uráža . . . Ale aké právo som aj mohol mať na ňu?

— To je pravda, ale takíto ste vy mužskí všetci.

— Pravdu máš, dieťa moje, pravdu máš. A ja som žil ako blázon, ustavične prežívajúc v sebe, že ma urazila, že ma zradila . . .

— A nič viac nebolo vo veci, otecko?

— Ako to myslíš, že nič viac?

— A okrem tohto nebolo viac nič medzi vami, skutočne nič?

— Ako ja viem, nie!

A keď toto vyslovil, ten úbohý človek zavrel oči, pozrel do seba a sotva vedel udržať srdce v pokoji.

— Vy sa teraz sobierate, — pokračoval, — a budete žiť u mňa, áno, áno, budete žiť u mňa, a ja urobím z tvojho muža, z môjho nového syna, veľkého lekára, umelca lekárskej vedy, opravdivého umelca, ktorý sa veru vyrovná v sláve svojmu otcovi.

— A on napíše, otecko môj, tvoje dielo, ako mi povedal.

— Áno, dielo, ktoré som nemohol napísať . . .

— Povedal mi, že vo svojom povolání, totiž v praktickej medicíne, máš priam geniálne diela a že si mnohé objavil . . .

— Ach, to mi len tak lichotia . . .

— Nie, už mi to on tak povedal. A pretože ťa ľudia nepoznajú, a nepoznajú ťa, ani si ťa necenia podľa tvojich zásluh, chce napísať knihu, aby obznámil ľudí s tebou.

— Zavčasu . . .

— Radšej neskoro ako nikdy, keď to stojí za to.

— Ej, dieťa moje, keby som sa nebol tak pohrúžil do chorôb svojich pacientov, alebo do prekliatej praxe svojho povolania, ktorá mi nedá už ani slobodne dýchať, tým menej študovať ... a keby som sa bol miesto toho radšej venoval čistému vedeckému bádaniu, výskumom ...! To, čo vynášiel Dr. Álvarez y Garcia a za čo ho tak oslavujú, to som ja ešte pred ním vyskúmal, áno, ja, tvoj otec; vlastne by som to bol ja objavil, veď som už bol celkom blízko pri tom. Ale takto, oddať sa práci len preto, aby som si na živobytie zarobil ...

— A jednako nie sme na tento zárobok odkázaní.

— Áno, ale ... Síce, čo ja viem ... Ale všetko to už minulo a teraz sa začína nový život. Teraz už nechám svojich pacientov ...

— Skutočne?

— Áno, nechám ich tvojmu budúceму mužovi, môže všetko ostať pod mojím dozorom, aspoň povedzme, že bude tak. Povediem ho, ako aj svoje veci! A budeme všetci spolu žiť, a bude to už inakší život ... iný život ... I začnem znova žiť; už budem inakší ... inakší ... celkom inakší ...

— Ach, otecko, aká to radosť! Ako sa teším, že ťa počujem takto hovoriť! Konečne!

— A to teba teší, keď počuješ odo mňa, že budem inakší?

Dcéra mu pozrela ostro do očí, keď začula tón hlasu, ktorý sa skrýval za jeho slovami.

— Teba teší počuť ma, že budem inakší? — znova sa jej spýtal otec.

— Áno, otče, teší ma to!

— Tak teda ten iný, ktorý je teraz vo mne, sa ti zdá zlým?

— A tebe sa akým zdá, otecko? — spýtala sa ho zas, a veľmi rozhodne.

— Zavri mi ústa, — zastonal on.

I zavrela mu ústa bozkom.

XXX.

— Iste tušíš, prečo prichádzam, — povedal Ábel Joaquínovi, sotva sa ocitli sami v Joaquínovej pracovni.

— Áno, viem to už. Tvoj syn ohlásil mi tvoju návštevu.

— Môj syn, a skoro už aj tvoj, oboch nás. Ani netušíš, ako sa tomu teším! Áno, tak sa má zakončiť naše priateľstvo. A môj syn je vlastne už tvojím, miluje ťa ako vlastného otca, a nielen ako svojho učiteľa. Ba mohol by som povedať, že ťa väčšmi má rád ako mňa...

— Ale, človeče... nie.. nie... nehovorže tak.

— A čo? Vari sa nazdávaš, že žiarlim? Nie, nie som žiarlivý. A pozri, Joaquín, ak bolo niečo medzi nami...

— Nepokračuj, Ábel, prosím ťa naliehave, nepokračuj...

— To je potrebné. Teraz, keď sa krv nás oboch má spojiť, teraz, keď môj syn sa stáva tvojím synom a tvoja dcéra mojou dcérou, musíme si pohovoriť o svojich starých účtoch a musíme byť úplne úprimní.

— Nie, nie, v nijakom prípade nie, a ak budeš hovoriť o nich, odídem!

— Dobre teda, nech je tak! Ale nemysli si, že dakedy zabudnem na tvoju reč o tom obraze.

— Ja zas nechcem, aby si o tom hovoril.

— A tak o čom môžem hovoriť?

— Nič o minulosti, celkom nič! Hovorme len o budúcnosti...

— Keď teda ty a ja, v našom veku, nemáme hovoriť o minulosti, tak o čom máme rozjímať? Veď my už nemáme nič iné, len minulosť!

— Nehovor takto! — takmer vykrikol Joaquín.

— My môžeme žiť už len z rozpomienok!

— Mlč, Ábel, mlč!

— A ak ti mám pravdu povedať, viac je hodno žiť v rozpomienkach ako v nádejach. Ostatne, tamtie už boly, a o týchto nevieme, či budú.

— Nie, nie, len spomínať nie!

— Radšej hovorme o našich deťoch, ktoré sú našimi nádejami.

— To už áno! O nich, a nie o nás, o nich, o našich deťoch...

— On bude mať v tebe učiteľa a otca...

— Áno, chcem mu ponechať svojich pacientov, lepšie povedané, tých, ktorí si ho chcú vziať a ktorých som už na to pripravil. Ja mu v ťažších prípadoch pomôžem.

— Ďakujem ti, ďakujem.

— Dám mu teda toto a okrem toho veno pre Joaquínu. Ale budú žiť u mňa.

— Hovoril mi o tom môj syn. Ale jednako mys-

lím, že si majú vlastný dom postaviť: ženatý človek chce vo vlastnom bývať.

— Nie, nemôžem sa odlúčiť od svojej dcéry.

— A my od svojho syna áno? Ej, ej!

— Veď ste už boli tak oddelení od neho... A mužskí málo žijú doma, ale dievča sotva vychádza z domu. A ja potrebujem svoju dcéru.

— Dobre, nech bude tak. Vidiš, ako ti ustupujem.

— A ešte viac ti poviem, nech sa tento dom stane aj vašim, tvojím a Eleniným.

— Ďakujem ti za pohostinstvo. To sa už samo rozumie.

Po tejto dlhej návšteve, na ktorej sa dohovorili o všetkom, čo sa vzťahovalo na vystrojenie ich detí, keď sa šiel Ábel odobrať od Joaquína, pozrel mu do očí, úprimne a otvorene, podal mu ruku a hlasom ako by prýštiacim z najhlbšieho vnútra ich spoločného detstva povedal len toľko: „Joaquín!“ A Joaquínovi vyhrkly slzy z očí, keď mu sovrel ruku vo svojej.

— Nevidel som ťa plakať od nášho detstva, Joaquín.

— Už nebudeme viac deťmi, Ábel.

— Veru nie, a to je to horšie.

A rozišli sa.

XXXI.

S dcérinou svadbou, tak sa zdalo, vošlo konečne slnce, zapadajúce slnce jesene, do Joaquínovho rodinného života, predtým takého chladného, a on za-

čal skutočne a opravdive žiť. Svojmu zaťovi ponechal pacientov, ale často príbehol mu na pomoc a poradu v ťažkých prípadoch a aj vždy opakoval, že zať sa podrobuje jeho vodcovstvu.

Ábelko z poznámok svojho testu, ktorého volal otcom, ba mu už aj tykal, a s jeho dôkladnými slovnými vysvetľivkami začal pracovať na diele, v ktorom chcel sobrať všetko lekárske vedecké bádanie Dr. Joaquína Monegru, pričom prejavoval takú obdivuhodnú úctu k tejto vede, že sám Joaquín by to nebol mohol lepšie urobiť. „Je to lepšie, áno, lepšie,“ myslel si, „je naozaj omnoho lepšie, keď niekto iný napíše toto dielo; veď Platón tiež vysvetľoval Sokratovo učenie.“ Veď on sám nemohol s úplnou duševnou voľnosťou a nevzbudiac dojem namyslenosti urobiť to, lebo by tým násilne vyvolal pochvalu potomstva, ktoré uznanie si cenil ako niečo nedosiahnuteľného. Nie, on sám nemohol vyniesť svoje vlastné vedomosti a skúsenosti. Nechával si svoju literárnu činnosť pre iné úlohy.

A vtedy sa stalo skutkom, že začal písať svoju Spoveď, lebo tak si ju pomenoval, a venoval ju svojej dcére, aby ju otvorila až po jeho smrti. Bol to opis jeho vnútorného boja s náruživosťou, ktorá srástla s ním, s oným démonom, s ktorým sa bil od raného úsvitu svojho ducha a ktorý ho ovládal až do tých čias, keď začal písať túto Spoveď. Spoveď venoval svojej dcére, ale on sám bol taký preniknutý hlbokým tragickým významom svojej životnej náruživosti a náruživosti svojho života, že sa kochal nádejou, že raz jeho dcéra alebo jeho vnúčatá predložia verejnosti túto spoveď, aby sa zhrozila

od údivu a úžasu nad týmto hrdinom temného, uboleného srdca, ktoré sa pomínulo tak, že ľudia, žijúci spolu s ním, ho nepoznali až do dna jeho duše. Joaquín sa cítil výnimočným duchom, a preto mučeným a schopným väčšmi precítiť bolesť než ostatní ľudia. Cítil sa dušou, označenou Bohom znamením veľkých vyvolených.

„Môj život, dcéra moja,“ písal vo svojej Spovedi, „bol ustavičný oheň, a predsa nebol by som ho zamenil za iný. Nenávidel som ako nikto iný a ako by nikto iný nebol vedel nenávidieť, ale to preto, že som cítil väčšmi než iný najvyššiu nespravodlivosť vo veciach lásky na svete a vo výhodách šťastia. Nie, nie, čo urobili so mnou rodičia tvojho muža, to nebolo ani ľudské, ani šľachetné. Bolo to nečestné, infámne. Ale bolo to ešte horšie, omnoho horšie, čo mi robili všetci ostatní, všetci, s ktorými som sa v živote stretol, už od detstva a keď som bol ešte plný dôverčivosti a keď som hľadal oporu a lásku vo svojich bližných. Prečo ma odstrčili? Prečo ma chladne prijímali a ako by boli povinní tak robiť? Prečo dávali prednosť ľahkomyselnému, nestálemu egoistovi? Všetci, áno, všetci mi strpčovali život. I porozumel som, že je to niečo prirodzeného, keď je svet nespravodlivý, a že som sa nenarodil medzi „svojimi“. Mojm nešťastím bolo, že som sa nenarodil medzi svojimi. Nízka nevraživosť, podlá surovosť okružujúcich ma ľudí zatratila ma, zničila.“

A zároveň, keď písal túto Spoveď, pripravoval, keby táto Spoveď sklamala, iné dielo, ktoré malo byť bránou jeho mena do Panteónu nesmrteľných

veľduchov jeho národa a stavu. Nadpis toho diela by bol ‚Memoáre starého lekára‘ a bolo by to žatvou vedomostí o celom svete, o náruživostiach, o živote, o žalostiach a radoostiach, ba ešte aj o tajných zločinoch, ktoré si nashrňal ako praktický lekár. Dielo malo byť zrkadlom života, ale i jeho najhlbších a najčernejších útrobov; mal to byť sostup do hlbokých priepastí ľudských podlostí: kniha vysokej literárnej hodnoty a súčasne zatrpknutej filozofie. Sem by vložil celú svoju dušu, nehovoriac o sebe; tu, aby obnažil duše ostatných, obnažil by svoju vlastnú. Tu by sa pomstil na podlom svete, v ktorom musel žiť. A ľudia, ktorí by sa videli obnažení, najprv by ho obdivovali a potom by mu ďakovali, že ich takto obnažil. A tam, zmeniac mená básnickým spôsobom, urobil by portrét-opis z Ábela a Eleny, ktorý by naveky ostal. A jeho portrét by bol cennejší než ktorýkoľvek Ábelov. I kochal sa, keď bol sám so svojimi myšlienkami, že, keď sa mu tak podarí tento literárny portrét Ábela Sáncheza, spraví ho tým nesmrteľným väčšmi, než ho spravily všetky jeho vlastné obrazy, keď totiž literárni historici a učenci budúcnosti odhalia, pod ľahkým závojom obrazotvornosti, jeho ako historickú osobnosť. „Áno, Ábel, áno,“ povedal Joaquín sám sebe, „to bude najlepšia a najväčšia príležitosť, aby si dosiahol to, o čo si tak bojoval, to jediné, za čo si bojoval, za to jediné, čo ťa zaujíma, pre čo si ma vždy znevažoval, ba ešte horšie, nerobil si si nič zo mňa; je to najlepšia príležitosť, aby si sa zvečnil v pamäti budúcich pokolení, a neurobia to tvoje obrazy, ó, nie!, ale keby som ťa ja uhádol tak namaľovať

svojím perom, aký si v skutočnosti. A podarí sa mi to, áno, podarí, lebo Ťa poznám, lebo som trpel pre teba, lebo si ma Ťažil celý život ako balvan. I pustím Ťa naveky do sveta a nebudeš Ábelom Sánchezom, ale dám ti meno, aké budem chcieť. A keď sa bude hovoriť o tebe ako o maliarovi tvojich obrazov, ľudia hneď doložia: „Ach, áno, to je ten od Joaquína Monegru!“ Lebo týmto spôsobom sa staneš mojím, áno, mojím, a budeš žiť, kým bude žiť moje dielo, a tvoje meno bude vláčené po zemi, po močiaroch, Ťahané za mojím, ako sa vlečú tí, ktorých Dante postavil do pekla. A budeš mať znamenie závistníka.“

Závistníka! Lebo Joaquín veril, že všetka náruživosť, ktorá pod rúškom bezcitnosti živila egoistu Ábela, bola závišť, závišť k Joaquínovi, lebo on mu zo závisti, už ako chlapec, urval náklonnosť kamarátov a zo závisti mu vzal Elenu. Ale ako si potom neskôr mohol zas dať vziať od neho syna? „Ach,“ povedal si Joaquín, „to preto, že sa nestará o svojho syna, len o svoje meno, o svoju povest'; nemyslí na to, že by mohol žiť v životoch svojich krvných potomkov, ale v tých, ktorí obdivujú jeho obrazy, a mne ponecháva svojho syna, aby ostal sám so svojou slávou. Ale ja ho odhalím!“

Znepokojovalo ho, v ktorom roku svojho veku mal by sa podujat' napísať tieto Memoáre, lebo už vstupoval do päťdesiateho piateho roku. Ale či Cervantes nezačal svojho Dona Quijota, keď mu bolo päťdesiatsedem rokov? I dal sa skúmať, ktoré majstrovské diela napísali pôvodcovia po tom veku, v ktorom bol on teraz. Zároveň sa však cítil silným, pánom celého svojho umu, bohatým na skú-

senosti, zreľým vo svojich úsudkoch a že má svoju náruživosť, kvasiacu už od toľkých rokov, zdržianú síce, ale ktorá predsa stále vri.

Teraz, keď mal napísať svoje dielo, ešte bojoval so sebou. Chudák Ábel! Čo ho to len očakáva...! A začal k nemu cítiť opovrhnutie a ľútosť. Pozeral na neho ako na model a ako na obeť, pozoroval ho a študoval. Ale nie veľmi, lebo Ábel prichádzal len zriedka, veľmi zriedka, do domu svojho syna.

— Iste je tvoj otec veľmi zaujatý, — povedal Joaquín svojmu zaťovi; — sotva sa u nás ukáže. Vari má niečo proti nám? Vari sme mu ublížili, ja, Antonia alebo moja dcéra? Bolo by mi toho veľmi ľúto...

— Nie, nie, otecko, — takto ho totiž volal Ábelko, — ani slychu o tom. Ani doma ho veľmi nevidáť. Nepovedal som ti, že ho nič inšie nezaujíma, len jeho veci? A jeho veci sú jeho umenie a čo ja viem, čo ešte...

— Nie, syn môj, nie, nezveličuj... bude v tom niečo iné...

— Nie, niet v tom nič iného.

A Joaquínovi záležalo na tom, aby počul o Ábelovi tú istú mienku, akú mal on sám.

— A Ábel prečo neprichodí k nám? — spýtal sa raz Eleny.

— Nuž, on je už raz taký ku všetkým! — odvetila.

Ona totiž, Elena, veru prichádzavala do domu svojej nevesty.

XXXII.

— Ale povedz mi, — povedal raz Joaquín svojmu zaťovi, — ako sa to stalo, že ťa otec nikdy nevedel pritiahnuť k maľovaniu?

— Nikdy sa mi maľovanie nepáčilo.

— To nič nerobí; bolo by prirodzené, keby si on bol žiadal uviesť ťa do svojho umenia . . .

— Veru nie, ba skôr ho mrzelo, že som sa zaujímal oň. Nikdy ma nepovzbudzoval, keď som si ako dieťa, čo je prirodzené, robil všelijaké figúrky a obrázky.

— To je zvláštne . . . zvláštne . . . — šeptal si Joaquín. — Ale . . .

Ábel pocítil akýsi nepokoj, keď videl výraz tváre svojho testu a smrteľne bledý záblesk v jeho očiach. Bolo možno cítiť, že ho v duši niečo škrie, niečo bolestné, čo by bol chcel vypudiť zo seba. Istotne bol to nejaký jed. Po týchto posledných slovách nastalo ticho, ale preplnené ostrou trpkosťou. Joaquín prerušil túto tichosť slovami:

— Nevieť si vysvetliť, prečo nechcel, aby si sa stal maliarom . . .

— Nie, nechcel, aby som bol tým, čím je on . . .

Znova nastalo ticho, ktoré Joaquín neochotne prerušil, jednako zvolal, ako by sa bol rozhodol na nejakú sved':

— Tak teda dobre, už tomu rozumiem!

Ábel sa zachvel, nevediac jasne prečo, nad tónom a odtienkom jeho hlasu, ktorým jeho test vy-slovil tieto slová.

— Nuž čo . . .? — dopytoval sa ho zať.

— Nie ... nič .. — I zdalo sa, že sa spamätáva.

— Povedz mi to! — prosil ho zať, ktorý mu na jeho žiadosť už tykal, ako otcovi a priateľovi — priateľovi a spoluvinníkovi! — hoci sa obával počuť to, čo chcel počuť.

— Nie, nie, nechcem, aby si potom dakedy povedal ...

— To by bolo horšie, otče, než povedať, čokoľvek by to bolo. Ináč, myslím, že to uhádnem ...

— Čo? — spýtal sa ho test, preniknúc mu oči pohľadom.

— Možno sa bojí, že časom by som zatienil jeho slávu ...

— Áno, — doložil Joaquín hlasom, na ktorom bolo badať, že sa trocha opanoval, — áno, to je to! Ábel Sánchez syn, alebo Ábel Sánchez mladší! A aby potom neskôr spomínali na neho ako na tvojho otca, a nie na teba ako na jeho syna. Je to tragédia, ktorú často pozorovať v rodinách ... Keď syn zatieni svojho otca ...

— Ale toto je ... — povedal zať, len aby niečo povedal.

— To je závišť, synu, nič iné ako závišť.

— Závišť k synovi ...! A k tomu otec!

— Áno, a to je to najprirodzenejšie. Závišť nemôže jestvovať medzi osobami, ktoré sa sotva poznajú. Ľudia nemôžu závidieť niekomu z iných krajín alebo z iných dôb. Nemožno závidieť cudzincovi, ale ľuďom z toho istého národa, žijúcim spolu; nie starším alebo z inej generácie, ale rovesníkom, kamarátom. A najväčšia závišť býva medzi bratmi.

Už len pre niečo jestvuje legenda o Kainovi a Ábelovi... Najstrašnejšia žiarlivosť, uisťujem ťa, je, keď si niekto myslí, že mu brat pozerá za ženou, svojou švagrinou... Alebo medzi otcami a synmi...

— A vekový rozdiel v týchto prípadoch?

— To nič neznačí! Hlavné je, že nás zatieňuje ten, ktorého sme splodili...

— A medzi učiteľom a jeho žiakom? — spýtal sa ho Ábel.

Joaquín zamíkol, uprel na chvíľu pohľad na dlážku, pod ktorou si predstavoval zem, a neskôr dodal, ako by sa bol so zemou, s matkou zemou, shováral:

— Rozhodne, závišť je útvar príbuzenstva.

A potom:

— Ale hovorme o niečom inom a všetko toto, syn môj, ako by som nebol povedal. Počul si to?

— Nie!

— Akože nie? ...

— Nepočul som, čo si predtým hovoril.

— Bodaj by som to ani ja nikdy nebol počul!
— a hlas mu zaplakal.

XXXIII.

Elena chodievala do nevestinho domu alebo do domu jej detí, aby vniesla aspoň trocha lepšieho vkusu, väčšej elegancie do tejto meštianskej domácnosti, ktorá bola bez akejkoľvek vznešenosti. Chcela naprávať — aspoň si tak myslela — chyby vo výchove úbohej Joaquíny, vychovanej otcom, plným neodôvodnenej pýchy, a matkou, chuderkou, ktorá

si vzala na ťarchu človeka, ktorým iná pohrdla. A každý deň jej diktovala nejakú lekciu z dobrého tónu a vyberaných manierov.

— Dobre, ako chceš! — hovorievala jej Antonia.

A Joaquína, hoci sama mala schopnosti, pokorila sa. Ale pripravená bola raz vzbúriť sa. A neurobila to len na žiadosť svojho muža.

— Ako si prajete, pani, — povedala jej raz a osobitne zdôrazňovala slovíčka „prajete, pani“, lebo nemohli od nej dosiahnuť, aby ju takto neoslovovala; — nerozumiem sa do týchto vecí, ani mi na tom nezáleží. Ale vo všetkom sa držíme vášho vkusu . . .

— Ale veď to nie je môj vkus, dcéra moja, to je . . .

— To je to isté. Bola som vychovaná v dome lekára, v tomto dome, a vo veciach hygieny, liečenia budem vedieť, čo mám robiť, keď budeme mať neskôr syna, i čo sa týka jeho výchovy. Ale teraz, vo veciach, ktoré menujete vkusom, vznešenosťou, podrobím sa vám, vychovanej v dome umelca.

— Ale nerozčuľuj sa nad tým, maličká . . .

— Nie, nerozčuľujem sa. Ale vy nám vždy a ustavične vyhadzujete na oči, že toto alebo ono sa nerobí tak, ale takto. A ináč, veď nemienime usporadovať plesy, ani čajové večierky s tancom.

— Neviem, kde sa berie v tebe toto namyslené pohrdanie, dcéra moja, áno, namyslené, a opakujem to, namyslené . . .

— Ale, pani, ja som ani slova podobného nepovedala . . .

— Toto namyslené pohrdanie slušnými forma-

litami a spoločenskými spôsobmi! Čo by sme si bez nich počali...! Ani by sa žiť nedalo!

Keďže Joaquíne odporúčal i otec i muž, aby sa mnoho prechádzala, aby mnoho bola na vzduchu a oslňovala si krv, ktorú mala dať blížiacemu sa dieťaťu, a keďže ju nemohli vždy sprevádzať a Antonia nerada vychádzala z domu, tak ju obyčajne sprevádzala Elena, jej svokra. A páčilo sa jej, keď tak išla vedľa svojej nevesty a vyzerala, ako by bola jej staršia sestra, lebo za ňu ju pokladali tí, ktorí ich nepoznali; totiž zatieňovala ju svojou nádhernou, za toľké roky takmer nedotknutou krásou. Pri jej boku jej nevesta ako by zmizla pred bystrými pohľadmi mimoidúcich. Pôvab Joaquíny pozrel si paškrtný znalec pomaly, ale Elena sa cifrovala, aby len tak shrňala pohľady smelých obdivovateľov. „Mne sa viac páči matka!“ začula raz, keď to povedal istý mladík, ale veľmi slušne, prechodiac popri nich, a keď počul, ako Joaquíne povedala „dcéra moja“ a vzdychla si silnejšie, ovlažiac si jazykom pery.

— Počúvaj, dcéra moja, — hovorievala Joaquíne, — hľad', aby si čo najlepšie zakryla svoj stav, je veľmi mrzko, keď hneď poznajú, že je ženská v požehnanom stave... je to taká necudnosť...

— Ja sa usilujem, mama, aby som pohodlne chodila, a nestarám sa o to, čo si ľudia myslia alebo nemyslia... Hoci som v zaujímavom stave, ako hovoria tí, ktorí sa pokladajú za vznešených, nerobím tak, ako by iné robily alebo robia. Nestarám sa o takéto veci.

— Ale treba sa starať, veď človek žije so svetom.

— A čo je na tom, keď sa dozvedia, v čom som...? Alebo sa vám nepáči, mama, keď zbadajú, že sa skoro stanete starou mamou? — dodala posmešne.

Elenu bodlo, keď začula odporné oslovenie ‚stará mama‘, ale zdržala sa.

— Nuž, čo sa týka veku... — povedala a chcela zas ona bodnúť.

— Áno, čo sa týka veku, mohli by ste znova byť materou, — odvetila nevesta, raniac ju do živého.

— To je jasné, áno, — povedala Elena, zahambená a prekvapená, ba bezbranná pri tomto ostrom nápade. — Ale ľudia sa zastavujú a dívajú sa na teba...

— Nie, buďte spokojná, skôr sa dívajú na vás. Rozpomínajú sa na veľkolepý portrét, na umelecké dielo...

— Ja by som na tvojom mieste... — začala znova svokra.

— Keby ste vy boli na mojom mieste, mama, a keby ste ma mohli v tom stave sprevádzať, nuž čo potom?

— Počuj, dievča, ak takto budeš pokračovať, hneď sa vrátíme domov a viac s tebou nikam nevyjdem, ani neprekročím prah tvojho domu... vlastne domu tvojho otca.

— Môjho domu, pani moja, môjho a môjho muža, ako aj vášho...!

— Len kde sa v tebe vzaly tieto múdrosti, dievčatko?

— Múdrosti? Ach, takí geniálni sú aj iní?!

— Dívajme sa, aká mŕtva muška... chcela ísť za mníšku prv, než jej otec ulovil môjho syna...

— Už som vám povedala, pani, aby ste mi to viac nepripomínali. Ja viem, čo som urobila.

— A môj syn tiež.

— Áno, aj on vie, čo sa stalo, a tak nehovorme viac o tom.

XXXIV.

I prišiel na svet syn Ábela a Joaquíny, v ktorom sa smiešala krv Ábela Sáncheza s krvou Joaquína Monegru.

Prvá bitka bola vybojovaná pri určení mena dieťaťa. Jeho matka chcela, aby sa volal Joaquín, Elena zas, aby sa volal Ábel, a Ábel, Ábelko a Antonia oddali rozhodnutie do Joaquínových rúk, aby ostalo to meno, ktoré on dieťaťu dá. A nastal preto nový boj v duši Monegru. Taký jednoduchý akt, ako dať meno novému človeku, nadobudol u neho veľkosť proroctva, osud predpovedajúceho čarodejníctva. Bolo mu pritom, ako by sa určovala budúcnosť novej duše.

„Nech bude Joaquínom,“ povedal si, „teda Joaquínom, ako ja, a neskôr bude sa volať Joaquín S. Monegro, a keď to „S“ vytrieme, na ktoré „S“ ostane redukované to nenávidené meno Sánchez, zmizne jeho meno, meno jeho syna, a jeho rod sa naveky vtopí do môjho... Ale nie, lepšie bude, keď sa bude volať predsa Ábel Monegro. Teda Ábel S. Monegro, ale či sa tým vykúpime od Ábela? Ábel je jeho starý otec, ale Ábelom je aj jeho otec, môj zať, môj syn,

ktorý je už skutočne mojím synom, mojím Ábelom, ktorého som ja stvoril. A čo na tom, i keď sa bude volať Ábelom, ak on, ten druhý, jeho druhý starý otec, nebude už viac Ábelom, ani ho viac nik nebude poznať podľa tohto mena, lebo sa bude volať tak, ako ho ja pomenujem vo svojich Memoároch, menom, ktoré mu ostane znamením, vypáleným na čele? Ale nie...“

A kým takto mudroval a nebol ešte rozhodnutý, Ábel Sánchez, maliar, rozhodol v tejto otázke, lebo povedal:

— Nech sa volá Joaquín. Ábel je starý otec, Ábel je otec, a ešte aby aj syn bol Ábelom, traja Ábelovia... to by bolo primnoho! A okrem toho, nepáči sa mi, aby mal meno premoženého, obete...

— Tak si teda dobre dal toto meno svojmu synovi, — namietla Elena.

— Áno, a bola to tvoja túžba, a ja, aby som neoponoval... Ale predstav si, ak by sa tak bol oddal maliarstvu, a nie medicíne, nuž tak by sme mali... Ábela Sáncheza starého a Ábela Sáncheza mladého.

— A Ábel Sánchez môže byť iba jeden, — dodal Joaquín s potuteľným úsmevom.

— Pre mňa môže ich byť aj sto, — odpovedal mu onen. — Ja vždy budem tým, čím som.

— A kto o tom pochybuje? — ozval sa jeho priateľ.

— Nič už, nič, nech sa volá Joaquín, už je to rozhodnuté!

— A nech sa nevenuje maliarstvu, čo?

— Ani lekárstvu, — zakončil rozhovor Ábel.

pretvarujúc sa, že pokračuje v tomto neúprimnom vtipkovaní.

A dieťa pomenovali Joaquínom.

XXXV.

Stará matka Antonia brávala dieťa na ruky, lebo ona ho najviac opatrovala, a pritisnúc ho na hrud', ako by ho chcela pred niečím chrániť a ako by vopred cítila nejaké nešťastie, povedala: „Spi, dieťa moje, spi, lebo čím viac spíš, tým lepšie. Tak vyrastieš na zdravého a silného. A potom, lepšie je spať, než bdieť, a najmä v tomto dome. Čo len z teba bude? Bože, daj, aby sa tie dve krvi nepovadily v tebe!“ A keď dieťaťko zaspalo, držiac ho na rukách, modlila sa a zas sa modlila.

A dieťa rástlo, ako rástly Spoved' a Memoáre starého otca s matkinej strany, ako zas rástla aj sláva maliara, starého otca s otcovej strany. Lebo Ábel ešte nikdy nebol taký slávny ako teraz. A tak sa zdalo, nestaral sa o nič inšie, iba o svoju slávu.

Raz sa trochu intenzívnejšie zahľadel na vnúčatko, a keď ho videl za rána spiace, zvolal: „Aká by to bola cenná skica!“ A vezmúc album do ruky, dal sa ceruzou kresliť črtu spiaceho dieťaťa.

— Ako mi je ľúto, — zvolal, — že nemám so sebou svoju paletu a farby! Táto hra slnečných lúčov na jeho líčkach, ktoré sa zdajú broskyňami, je okúzľujúca. A aká farba vlásokov! Tie kučery sa zdajú slnečnými lúčmi!

— A potom, — povedal mu Joaquín, — ako by si obraz nazval? Nevinnosť?

— Dať tituly obrazom, to už potom nech dajú literáti, tak ako lekári zas dávajú mená chorobám, aj keď sa nedajú liečiť.

— A kto ti povedal, Ábel, že lekárstvo lieči choroby?

— Nuž a tak potom čo robí?

— Medicína musí poznávať choroby. Cieľom vedy je vedieť.

— A ja som si myslel, že vedieť preto, aby bolo možné liečiť. Čo by nám osožilo, keby sme okúsili z plodu vedenia dobra a zla, keby to nebolo preto, aby sme sa oslobodili od posledného?

— A aký cieľ má umenie? Aký cieľ má obrázok nášho vnúčaťa, ktorý práve dokončievaš?

— Cieľ obrazu je v ňom samom. Je to vec pekná, a to je dosť.

— A čo je v tom pekné? Tvoja kresba, a či naše vnúča?

— Oboje!

— Vari sa nazdávaš, že tvoja kresba je krajšia ako on, náš Joaquínček?

— Už si zas vo svojom! Ach, Joaquín, Joaquín!

Vtom vošla Antonia, stará matka, a vzala dieťa z kolísky a odniesla ho, ako by ho chcela obrániť pred jedným i pred druhým starým otcom. A hovorila mu: „Ach, syn môj, synček môj, dieťa moje, ty báranok boží, anjelič nevinný, len nech ťa nemaľujú a neliečia! Nebuď modelom maliarovi, nebuď chorým pre lekára . . . Nechaj ich, nechaj s ich umením a vedou a poď so mnou, so svojou starou mamičkou, ty, život môj, ty slniečko, ty nebičko moje! Ty si môj život, ty si náš život, ty si slncom tohto domu. Ja ťa

naučím modliť sa za svojich starých otcov a Boh ťa vyslyší. Pod' so mnou, ty život môj, ty baránok bez hriechu, baránok boží!“ A stará mama nechcela pozrieť na Ábelovu skicu.

XXXVI.

Joaquín stále a stále pozoroval s chorobným vnútorným nepokojom, ako rastie na tele a na duši jeho vnúča, Joaquinito. Na koho sa ozaj podal? Na koho sa bude ponášať? Z čej krvi je? Zaujímal sa o to najmä vtedy, keď už začalo džavotať.

Znepokojovalo starého otca, že ten druhý starý otec, Ábel, od tých čias, ako mal vnúča, často navštevoval dom svojho syna a žiadal, aby zavše aj k nemu priniesli maličkého. Tento veľký egoista — za akého ho totiž pokladali syn a jeho test' — zdalo sa, má už celkom mäkké srdce a stával sa celkom detinským pri tomto dieťati. Prichádzal k nemu maľovať obrázky, čo dieťa naplňovalo rozkošou. „Ábelito! Svätých!“ prosilo ho. A Ábel neustal kresliť psíky, mačky, kone, býkov, ľudské figúrky. Raz ho popýtal, aby mu namaľoval jazdca, inokedy zas dvoch chlapcov, ako sa boxujú, alebo ako jeden chlapec uteká pred psom, ktorý mu je za päťami, a žiadal ho, aby sa tieto scény opakovali.

— Cez celý svoj život nikdy som nepracoval s väčšou chuťou, — hovorieval Ábel; — toto, áno, toto je pravé, čisté umenie a všetko ostatné je... babranina!

— Mohol by si urobiť album z obrázkov pre deti, — povedal mu Joaquín.

— Nie, to by nemalo pôvabu... pre deti... nie! To by nebolo umenie, ale...

— Pedagogia, — povedal Joaquín.

— To áno, nech je, čo chce, ale umenie by to nebolo. Toto je umenie, áno, toto; tieto kresby, ktoré za pol hodiny podriape naše vnúča.

— A ak ich ja zachovám? — spýtal sa ho Joaquín.

— Zachovať ich? A načo?

— Pre tvoju slávu. Počul som, už neviem, o ktorom veľmi slávnom maliarovi, že uverejnili jeho kresby, ktoré urobil svojim deťom, aby ich pobavil, a to boly, vraj, jeho najlepšie veci.

— Ja ich nerobím preto, aby ich neskôr reprodukovali, rozumieš ma? A čo sa týka tej slávy, ona je jedným z tvojich koníčkov, vedz, že mi na nej nezáleží ani toľko ako na lanskom snehu.

— Ty pokrytec! Veď je to jediné, čo ťa zaujíma...

— To jediné? To je skutočne lož, keď mi to teraz hovoríš. Čo ma dnes zaujíma, je toto dieťa. A zaiste bude veľkým umelcom!

— Vari by zdedil tvoje nadanie? Či nie?

— A tvoje!

Medzitým dieťa pozeralo na tento rečový súboj svojich dvoch starých otcov, pravda, nič nerozumejúc z toho, no jednako vari niečo uhádlo z ich správania.

— Čo sa to len robí s mojím otcom? — spýtal sa raz Joaquína jeho zať, — veď sa bavká so svojim vnúčaťom ako dieťa, a to on, ktorý sa kedysi sotva

obzrel o mňa? Nepamätám, že by mi bol ako dieťaťu robil takéto obrázky . . .

— To preto, že starneme, syn môj, — odpovedal mu Joaquín, — a staroba nás mnohému naučí.

— Ba pred niekoľkými dňami, ani neviem prečo, spýtal sa na dieťa, a videl som ho zaplakať. To jest, slzy sa mu zjavily v očiach. To boly prvé slzy, ktoré som uňho videl.

— Čo? Ved' by to bol príznak srdcových záchvatov!

— Ako?

— Tvoj otec je už dosť ostarnutý i rokmi, i prácou, i námahami umeleckej inšpirácie, i vzrušeniami, iste sa uňho už veľmi vyčerpaly srdcové záпасy a raz pekného dňa . . .

— Čo hovoríš?

— Vám, vlastne nám naženie strachu. A som rád, že sa naskytila príležitosť povedať ti toto, hoci som už dávno myslel na to. Upozorni na to Elenu, svoju mať.

— Áno, často sa ponosúva na ustatosť, na ťažké dýchanie, či by to bolo . . .?

— Tak je. Požiadal ma, aby som ho prezrel, no aby si sa ty o tom, vraj, nedozvedel, a ja som to už aj konštatoval. Potrebuje pokoj a opateru.

A stalo sa, keď nastalo chladnejšie a surovejšie počasie, že Ábel ostal doma a prikázal, aby mu priniesli vnúča; to zas roztrpčilo na celý deň druhého starého otca. „Rozmaznáva mi ho,“ povedal si Joaquín, „chce mi ukradnúť jeho lásku a prítulnosť, chce byť prvým, chce sa pomstiť za svojho syna. Áno, áno, to je všetko z pomsty, len z pomsty. Chce

mi vziať túto moju poslednú útechu. Znova sa stáva takým, akým bol, on, áno, on, ktorý mi kedysi v detstve odoberal priateľov.“

A za ten čas Ábel opakoval vnúčaťu, aby veľmi milovalo svojho starého otecka, Joaquína.

— Teba mám radšej, — povedal mu raz vnuk.

— To už nie! Nesmieš ma väčšmi mať rád. Všetkých musíš rovnako ľúbiť. Najprv otecka a mamičku, potom starých rodičov, a to všetkých rovnako. Starý otecko Joaquín je veľmi dobrý, veľmi ťa má rád, kupuje ti zábavky...

— Veď i ty mi ich kupuješ...

— Rozpráva ti rozprávky...

— Mne sa väčšmi páčia obrázky, ktoré mi kreslíš. Nože, namaľuj mi býka, a pikadora na koni!

XXXVII.

— Počuj, Ábel, — povedal Joaquín Ábelovi slávnostne, keď sa ocitli osamote; — prichádzam poshovárať sa s tebou o ťažkej, veľmi ťažkej veci, je to otázka života alebo smrti.

— O mojej chorobe?

— Nie, ale ak chceš, tak o mojej.

— O tvojej?

— O mojej, áno! Prichádzam poshovárať sa s tebou o našom vnúčati. A aby som neobchádzal ako mačka okolo horúcej kaše: je potrebné, aby si odcestoval, aby si sa vzdialil, aby si nás stratil s očí. Prosím ťa o to, modlikám to od teba...

— Ja? Ale či si sa zbláznil, Joaquín? A prečo?

— Dieťa ťa má väčšmi rado ako mňa. To je

jasné. Neviem, čo s ním robíš ... ani to nechcem vedieť ...

— Vari mu pohľadom čarím, alebo mu dávam nejaký nápoj, zaiste ...

— Neviem. Kreslíš mu tie kresby, tie prekliate kresby, zabávaš ho perverznými spôsobmi svojho prekliateho umenia ...

— Ach, nuž i to je už zlé? S tebou to naozaj nie je dobre, Joaquín.

— Možno, že to nie je dobre so mnou, ale na tom nezáleží! Nie som v takom veku, aby ma bolo možno vyliečiť. A keď je to raz zle so mnou, musíš to rešpektovať. Pozri, Ábel, spríkril si mi mladosť, prenasladoval si ma celý život ...

— Ale ja?

— Áno, ty, ty, ...

— Ale nevedel som o tom.

— Nepretvaruj sa. Ty si vždy pohrďdal mnou.

— Počuj, ak budeš takto pokračovať, odídem, lebo sa naozaj stanem zlým. Už to vieš dávno, lepšie než kto iný, že nechcem počúvať takéto bláznovstvá. Choď do blázinca, nech ťa tam liečia a nech dajú na teba pozor, ale nás nechaj na pokoji.

— Pozri, Ábel, ty si mi odňal Elenu, aby si ma ponížil, pokoril ...

— A nemal si Antoniu ...?

— Nie, nie je to pre ňu, nie! Bolo to zneváženie, zhanobenie, výsmech.

— S tebou naozaj nie je dobre, opakujem ti to, Joaquín, nie si zdravý ...

— S tebou je to horšie.

— Čo sa týka telesného zdravia, uznám. Viem, nebudem dlho žiť.

— Oj, až príliš...

— Ach, vari si žiadaš moju smrť?

— Nie, Ábel, nie, nehovorím to, — a Joaquín povedal ďalej žalobným a prosebným hlasom: — Choď, choď odtiaľto, choď žiť inam, nechaj ma s ním... neber mi ho... keď ti už ostane...

— Teda nech mne ostane, ponechaj ho mne.

— Nie, otráviš mi ho svojím líškaním, odtrhneš ho odo mňa, naučíš ho, aby mnou pohŕdal...

— To je lož, lož, a ešte raz lož! Nikdy nepočul a ani nepočuje odo mňa, že by som mu chcel vziať jeho úctu k tebe.

— Áno, ale stačí to, čím ho omamuješ.

— A myslíš si, keď odídem, keď vám vyhnem z cesty, že ťa už bude milovať? Ved' teba, Joaquín, keby si niekto aj umienil, že ťa bude mať rád, nemôže ťa milovať... Ved' ty odstrkuješ ľudí od seba...

— Vidíš, vidíš...

— A ak ťa to naše dieťa nemá rado, ako by si si prial, ako všetkých ostatných, alebo väčšmi než ostatných, to preto, že šípi nebezpečenstvo, že sa bojí...

— A čoho sa bojí? — spýtal sa Joaquín zblednúc.

— Nákazy z tvojej zlej krvi.

Vtedy Joaquín, smrteľne bledý, vstal, podišiel k Ábelovi a položil mu obe ruky, sťa dva pazúry, na hrdlo a povedal: — Ty zbojník!

Ale v tej chvíli ich aj pustil. Ábel vykrikol, zdvi-

hol ruky na prsia, vzdychol: „Umieram!“ a vypustil dušu. Joaquín si povedal: „To je záchvat srdcovej angíny. Niet pomoci. Koniec!“

V tej chvíli začul hlas vnúčaťa, ako volá: „Starý otecko! Starý otecko!“ Joaquín sa obrátil k nemu:

— Koho to voláš? Ktorého starého otca voláš? Mňa? — A keď dieťa zamĺklo, zhrozené nad mystériom, ktoré práve uvidelo, dodal: — Čujme, povedz mi, ktorého starého otca? Mňa?

— Nie, starého otecka Ábela.

— Ábela? Tu ho máš... mŕtveho. Vieš, čo to znamená? Umrel.

Potom, keď uložil Ábelovo telo do leňošky, v ktorej umrel, obrátil sa Joaquín ku vnúčaťu a povedal mu hlasom ako by z iného sveta:

— Áno, umrel! A ja som ho zabil, ja, Kain zabil Ábela, tvoj starý otec Kain. Zabi ma teraz, ak chceš. Chcel mi ťa ukradnúť, chcel mi vziať tvoju lásku. Aj mi ju vzal. Ale on je vinný, on.

A vypuknúc v plač, dodal:

— Chcel ma ozbíjať o teba, o teba, o moju jedinú útechu, ktorá ostala úbohému Kainovi! Či už Kainovi nič nenechajú? Poď sem a objím ma.

Ale dieťa utieklo, nič nevyrozumejúc z toho všetkého, utieklo, ako sa uteká pred bláznom. Utekalo a volalo na Elenu: — Stará mama, stará mama!

— Zabil som ho, áno, — pokračoval Joaquín osamote; — ale on ma stále zabíjal. Vyše štyridsať rokov ma zabíjal. Otrávil mi všetky cesty života

svojou radosťou a svojimi triumfami. Chcel mi ukradnúť vnúča...

Keď začul rýchle kroky, spamätal sa a obrátil sa ku dverám. Elena vstúpila.

— Čo sa robí... čo sa stalo... čo hovorí to dieťa...?

— Že choroba tvojho muža mala osudný koniec, — povedal mrazivo Joaquín.

— A ty?

— Nemohol som už pomôcť. V takýchto prípadoch príde človek vždy neskoro.

Elena pozrela pevne na neho a povedala:

— Ty... ty si to bol!

Potom podišla k telu svojho muža, bledá a trasúc sa na celom tele, ale zachovala svoje bezchybné správanie.

XXXVIII.

Od tých čias minul rok a Joaquín upadol do hlbokkej melanchólie. Zanechal písanie svojich Memoárov, vyhýbal celému svetu, aby ho len nemusel vidieť, nevynímajúc ani vlastné deti. Ábelova smrť zdala sa prirodzeným rozriešením jeho choroby, o ktorej vedela jeho dcéra, ale ťažká mora mystéria zaľahla na celý dom. Elene sa zdalo, že smútočné šaty jej veľmi dobre pristanú, a začala predávať obrazy, ktoré jej ostaly po mužovi. Zdalo sa, že cíti akýsi odpor ku vnúčaťu. Ináč vnúčaťu sa narodila už aj sestrička.

Konečne Joaquína uložila akási pochmúrna

choroba do postele. A keď cítil, že umiera, zavolať k sebe svoje deti, svoju ženu a Elenu.

— Dieťa vám povedalo pravdu, — začal hovoriť, — ja som ho zabil.

— Nehovor také reči, otče, — prosil ho Ábel, jeho zať.

— Nie, neprerušujte ma, v takejto hodine sa neklame. Ja som ho zabil. Alebo ako by som ho ja bol zabil, lebo zomrel v mojich rukách...

— To je niečo celkom iného.

— Umrel, keď som ho mal vo svojich rukách, držiac ho za hrdie. Bolo to ako vo sne. Vôbec celý môj život bol ako sen. Lebo bol ako ťažká, bolestná mora, ktorá padne na človeka krátko pred zobudením za svitania, uprostred spánku a prebudenia. Nežil som, nespal som... a, tak Boh chcel!, že som sa ani nezobudil. Už sa nepamätám na svojich rodičov, ani sa nechcem na nich rozpamätať a počítam na to, keď už zomreli, že zabudli na mňa. Zabudne i Boh na mňa? A náhodou bolo by vari aj najlepšie to večné zabudnutie. I zabudnite aj vy na mňa, deti moje!

— Nikdy! — zvolal Ábel a chcel mu bozkať ruku.

— Nechaj! Bola na hrdle tvojho otca, keď umieral. Nechaj ju! Ale nenechajte mňa. Modiite sa za mňa.

— Otče, otče! — spínala dcéra ruky k nemu.

— Prečo som bol taký plný závisti, taký zlý? Čo som urobil, aby som sa stal takýmto? Aké mlieko som to sal? Bol to otravný nápoj nenávisti? Bola moja krv otravným nápojom? Prečo som sa

len narodil na túto zem, plnú nenávisti? Na zem, na ktorej je, tak sa zdá, zákonom: „Nenávid' bližného svojho ako seba samého.“ Ved' som žil, nenávidiac seba. Lebo tu všetci žijeme, nenávidiac druh druhu. Ale... prineste sem dieťa.

— Ale, otče!

— Prineste sem dieťa!

A keď dieťa prišlo, prikázal mu priblížiť sa:

— Odpustiš mi? — spýtal sa ho.

— Niet čo odpustiť, — povedal Ábel.

— Povedz, že áno, a pritúl' sa ku starému otekovi, — povedala mu matka.

— Áno! — zašeptalo dieťa.

— Povedz jasne, syn môj, povedz, či mi odpúšťaš?

— Áno.

— Tak, len od teba, len od teba, ktorý ešte nemáš rozvahu, od teba, ktorý si nevinný, potrebujem odpustenie. A nezabudni na svojho starého otca, Ábela, ktorý ti robieval obrázky. Zabudneš na neho?

— Nie!

— Nie, nie, nezabudni na neho, syn môj, nezabudni ho. A ty, Elena... — Elena mlčala so sklopenými očami.

— A ty, Elena...

— Ja, Joaquín, som ti to už dávno odpustila.

— Neprosil som ťa o to. Len chcem, aby si stála pri Antonii. Antonia...

Táto úbohá žena, so zaslzenými očami, hodila sa ku hlave svojho muža, ako by ho chcela brániť.

— Ty si bola tu obeťou. Nemohla si ma vyliečiť, nemohla si ma spraviť dobrým...

— Ale veď si ním bol, Joaquín . . . Veď si toľko pretrpel! . . .

— Áno, boly to suchoty duše. A nemohla si ma spraviť dobrým, lebo som ťa nemiloval.

— Nehovor také reči!

— Áno, hovorím a musím to povedať, a poviem to tu pred všetkými. Nemiloval som ťa. Keby som ťa bol miloval, bol by som sa vyliečil. Nemiloval som ťa. A teraz ma bolí, že som ťa nemiloval. Keby sme sa tak mohli znova vrátiť a začať všetko znova.

— Joaquín, Joaquín! — vykrikla z rozbitého srdca svojho táto úbohá žena. — Nehovor takéto reči. Maj milosrdenstvo so mnou, maj milosrdenstvo so svojimi deťmi, so svojím vnúčaťom, ktoré ťa počúva a ktoré, hoci sa zdá, že ťa teraz nerozumie, ale hádam už zajtra . . .

— Veď preto hovorím, pre milosrdenstvo. Nie, nemiloval som ťa, nechcel som ťa milovať. Keby sme mohli znova začať! Teraz, teraz, keď . . .

Nedala mu dokončiť jeho žena, zavrúc mu umierajúce ústa svojimi ústami a ako by chcela do svojho dychu sobrať jeho posledné vydýchnutie.

— Toto ťa zachráni, Joaquín.

— Mňa zachrániť? A načo ma voláš zachrániť sa?

— Ešte môžeš prežiť mnoho rokov, keby si len chcel.

— A načo? Aby som ostarol? Do najvyššej staroby? Nie, starobu nie! Egoistická staroba je iba detstvom, v ktorom je povedomie smrti. Starec je dieťa, ktoré vie, že musí zomrieť. Nie, nechcem sa stať starým. Vadil by som sa s vnúčaťami zo žiar-

livosti, i nenávidel by som ich... Nie, nie... dosť už tej nenávisti! Mohol som ťa milovať, mal som ťa milovať, a to by bolo bývalo mojou spásou, a nemiloval som ťa.

Zmĺkol. Nechcel a ani nemohol pokračovať. Pobozkal svojich. A o niekoľko hodín vypustil svoju unavenú dušu.

Tak bolo napísané!